

# România literară

Apare săptăminal sub egida  
Uniunii Scriitorilor

Editori:  
● Fundația România Ilterară  
Director general  
Nicolae Manolescu  
● Ion Rațiu

14-20 septembrie 1994  
(Anul XXVII)

# 35

EDITORIAL



de Nicolae  
Manolescu

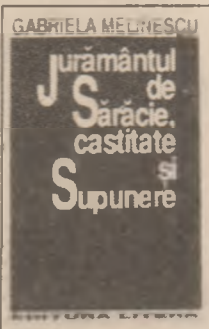


## PETRU DUMITRIU și rescrierea istoriei

(pag. 12-13)

## O carte în dezbatere

(pag. 4 - 5)



## CINSTIREA MARTIRILOR

(pag. 3)

## Scurt interviu cu Mircea Iorgulescu

(pag. 10)

## Cenzura și igiena presei

(pag. 18)



## K.P. KAVAFIS: SCRISORI CĂTRE MARIOS VAIANOS

(pag. 20 - 21)

Itinerar bucureștean

## CASA CAPȘA

(pag. 17)

## Centralismul democratic

LA 27 Iulie 1994, pornea de la Cabinetul Ministrului Culturii spre Județe o circulară redactată într-un limbaj primar-agresiv, cum ar fi zis Marin Preda, menită să atragă atenția Inspectoratelor Județene pentru Cultură asupra unor „persoane din țară sau din străinătate al căror scop este, în exclusivitate, căpătuiala” și care „sub masca bunelor intenții” ademenesc pe „conducătorii unor instituții publice cultural-artistice în activități, cooperări, combinații comerciale, inclusiv politice, care-i compromit, aducând, în același timp, prejudicii incalculabile instituțiilor în cauză”. Circulara purta semnătura grațioasă a d-lui Marin Sorescu. Două săptămâni mai târziu, Monitorul Oficial din 10 august publica Hotărârea nr. 442 a Guvernului României în care, în art. 14, era reluată filipica soresciană contra rozătorilor din cultură, (adică împotriva celor care, puși pe necuviincioasă îmbuibare, ar schimba destinația spațiilor publice de cultură), iar în art. 15, se prevedea „preluarea în întregime de către Ministerul Culturii, pe bază de protocol, prin inspectoratele de cultură județene și al municipiului București a activului și pasivului patrimoniului Instituțiilor de cultură și artă de importanță județeană și ale municipiului București”. Termenul limită stabilit era 31 august, (trei săptămâni!), iar semnăturii d-lui Văcăroiu îi ședeau în sprijin cele ale d-lor Ungheanu de la M.C., Georgescu de la M.F. și Cozmâncă de la Departamentul A.P.L.

Pentru cititorii nefamiliarizați cu jargonul administrativ și, încă și mai puțin, cu politica grobiană pe care guvernantul o fac în cultură, mă simt dator să explic pe scurt despre ce este vorba. Hotărârea cu pricina are scopul de a confisca în beneficiul Ministerului Culturii, condus de cunoscutul poet, bibliotecile, muzeele, teatrele, formațiile și ansamblurile profesionale, centrele de conservare și valorificare a creației populare, școlile populare de artă și universitățile populare de însemnătate județeană sau, în cazul Capitalei, de însemnătate municipală. Cu alte cuvinte, Brăila sau Sibiu, de exemplu, vor putea avea teatre ori biblioteci locale, subordonate primăriilor (conform art. 2 din Hotărârea 442), în vreme ce Bucureștiul, nu, (conform art.1), orice activitate culturală putând fi astfel controlată de Ministerul Culturii de la un anumit nivel în sus. În consecință, tuturor autorităților locale importante li se interzice orice inițiativă în domeniul culturii, ele trebuind să obțină pentru asemenea activități aprobarea ministerului.

Cea dintâi care a protestat a fost Asociația Președinților Consiliilor Județene din România care, într-un material de câteva pagini, a semnalat faptul că Hotărârea 442 încalcă Legea 69/1991 și Constituția României. Primarul general al Capitalei a dat Guvernului în judecată. Luni, 5 septembrie, Curtea de Apel București, Secția Contencios Administrativ, a admis cererea d-lui Crin Halalciu și a suspendat aplicarea Hotărârii 442, urmînd ca la 3 octombrie, cînd aceeași instanță se va pronunța în fond, să vedem care va fi soarta Hotărârii cu pricina.

Decizia de suspendare arată de pe acum că există temeiuri juridice pentru acțiunea primăriei Capitalei. N-ar fi exclus ca domnul Sorescu să piardă procesul. Ar fi o dovadă că Justiția este independentă în România. Cum însă, pe baza Hotărârii 442, s-au operat deja schimbări de directori, (am vorbit, într-un editorial trecut, despre demiterea d-lui Alexandru Dabija de la Teatrul Odeon), și s-au luat și alte măsuri, o sentință corectă în favoarea primăriei va conduce automat la tribunal pe cîțiva funcționari culturali, buni de plată, cum se spune. Dl. Tudor Mărăscu, noul director de la Odeon, se va trezi peste noapte infractor, căci d-sa a dispus spargerea biroului directorului și al celui de personal și ridicarea statelor de plată. Vom trăi și vom vedea. Eu sper că justiția nu a dat mîna cu un guvern abuziv, ci cu o cultură care are nevoie, ca de aer, de inițiativa locală și pe care centralismul democratic comunist, al cărui spirit îl continuă d-nii Sorescu și Ungheanu, a sufocat-o în trecutul regim, prefăcînd-o într-un instrument de propagandă.





## CONTRAFORT

de Mircea  
Mihăieș

# Coșmarul democratic

**S**ĂRITURA peste cal și plonjonul muștii în lapte sînt vechi specialități românești. Ele ne caracterizează fibra geto-dacică în aceeași măsură în care aplecarea aproape sportivă, nonșalantă, spre corupție și talentul de a lua totul *à la légère* vorbesc despre indubitabila noastră origine latină. Sigur, n-o să ne întrebăm acum care sînt avantajele de a fi traco-geto-romani și nu gepido-celto-vizigoți, de teama reproșului că întinăm ființa națională. Dar e suficient să aruncăm o scurtă privire spre spațiile populate de *latinos* pentru a ne mai domoli entuziasmul. Probabil că obsesiv invocata noastră vechime ne face să fim mai subtili decît trebuie și, mai ales, cînd nu trebuie.

A iscat o mică furtună vestea că Nicu Ceaușescu a dat în judecată un senator P.N.Ț.C.D. care ar fi acuzat odrasla dictatorială că a fost eliberat pe baza unor acte medicale falsificate. Între indignarea legitimă a mai multor ziaristi, pe de o parte, și indiferența opiniei publice, pe de alta, s-au găsit și cîteva condeie care să vadă în obrăznicia fostului prinț moștenitor o probă a supremei democrații instaurate în România. Nu intrăm acum în detalii, sordide și variate, de genul: de ce n-ar fi liber Nicu Ceaușescu dacă oameni la fel de inovați se află în fruntea țării? Ori: fiți liniștiți, procesul oricum nu va începe, pentru că ar reprezenta un precedent periculos de ridicare a imunității parlamentare și ce s-ar alege de Vadim Tudor dacă bulgărele acesta ar începe să se rostogolească la vale? Problema se află în cu totul altă parte: în lipsa de decență a nomenclaturii comuniste și în complicitatea perversă a celor care-i apără în numele unui așa-zis triumf al democrației.

Care democrație, domnilor avocați ceaușeșteni? Democrația care a transformat țara într-o societate perfect polarizată, cu o subțire clasă deja putred de bogată, clasa foștilor activiști și securiști, iar sub ea covârșitoarea majoritate a populației, condamnată la o sărăcie cronică? Democrația care a eliminat pentru totdeauna posibilitatea ivirii unei solide clase de mijloc, adică tocmai garantul democrației autentice? Cîți nomenclaturisti săraci și cîți securiști muritori de foame cunosc apărătorii din oficiu ai lui Nicu Ceaușescu?

România nu e, oricît am vrea noi, America, adică locul unde președintele e egal în fața legii cu ultimul *homeless* din New York. Aici, unii sînt mai „egali” decît alții. Aici, nimeni nu mai are trecut și nu mai contează dacă ai fost asasin sau martir. La noi, contează doar prezentul.

Vasăzică, întreaga economie, întreaga societate se află în tranziție, doar în tranziție, pe cînd morala și justiția au luat-o, ca pe vremea dialecticii structurii și a suprastructurii, oblu peste văi și

lunci, ajungînd deja *dincolo!* În timp ce împușcați din decembrie și urmașii lor își consolidează statutul de viitori muritori de foame, cei care au împușcat și uneltele lor au pășit deja în democrație! Bravos națiune, halal să-ți fie!

Dar ce uită acești avocați nu tocmai inocenți e că nu poți intra într-o democrație atîta vreme cît morala e călcată cinic în picioare iar dreptatea o împart ticăloșii. Nu e morală, într-o lume încă tulbură, pe care ai tulburat-o tu și ai tăi, să devii acuzator, atîta vreme cît nu ți-ai ispășit propriile crime. Întîmplătoarea și vremelnica împrejurare că există interese înalte ca tu să nu pari atît de vinovat cît ești e una, iar realitatea absolută, alta. Să nu uităm că Nicu Ceaușescu s-a predat noii puteri abia cînd a aflat că în fruntea țării a ajuns Ion Iliescu, adică „un om de-al casei”, un garant că nu i se poate întîmpla nimic rău. Și a avut dreptate. Într-o lume în care avocați venali pot apăra cauze oricît de mirgave (se întîmplă și la case mai mari, vezi procesul Carlos), nu înseamnă neapărat că minciuna va triumfa la nesfârșit.

Să fie clar: nimeni nu poate nega dreptul lui Nicu Ceaușescu de a da pe oricine în judecată. Mă întreb însă de ce nu i-a chemat la tribunal pe Ion Iliescu, pe Măgureanu, pe Stănculescu, pe Voican Voiculescu și pe toți ceilalți care i-au asasinat părinții? De ce nu-i acuză pe capii televiziunii din '89, care l-au descris drept un obsedat sexual și bețiv de înaltă clasă? De ce nu-l acuză pe Tatulici, care i-a tras șuturi în fund? Sau pe Vadim Tudor, care, după ani de zile în care s-a gudurat slugarnic pe lângă Nicolae și Elena, le-a scris o grețosă epistolă în care se lepăda ca un ticălos de ei? Motivul e simplu: pentru că toți aceștia sînt garanții obrăzniciei sale de azi și, cine știe, sprijinitorii prosperității sale economice și politice de mîine.

Nimeni nu mai vorbește în România despre teroriștii din decembrie, nimeni nu se mai feerește să pactizeze pe față cu profitorii de ieri și de azi ai comunismului. S-a ajuns chiar la situația tristă ca membri ai opoziției parlamentare să se complacă în degradantul rol de „oameni de casă” ai cîtorva dintre virfurile puterii. Astfel încît faptul că Nicu Ceaușescu are incredibilul cinism de a da pe cineva în judecată nu e nici pe departe semnul indubitabil că în România a triumfat democrația. Din contră. Democrația abia va începe să plînsie după ce Nicu Ceaușescu și cei din lumea lui vor deveni amintiri, și nu coșmaruri cu ochii deschiși, ca acum.

P. S. Poliglotul C. V. Tudor, care se bătea cu pumnul în piept că a făcut oficiile de traducător al delegației române cînd cu penibilul incident de pe aeroportul din Cardiff, ne dovedește, încă o dată, că nu e decît un mărunt... megaloman. De curînd, el a tradus, spre uzul națiunii, englezescul *hotspur* prin „pinten fierbinte”. Nu ne mai miră că, avînd asemenea traducător, Cornel Oțelea, „general al armatei române”, cum îl lingusea C. V.T., a fost confundat cu un borfaș! Pentru viitoarele sale deplasări în „perfidul Albion”, îl anunțăm pe C. V.T. că buclucașul cuvînt s-ar traduce în românește drept „o persoană violentă, distructivă”. Sau, pe înțelesul lui C.V.T., „Titiduru”!



## MIC DICȚIONAR

de Mihai  
Zamfir

**RETRAGERE:** Dacă vreodată Europa de Est a nutrit un „vis de aur”, acesta n-a fost nici pe departe comunismul, așa cum atît de mult îi plăcea să urle, în fiecare discurs, „mult stimatului și iubitului”: el era mult mai concret, dar părea tot așa de irealizabil. Iată însă că, în aceste zile, s-a întrupat cu adevărat. Trupele rusești s-au retras complet din Europa de Est, cîndva ocupată.

Parada de la Berlin, vizita oficială a Președintelui rus, cu această ocazie, în Germania, acoladele zîmbitoare, punerea savantă în scenă cu scop televiziv n-au putut ascunde un fapt clar pentru oricine: rușii au plecat cu coada-ntr-o picioare, fără a stîrni regretele nimănui și fără ca măcar un singur gînd binevoitor să-i însoțească. A luat astfel sfîrșit cea mai întunecată perioadă din istoria modernă a Europei, perioada ocupației sovietice.

Cînd ne gîndim acum la lungile decenii în care această realitate fusese doar visată, la milioanele de deportați și uciși din Siberia, la zecile de milioane de români, polonezi, unguri, cehi și germani care au murit cu speranța că, totuși, cîndva, o asemenea zi va veni, atunci dimensiunile visului încep să se precizeze. Plătii cu milioane de victime, el a fost pînă la urmă un „vis de aur”.

Dar retragerea rușilor materializează și alt „vis de aur”, mult mai vechi și mai greu perceptibil. Ea demonstrează că, în lumea contemporană, ocupația militară pe timp indefinit a ajuns o imposibilitate. Funestul Tratat de la Varșovia fusese încheiat pentru cincizeci de ani, cu prelungire automată pentru încă cincizeci: cu alte cuvinte, rușii își planificaseră liniștiți o ocupație de cel puțin un secol. Din fericire, „n-a fost să fie”: s-au retras după mai puțin de patruzeci. Dacă pînă și rușii au fost nevoiți să părăsească o zonă a Europei pe care și-o credeau adjudecată pentru cel puțin o sută de ani, înseamnă că sistemul ocupației militare și al impunerii unei ordini sociale prin forță și-a trăit cu adevărat traiul. *A la longue*, tan-curile nu mai pot rezolva nimic. Ceea ce se întîmplă acum în Cisiordania și Gaza, treptat părăsite de trupele israeliene, reprezintă încă un argument.

E, poate, cel mai frumos dar făcut omenirii de acest sfîrșit de secol.

**VĂ RECUNOSC** de-acum cerneala, grafia și stilul, sub orice pseudonim v-ați pitula. Fiecare poem al dv. arată ca un buchețel delicat de liliac nemțesc și se numește invariabil *Vis*. Titlul acesta explică și iartă totul. Sunteți un om fericit, iată dovada, iată rețeta: *Să mergi ușor peste frunze gingașe/ Iar florile de măceș fie mirese/ La nunta din poenița-norită/ Alături de iepurașul sprintar/ Se joacă găzele și greierii dispar.../ Totul e fericie, iar părăul verde/ Umple cu susur cîntul din poiene/ Peștișorii aurii apar la suprafață/ Pentru-o gură de aer de dimineață/ Vântul împrăștie păpădie-n zori/ Iar cucul vestește solitar în primăveri/ Duhul curat al zeilor albastre/ Ce nu fac decît bine la ființe.* (Petre Vulcan, București). În dialog cu propria dv. poezie, bizuiți-vă pe aceste câteva versuri: *Ești un rău/ Te știu de părău/ Și te aștept fluviu... Așteptarea, însă, nu trebuie să fie pasivă! (Irina Ionescu, București).* Un lucru e limpede, ce e stupid nu poate fi mai mult decît atît, adică foarte stupid. Insetat de real, dar și de absolut, nemulțumit, defectuos, talentat, infatuat ca orice adolescent traversînd în mare viteză modelele Nichita și Bacovia! Aș vedea, cu oarecare îndoaială totuși, semne bune, un aer personal, în *Cu tine, O, Tu... O oră târzie.* (Petrescu Dragos, elev, Suceava). Așa cum singur ați apreciat, câteva poeme rețin atenția prin franchețe și îndrăzneală; poate că le veți și



## POST-RESTANT

de Constanța  
Buzea

publica pe undeva. Sună bine *Naivă, Singur și Întrebări.* (Bragadireanu George, 19 ani, București). Vă exersați corect puterile sufletului în metrica Mioriței, într-un nesfârșit poem (pentru *dimineți liniștite*), *Bucura și Fulgerul.* Eu l-am parcurs și vă comunic acest lucru. (Flavian Patrichi, Suceava). Pasteluri delicat-cristaline care nu se ridică prea sus și nu reușesc cu adevărat să stingă dezolarea, singurătatea, întrebările, dorințele. (Rizu Clara, Constanța). M-am tot gîndit, și m-am răzgîndit, și iar v-am dat ocol, și v-am părăsit, și m-am apropiat iarăși, sperînd să găsec un cuvânt bun, cinstit, adevărat. Și iată că nu pot jura nici că nu-mi plac, dar nici că-mi plac versurile dv. Calitatea bate defectul, aș spune, și defectul dă efectul: *Post de rost fără rost/ Astăzi am ținut un post/ Cît o roată de la car/ Să dau sufletului har.../ Rost roșit, rostit/ De la viață am postit/ Închizînd ochiul în mine/ Să fac trupul de rușine.../ Rost, rostire, rostuire -/ Umbra mea în devenire.../ M-a purtat pe drum de ieri/ Postul unei mari tăceri.* (George Turia, București).

## România literară

Editată de către:

- Fundația „România literară”
- director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

**Redacția:** Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu, Anca Firescu (secretari de redacție), Ruxandra Dinu, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu, Mișu Dobrovicescu, Constanța Buzea, Mircea Cau (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

**Administrația:** Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaia (secretariat), Maria Micu (curier).

**Tehnoredactare computerizată:** Anca Firescu, Raluca Bobic, Mariana Ionijă.

**Corespondenți:** Mircea Iorgulescu (Paris și München).

Tehnoredactarea computerizată și tipărirea realizate la „PROGRESUL ROMANESC” S.A., CALEA PLEVNEI 114.

Anunțăm pe cititorii noștri că pot încheia abonamente pentru „România literară” la toate oficiile poștale din țară, conform notel RODIPET nr. 1299 din 19.11.1993 emise în completarea *Catalogului publicațiilor*.



# Cinstirea martirilor

VIZIONAREA a cinci casete video din *Memorialul durerii*, realizat de Lucia Hossu Longin, adică aproape opt ore de film, provoacă un șoc moral. Spiritul iese epuizat din această confruntare cu întunericul. Sufletul este îmbolnăvit de prea multă suferință și ură. Poarta Infernului este definitiv deschisă. Te întorci împreună cu Dante din subteranele morții fără să mai cunoști Purgatoriul.

Colonia penitenciară românească a făcut parte din procesul kafkian intentat omenirii de sistemul liberului arbitru totalitar ce a dominat Secolul XX.

Cauți în memorie comparații istorice, chiar dacă știi că durerea omenească nu poate fi ierarhizată! Îți amintești de Inchiziția Evului Mediu, sclavajul negrilor și deplasarea lor din Africa spre continentul american, genocidul indienilor din America de Nord. Mai recent... Auschwitzul, gulagul sovietic cu cele 40 de milioane de victime, revoluția culturală chineză cu cele 100 de milioane de morți, Pol-Pot și Khmerii roșii din Cambodgia cu 2 milioane de oameni uciși, adică aproape un sfert din populația țării...

Și totuși, ce este specific pentru pușcăriile românești inspirată și condusă de temnicerii sovietici?

- ipocrizia și înscenarea
- fenomenul Pitești

- frica generalizată extinsă de la familia celui arestat pînă la familia cea mare, adică întreaga țară.

În sistemele de exterminare amintite - sclavajul negrilor, genocidul indienilor sau rasismul fascist - eliminarea fizică era fățiș declarată. Negrul nu era considerat o ființă umană, iar rasa semită trebuia să dispară. Lupta și ura de clasă comunistă doar aparent nu aveau ca program ideologic distrugerea fizică a adversarului, deoarece marxism-leninismul afirma ipocrit că „omul este cel mai prețios capital” și în cazul cel mai rău poate fi reeducat. Procesele politice din România erau publice, uneori în săli spațioase de spectacole, adevărate ghilotinări morale cu caracter exemplar, iar inculpatul trebuia să-și recunoască vinovăția.

Fenomenul Pitești este unic în istoria captivității forțate. Nici în Rusia și nici în China nu au existat anchete făcute de deținuți în interiorul pușcăriilor. Apariția lui Nicolai în *Memorialul durerii* poate inspira un studiu de patologie criminală pentru cinismul și ipocrizia celui care a condus tortura în pușcăriile din România. Când Lucia Hossu Longin l-a întrebat amănunte în legătură cu procesul Tămădău în care a fost implicat și Maniu, Nicolai a replicat cu dezinvoltură: „A fost un proces public”. Deci, imediat a fost invocată legalitatea juridică, de parcă nu s-ar fi știut cum erau atunci înscenate procesele.

Un ultim aspect.

Frica și tăcerea generalizată. Cel care fusese arestat, după ce se întorcea acasă, nu povestea nimic din cele suportate în închisoare. Era legea impusă de temniceri care se transforma într-o tăcere înfricoșată ce contamina familia și pe toți cei din jur. Somnul rațiunii naște monștri, tăcerea suferinței, strigătul fără strigăt, naște coșmaruri cu ochii deschiși. Fusese distrusă chiar „povestea”...

Și astfel, timp de o jumătate de secol, un sistem polițienesc a putut să dăinuie în România, țara temnițelor, a lagărelor, a muncii forțate din mine și din Delta.

Am auzit deseori rezerve în legătură cu *Memorialul durerii*. Ba că este prost făcut, ba că nu este suficient documentat... O singură explicație: este greu de suportat ideea că am fost martorii tăcuți ai unui Infern care se numea Sighet, Râmnicul Sărat, Pitești, Baia-

Sprie, Canalul Dunăre-Marea neagră sau Delta...

Credeam că știam sau că am reușit să-mi imaginez destul de multe amănunte din universul concentraționar românesc, în calitate de fiu al unui fost deținut politic. M-am înșelat! Imaginația a fost depășită. Numai după ce am văzut episodul din *Memorialul durerii* în care a fost prezentat lagărul de la Baia-Sprie am înțeles că nu știu aproape nimic. Ocenele de sare în care erau trimiși criminalii de drept comun sau cei deportați în Guiana franceză pot conferi o palidă comparație cu munca în abataj din minele de plumb de la Baia-Sprie.

Unde s-a născut Răul? *Unde malum?* Ne-ar trebui mult timp să aflăm dacă Răul este anterior sau concomitent apariției omului. Șarpele era acolo când Adam s-a întilnit cu Eva! Dar a mai fost Cain, care și-a ucis fratele Abel, sau Iov, care a suportat toate urgiile trimise de Dumnezeu, dar pînă la urmă s-a revoltat...

Răul este o interdicție, este „ceea ce aș fi putut să nu fac”. Sau: „limita maximă a liberului arbitru”. Sau: „o libertate infirmă, fără conștiință, adică fără etică și morală”.

Pot fi iertați temnicerii? Da! Cu o singură condiție: să-și ceară iertare, adică să trăiască sincer o mustrare de cuget.

Responsabilitatea este penală, civilă și morală. În România, cei vinovați penal nu au fost judecați și condamnați. O promisiune nerespectată de actuala putere, o plagă spirituală a întregului popor, o „miasmă” ce va învenina relațiile umane pentru un timp nedeterminat. Nu se cunoaște încă numărul celor care au pierit în închisori și lagăre. Nici pînă acum nu s-a rezolvat cazul Drăghici! Accesul la Arhivele Securității este interzis!

DINCOLO de suferința umană că o altă ființă a putut comite acele crime și torturi, își fac loc, cu strădanie, o senzație de lumină și încredere. Comandanții de închisori de la Sighet și Râmnicul Sărat și-au imaginat o situație similară. Amîndoi s-au întilnit întîmplător pe stradă cu foști deținuți, care de bucurie i-au îmbrățișat. Ce reprezintă acest detaliu? În subconștientul lor vinovat se voiau iertați de culpabilitatea pe care involuntar și-o asumau. Și încă o concluzie: adevărul a apărut, chiar dacă a cerut multe sacrificii. Apele s-au împărțit, victima nu poate fi confundată așa cum s-a dorit - cu călăul. Doliul moral și ispășirea păcatului sînt însă noțiuni destul de străine spiritului românesc.

Comandantul închisorii de la Sighet, când anunța la București moartea unui deținut, avea un cod secret. El spunea: „În camera X becul s-a stins”. Temnicerilor le era frică. Între ei vorbeau pe ascuns și în șoaptă. Nu este oare acesta semnul izbînzii celor care nu au murit inutil?

„Ce pot face pentru tatăl meu care a fost ucis în închisoare?” se întreba o femeie cu lacrimi în ochi. Să nu-l uiti! Să-i păstrezi amintirea - i-aș spune eu. Și să te rogi pentru el, dar și pentru ucigaș, pentru că numai un suflet ca al tău poate să ne mîntuiască și să ne liniștească spiritele. Iertarea creștinească este necesară, dar să nu uităm utilitatea dreptei și chibzuitei hotărîri a judecătorului care vrea să respecte legea morală și legea juridică.

„O cetate este apărută de meterezele ei, spunea Pericle, și de martirii care și-au dăruit viața în luptă cu invadatorii.”

Se pare că în România nu a sosit încă timpul de cinstire a martirilor.

Bujor Nedelcovici



## Orlando Balaș

### Cuvintele

fi scriam unui om de departe,  
cu care eram prieten poate tocmai  
fiind atît de departe,  
despre casa în care stau (nu îmi aduc  
aminte exact): „o cameră fără mobilă,  
o fantomă de pat și o fantomă de  
covor,  
hainele în debara, cărți și ziare care nu  
mai încap în rafturi, două geamuri  
sparte  
care nu comunică între ele, trei uși  
aproape stricate, o bucătărie îngustă, o  
baie  
cu robinete plîngătoare, frigiderul,  
televizorul, casetofonul, mașina de  
scris,  
o grămadă de casete, o masă  
impracticabilă,  
prietenii din cînd în cînd, o săptămîină  
de foame pe lună, scrisori la care nu  
răspund, scrisori care nu vin, în fine,  
totul, intrîndu-mi pe fereastră, prin  
cabluri, prin ochi, cel mai urît oraș  
din cea mai bună dintre lumi.”  
binecuvîntează, Doamne, america,  
dă-ne, Doamne, tuturor, america.

\*  
mai tare decît în noi sîngele curge în  
cuvinte  
și mai pătimeaș se risipește în ele.  
fiecare am ținut o dată cu taurul,  
fiecare am pariat împotriva  
toreadorului  
și l-am înjurat cînd ieșea din arenă.  
spada spre mine o întorc:  
Doamne, am omorît un om,  
ziua de azi a trecut,  
hotărâște Tu unde jocul nu mai e joc  
(dar ce e?), dacă inocența poate să  
treacă  
și cine e vinovat de vîrste.

\*  
brațele ca de lemn le întind:  
așază-Te și Te odihnește,  
mîine va fi iarăși ziua de azi.  
lasă noaptea să treacă, nu Te mai  
gîndi  
pămîntul se va învîrți o dată și fără  
Tine.  
iată, fac eu primul pas (sau poate Tu,  
dincolo de vâl):  
degete pe degete se strîng, brațe pe  
brațe,  
piept pe piept, picioare pe picioare.  
stai mai așa, să nu-ți fie greu.  
capul îmi cade pe umărul Tău,  
coroana Ta îmi intră în carne.  
dacă mîine va fi, poate nu vei pleca  
și vei duce Tu cuvintele mele.



# După douăzeci de ani

**P**RINTR-O cuprinzătoare antologie din opera ei poetică, începând cu prima culegere și mergând până la cea mai recentă, publicată anul trecut, Gabriela Melinescu „revine în lirica românească, după o absență de aproape două decenii”, ne avertizează o notiță a editurii, pe pagina penultimă a volumului. Lipsa i-a fost impusă. Autoarea, reprezentantă de frunte a „generației '60”, a continuat în tot acest timp să scrie, dar, stabilită în Suedia din 1975, n-a mai avut voie să ia contact cu cititorii români și a devenit un nume necitabil pentru critici.

Revenirea îmbucurătoare, întrucât Gabriela Melinescu e o poetă foarte înzestrată, se dovedește de parte de a fi, cum am putea crede la prima vedere, continuarea fără dificultăți a carierei întrerupte arbitrar acum nouăsprezece ani. Colegii de generație ai scriitoarei și-au întocmit asemenea retrospective cu mult înainte, parcurgerea lor critică a avut loc în alte împrejurări și i-a situat într-o anume ierarhie literară. Până și eventualele „revizurii” trebuie să țină seama de ea, chiar la o proiectată demoliție. Vreau să spun că intervine și într-o atare situație o imagine formată, care nu se modifică repede și ușor. Cu o operă literară întinsă, Gabriela Melinescu trebuie să debuteze într-un fel pentru a doua oară. N-ar fi nimic grav, poeta având destulă personalitate ca să suporte o repetiție de examen. Dar o face astăzi, fără să mai beneficieze de „primele” pe care le-au căpătat din partea criticii confrății ei, la vremea respectivă.

„Generația '60” a reînnoit legătura cu lirica noastră interbelică, stigmatizată drept „decadentă”, în „obsedantul deceniu”. Ceea ce sculpează din Argezi, Bacovia, Blaga, Ion Barbu, Fundoianu sau Pillat în versurile tinerilor poeți, după fiorosul înghet proletcultist, vădea semnele resurecției literaturii naționale. Acum, când sevele acestea au fost trase până la epuizare, prezența lor trezește o senzație de epigonism. Mai ales acolo unde nu sînt trimiteri ironico-afectuoase, ca în „citatele” optzeciștilor, ci împurmuturi pur și simplu, câteodată chiar din o a doua mână. Așa răsună în ureche barbisme preluuate direct sau prin Nichita Stănescu: „gărzile care nebune/pe Isus îl înviară” (*Punct*); „con căzut/intr-o plasă de păianjen/care trupuri vii a supt” (*Singură să fiu lăsată*); „cancer de camfor sub mine crești, încreație” (*Doctorul Faust*); „Punct de văz al lumii” (*Ploaia*); zgîrie auzul și „nichitisme” propriu-zise, destul de frecvente la început în versurile Gabrielei Melinescu: „Plimbă aceste hamuri aerul/ca o elastică limbă” (*Hipodrom*); „din somnul lor sare o pasăre reflex” (*Țară dinamică*); „unghiile lor de os/din care trupul în toată beznă se umple” (*Munți*); „starea de viață mi-e grea” (*Tabla întii*); „Ea smulge cu atîta ușurință auzurile” (*Înnebunită de călătorie*); „răririle din auzul meu” (*Isadora*); „dulce carnea de îngeră” (*Paradisul pierdut*).

Maria Banuș e de recunoscut în biografismul nubil care a marcat o vreme întreaga noastră lirică feminină. Gabriela Melinescu ține minte și ea înfiorată cum „băieții” fluierau frumos pe stradă” (*Cenușăreasa*), se melancolizează că au plecat „ast' toamnă” în armată” (*Cîntec de fată*) și simte arzînd pămîntul sub pașii lor (*Cîntec*

cu toată gura). Pîndește de asemenea dincolo de perete ce-și spun mama și tata, cînd rămîn singuri (*Părinți*) și-i adresează urări bărbatului care a făcut-o femeie (*Imnuri*). O tăietură proprie trădează însă chiar și aceste prime versuri venite din *Țara fetelor*. Gabriela Melinescu e mai „realistă” ca Maria Banuș, nu lasă nici un abur oniric să învalui confesiunile ei adolescente. „Băieții” zvîrlu bani rotunzi la „rișcă”, spațiul poetic dobîndește o localizare precisă, Calea Ducești, o rochie cu mijlocul strîmt atîrnă pe sîrmă, pămîntul se răsucește „de-nnebunite hore țigănești”. Cîte o metaforă introduce violență în imagistica feciorelnică: „Sora mea-și aruncă părul negru/peste vînt, întunecat hanger...” (*Casa părintească*). Prozodia ia în *Imnuri* răsucirea pasională a „ofturilor” din cîntecule de mahala: „Și pierde-aș jumătatea cheie/de aur vechi de la părinți,/nepăsătoare, duce-mi-s-ar/cu vinul buzelor fierbinți”.

O originalitate mai pronunțată aduce ciclul *Șaisprezece ani ochinegri*. Aici Ion Barbu e parafrazat de-a dreptul, dar împins către lumea mahalalei bucureștene, cu care el avea efectiv afinități profunde prin Anton Pann și Mateiu Caragiale. Limbajul „august” și „revelat” apare utilizat într-o manieră profană, autobiografică, și dobîndește astfel inflexiuni ironice, anticipînd rememorările post-moderniste. Gabrielei Melinescu îi reușesc cîteva poeme admirabile. Unul, *Părintească*, narind istoria rezumată a clanului din care a descins, debutează cu o imagine grotescă și duioasă în egală măsură, de mare efect: „Era o familie liniștită,/ cercetată de îngerii curați/buricul, ca o funie/îi ținea pe toți/strîns legați”. Povestea continuă în același stil buf, aplicat „instruirii de lucrurile esențiale”, nașterea, procreația, moartea, sau mai bine spus: „Bunicul cu bunica/bîrfeau peretii,/și făceau caragață/cîntînd/-viață, viață ca o ață”... „Mama și tata/ținîndu-se de mîna veșnic/cu gurile în formă de o/primitivi și naivi/in tabloul lui Douanier Rousseau”. Șirul evenimentelor existențiale e descris, nu fără imaginație vizionară, ca o dramatică și repetată strădanie de a rupe cordonul ombilical. Alt poem celebrează o cîntăreață „de local”. *Punctul de plecare* e în *Domnișoara Hus* („Și cînta deodată Iosefina/fără să deschidă gura murmurînd,/ pentru scaune și mese,/ pentru raft,/ pentru singele picat pe dușumele/după fiecare caft”), dar sîntem purtați pe nesimțite către povestirea lui Kafka și eroina omonimă a acesteia, „regina șoarecilor”. Surprinde plăcut deschiderea orizontului de lectură și asimilarea productivă a lucrurilor citite în viziuni personale: „Răbufnea în geam lumina/șoarecii fugeau în găuri/zidul se surpa înzbit/lăudați, lăudați pe cîntăreața Iosefina”.

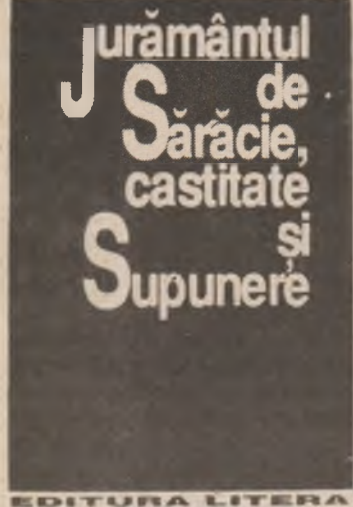
Nu mai puțin inspirate se prezintă: *De bărbatul singur*, *Eu sunt pușor canar* și *Ou de lemn*. Ultima introduce un element de farsă în celebrul poem barbian. E obiceiul copiilor de a păcăli pe adulți, la ciocnitul ouălelor roșii, cu unul din materie incasabilă. Ni se deschide dintr-o dată teritoriul sordid și fascinant, unde, ca în *Răsturnica*, ritualurile sacre iau o înfățișare caricaturală: „Și părintele Talabă/mucalit și sfrijit/topit în

ceară albă/după al Venerei semn/s-a mirat/că-n ou există/lemn și lemn și numai lemn”.

Moștenirea lui Blaga se arată mai puțin rodnică. Lectura volumului antologic al Gabrielei Melinescu cheamă la reflecții asupra felului în care „generația '60” a reluat inițiativele marilor poeți români dintre cele două războaie mondiale. A fost o reactivare creatoare de germeni, cum nu avusesse loc înainte, cînd s-a „bacovianizat”, „arghegianizat”, „pillatizat” și „barbizat”, mai ales. În deceniile șase și șapte, cu Dimov, Doinaș, Nichita Stănescu, Cezar Baltag și Ion Gheorghe, asistăm la o dezvoltare plină de inventivitate a formulelor interbelice. Acum însă se „blagizează” cel mai mult, influența poetului *Laudei somnului* exercitîndu-se efectiv abia după 1900 și în mare măsură sub formă epigonă. Lui Argezi îi vor redescoperi stimuli pentru noi experiențe artistice generația următoare, optzecistă.

**G**ABRIELA Melinescu reușește, cum am exemplificat, să tragă din Ion Barbu seve inedite. Vladimir Streinu văzuse în Emil Botta pe primul poet român care a izbutit să se sustragă totulei modelelor liricii noastre interbelice. Nu e deci o strictă întimplare că, prin aceeași poartă, autoarea noastră întreprinde un demers simțlar pentru generația '60. Cu *Jurămîntul de sărăcie, castitate și supunere*, Gabriela Melinescu își găsește formula proprie, reținînd ceva din teatralitatea discursului liric al lui Emil Botta, moderînd-o și feminizînd-o prin plasticizări senzoriale care țînesc adesea sub verbul ei și umplu de pasionalitate pinza asociațiilor fanteziste: „oboseala ca dîra argintie lăsată de omida regală pe asfalt”; „țîpătul pietrelor cu lapte plin”; „numele nostru, (...) o cîcatrice frumoasă/pe frageda piele a timpului”; „tinerii de platină sărut/pești rinjitori”; „văd (...) cum din cosmos vine superbul, preafînărul/olandez zburător”. O undă de senzualitate feminină învinge eticheta rece, afectată, elisabetană, cu care-și debitează monologurile nebunii shakespearieni cu vocea lui Emil Botta, și se face simțită nu fără bune efecte poetice prin ascuțirea simțului olfactiv peste marginile comune. Gabriela Melinescu înregistrează neconștient esuviu care vin să-i umfle nările: deschide ușa casei și „cu veselă ferocitate” o izbește „o boare”; soarele izbucnind peste o ceremonie funeabră îi apare „ca un animal venit după crimă/tîrît de mirosul descompus și sacru”; apa emană o „duhoare scumpă”; hîrdăul din spatele locuinței părintești miroase „a lemn crud și a pelin”; cînd era fericită, poeta avea revelația unui obiect prețios, „închegat în chimice miresme”. Ca Emil Botta, ea își făurește o mitologie stranie, rod al fantasmelor personale, cu femei-păsări, avînd pliscuri în loc de gură și cai spectrali. Sînt convocate o multime de personaje din spațiul livresc, Saint Cristoff, Lucky Luke și Phil Defer, altele misterioase, Doamna Thérèse, Barbara, totul într-o metrică legănată de ample tirade curtene și gesticulații elegante actoricești: „Cînd plouă, cînd plouă, cînd plouă/ scriem versuri violente/pierdute, molateco, sfînto/din marile dansuri demente” (*Cînd plouă*); „Tu umbră, tu pri-

GABRIELA MELINESCU



Gabriela Melinescu, *Jurămînt de sărăcie, castitate și supunere*, Editura Litera, București, 1993, 328 p., 2490 lei.

eten./hei, domnule, strigam/cu haimanalele orașului ieșite din sunet/ și așezate cu vrăbiile enorme peste ram./hei, tu, bătrîn soldat de plumb/pe mormîntul lui Andersen crescut./aceiași întimplare ne paște, în curînd/vom putezi cu mușchiul strălucitor pe scut” (*Hei, tu...*).

Fantoma lui Emil Botta însuși i se arată autoarei într-un poem tîrziu și o interpelează familiar: „Stătea pe un pod de beton/cu aerul său hamletian/murmurînd în graiul păsărilor/ce minune, Gabrielina, ce minune...” (*Vedenia*).

Antologia cuprinde puține versuri scrise de autoare în străinătate. Ele se așază în continuitatea netulburată a celor anterioare. Nimic din contactul cu o altfel de producție lirică, practică în lumea unde Gabriela Melinescu s-a strămutat, nu pare să le fi afectat factura. Descoperim doar cîteva trimiteri vag nordice, Gothland, „Acoperișul Lumii”, „Leopardul Veneției Zăpezi”, menționarea lui Swedenborg, o poezie care-l evocă pe Strindberg, după ieșirea din închisoare. Încolo, același ton, mai melancolizat parcă, prin distanțarea de izvorul liric inițial. Pe alocuri trece un fum ezoteric și evlavios printre cuvinte; este vorba de „rugăciunea evreilor, Șema Israel”; o poezie poartă titlul *Andante religios*; se pronunță numele lui Milarepa și aflăm că, la nord de Alpi, a fost găsit un „pentagon misterios”; păsările desenează zburînd mesaje pe cer, iar autoarea îngînă undeva: „Kristus, adoramus te”. Toate acestea dau naștere unui șir de poeme splendide: *Din viețile faraonilor*, *Pasărea măiastră*, *Călătorind*, *Descrierea unui dușman*, *Cel drag ca oaspete*, *Fratele meu*, *Te-am visat*, *Voce*, *Pasărea care plînge*, *Vedenie*, *Fantoma apei*, *Circ*, *Mesagera*, *Peisaj fantomă*, *Călătoria peștelui*, *Ultima plimbare în ninsoare a lui Strindberg*, cu o transparentă înșelătoare, care se deschide către tablouri criptice, ca la Ileana Mălăncioiu. Nu rezist plăcerii să citez măcar primele și ultimele versuri destinate să o ipostazieze pe autoare în rolul de Didonă celtică: „Vintul dinspre Ocean/mi-a suflat în urechi/Ploaia de aur mi s-a prelins pe limbă/Nu văd nimic de jur împrejur./Cu un mănunchi de rozmarin în gură/profetizez întoarcerea regelui Arthur” (...), „N-aziți cum mișcă la ceas de taină piatra?/Nu se-aude spiritul din stîncă/ridicînd sabia Excalibur?/Cu un mănunchi de rozmarin în gură/profetizez întoarcerea regelui Arthur”. (*Mesagera*).

E de înțeles că Gabriela Melinescu și-a dorit, după atîția ani, o antologie bogată, deși un act selectiv mai sever ar fi lucrat în folosul ei. Dar și așa, oricît de puțin indulgent e, fatal, examenul critic prezent, poeta îl trece cu brio.

Ovid. S. Crohmăniceanu



# Veșnicul început

**C**INCIZECI de ani de viață, dintre care treizeci de poezie, sînt închiși în antologia *Jurămînt de sărăcie, castitate și supunere* a Gabrielei Melinescu. Treizeci de ani măsurați în versuri, împărțiți în volume (opt dintre ele incluse și în antologia de față) deslușesc cum nu se poate mai clar ultima parte din legămîntul poetei: *supunerea* este față de poezie. Poate părea ciudat că o poetă atît de prolifică a fost, pînă de curînd, practic necunoscută generațiilor noi, dar explicația e simplă, ca în atîtea alte cazuri: odată cu plecarea din țară (din 1975 Gabriela Melinescu trăiește în Suedia), numele ei intra automat pe lista neagră a cenzurii. Antologia apărută la Editura Litera umple un spațiu alb pe harta generației '60 și este, de aceea, binevenită. Din același motiv însă, în locul extrem de sumare notițe bio-bibliografice de la început s-ar fi simțit nevoia unei prefețe. Surprinde și absența totală a unora din volumele de poezie (autoarea a scris după plecarea din țară și proză) publicate de Gabriela Melinescu în Suedia, volume care ar fi putut fi reprezentate măcar prin cîteva poeme. Astfel, în afară de titlu nu știm nimic despre două dintre acestea: *Zeul fecundității* (1977) și *Oglinda femeii* (1986). O prefață ar fi făcut loc, desigur, și cîtorva fraze despre proza scriitoarei, care poate ocupa un loc important în creația ei, cel puțin dacă ne luăm după cantitate: cinci romane, un volum de nuvele, două volume de jurnal.

Între volumul *Ceremonie de iarnă*, cu care debutează în 1965, și *Lumină din lumină*, publicat în 1993, poeta își caută formula proprie într-un efort vizibil de a se transforma continuu: cea mai bună

dovadă că este de fiecare dată nemulțumită de rezultat. Se pot observa cîteva direcții pe care le alege poezia Gabrielei Melinescu, dar ele sînt ezitante, cu întoarceri și întrepreri capricioase, astfel încît ordinea cronologică a volumelor nu reprezintă neapărat o scară evolutivă cu trepte distincte. Nici nu e obligatoriu să fie așa. În antologie sînt vizibile traseele de la poezia cu rimă spre versul alb, de la vioiciunea ludică la calmul împăcării cu sine, de la gestul spontan la reculegere, însă nu se poate stabili și o succesiune valorică a celor opt volume. Gruparea în antologie o dezavantajează pe poetă. Căutările poetei au eșuat adesea, nu au dus la o izbîndă netă, ba chiar au rătăcit uneori sub nivelul convingătorului volum de debut. Cu o singură excepție: *Șaisprezece ani ochinegri* din volumul *Interiorul legii* (1968), cu o prelungire în volumul următor (*Boala de origine divină*, 1972) prin ciclul *Istoria animalelor ucise*. Aici Gabriela Melinescu scrie versuri pline de nerv, forță, pitoresc și taină. Sînt cicluri extrem de unitare, cu evidentă influență a triadei: Mateiu Caragiale, Ion Barbu, Miron Radu Paraschivescu, alunecînd, ici-colo, și pe tărîm argezian, dar păstrîndu-și strălucirea timbrului propriu. Oricare poem poate fi ales ca exemplu, de pildă acest fragment din *Sunt bolnavă*: „Și am poftă să vă judec/ în ascuns de voi să plîng./ prefăcută să mă doară/ dinadins piciorul stîng./ pe la uși ca o pisică/ să ascult/ legănați a doua zi/ voi mă duceți repede/să mă vindec/ la spitalul de copii.// (...) Lunecă de nouă ori/ boala-n care mă-nfășori/ a intrat întii în haine/ și mi-a dat fiori/ mi-a fost frică și de ochii tăi umflați/ lebdă cu șapte frați” (113-

114). Sau, din *Cătelandru, băiețandru*: „Nu te-am fost iubit nespus/ Și mai aprig decît ei/ și cu brațe de hindus/ mi-am scos sufletul/ și l-am pus în porumbel. (...) Nu te-am fost iubit nespus/ ca o nimfă animală/ între inorogii gri/ linspuțat de trei copii?” (172). Unele accente sînt din senina dimineată a poeziei muntești, din cîntecele de lume și irmoase. Epicureului și sentimentalului Ienăchiță Văcărescu din *Spune, inimioară, spune și Tu ești pușor canar* îi răspunde poeta în *Eu sunt pușor canar*: „Eu sunt pușor canar/ ira ra, ha ira ra,/ prins în gratii/ ca-ntr-un zar/ de crud os/ din picior de tînăr scos./ Fă-mi loc, fă-mi loc./ zice gheara/ în inimă/ eu să-ți joc.” (123). În unele poeme din aceste două cicluri atmosfera este densă, sufocată de dorințe și teamă, cu dezlănțuirii și țipăt, primejdii și noapte, descințete și ispitiri. Silabe barbiene, refrene senzuale și fără sens traversează poemele: „pumnareta, pumna pi”, „Nu știu. Nustru”, „na un pistil/ dă-mi un copil/ na o stamină/ dă-mi o bulină/ na flori, flori/ dă-mi nori, nori/ na un pistrui/ dă-l pe nu-știu-cine/ lui nu-știu-cui” (176). Toate poemele din *Șaisprezece ani ochinegri* și *Istoria animalelor ucise* au o viață proprie, un demon care le răsucește și le întoarce în pagină.

Totuși, Gabriela Melinescu nu a continuat să scrie pe linia poetică a balcanismului pitoresc și este inutil să regretăm alegerile ulterioare ale poetei. E ușor de presupus că apăsarea modelelor o stînjenea și a preferat o eliberare totală de ele, schimbînd cu totul registrul. Dar să revenim, înainte de a vedea ce a urmat după acest punct maxim al creației ei, la începuturile poetei. Primele două volume, *Ceremonie*

*de iarnă* și *Ființele abstracte*, deși publicate aproape în același timp (doar un an le desparte), sînt vădit diferite. În primul e multă prospețime și spontaneitate. Lumea poveștilor se întinde aici între două granițe: la una se află copilăria, cu motanul încălțat, descălțat în joacă („A venit desculț la mine/ din toate poveștile”), cu *Cenușăreasa*, cu *Ultima aventură a lui Tom Sawyer*, cu *Părinții și Casa părintească*; la cealaltă margine a lumii poveștilor se află tinerețea și dragostea, cu *Noaptea Șeherezadei*, *Cîntec de fată*, *Cîntec cu toată gura* etc. Concretul „ceremoniilor” din primul volum este înlocuit, în al doilea, cu plonjarea în abstract. Poeta vrea să construiască o altă lume și tatonează, uneori chiar la întîmplare și „la noroc”, abstracțiunile, ca în acest *Creat*: „O, timp suflet, te duc/ foșnind din copite la taur/ nervos și mai demult frumos/ acoperit la-ncheieturi cu aur/ Corp impur văzut/ împreună cu alt corp impur, / curate cad sufletele/ pe o cumpănă de mercur” (66).

Este de admirat totuși curajul poetei de a părăsi mereu un drum poetic sigur, unul cu care s-a familiarizat, pentru altul necunoscut și nesigur. Această tendință ține, probabil, de temperamentul artistic neliniștit al Gabrielei Melinescu, care o face să nu lase neatinsă nici o verigă de legătură între cele opt volume. Cu mai mult sau mai puțin succes (căci legături subterane există totuși), poeta se străduiește să rupă legăturile, ca și cînd, numai pierzînd contactul cu ceea ce a creat mai înainte are șanse să-și atingă ținta. *Interiorul legii*, al treilea volum, încearcă o combinație între concretețea simțurilor și conceptualizările, generalizările intelectului (excepție face ciclul amintit, *Șaisprezece ani...*). Surprind, la o poetă formată, ezitățile prozodice sau naivitatea și ostentația discursului intelectual, ca în acest *Portret*: „Dar eu spun: caii noștri/ și noi suntem o presupunere a cailor/ Și soarele numit mereu de alții/ ca o presupunere a lor” etc.(90). Asemenea poeme nereușite reprezintă dovada veșnicului început pe care și-l impune Gabriela Melinescu. Ea o ia de la capăt și în *Boala de origine divină*, unde dezvoltă tema morții și unde apar, pentru prima dată, accente bacoviene (după cum mai înainte apăruseră rezonanțe nichitastănesciene), o ia de la capăt și în *Jurămînt de sărăcie, castitate și supunere*, unde, spune ea „Mai scuipe în stil pictat și zeflemist”, dar trăirea este totuși patetic asumată, o ia de la capăt în solemnitatea din *Împotriva celui drag* și în tonurile liniștit-nostalgice din volumul *Lumină din lumină*.

Luînd-o mereu de la început, Gabriela Melinescu nu pare să caute să-și surprindă cititorul. Ea își caută doar formula definitorie și aceasta nu se află în unul sau altul dintre volume, ci tocmai în capacitatea de reînviere continuă din cenușa volumului precedent.

Alex. Ștefănescu

Ioana Pârvolescu

## Copil superinteligent și plictisit

**D**UPĂ plecarea ei definitivă în Suedia, Gabriela Melinescu a rămas în amintirea multora ca o autoare de o inteligență scilipitoare, care știa să se joace... periculos cu cuvintele. Cei care au ascultat-o, de pildă, la sfîrșitul deceniului șapte citînd, la Cenaclul „Junimea” din București, fragmente din *Bobinocarii*, au înțeles că poeta urma să devină în scurt timp incomodă pentru autorități, fiind în mod evident tentată să întorcă ideile pe toate fețele, să se lanseze în ipoteze fanteziste, să facă aluzii sfîchuitoare. În mintea martorilor de atunci, ea a continuat să evolueze în această direcție, ajungînd cu timpul un imaginar lider de opinie al non-conformiștilor literaturii române.

În comparație cu această poetă fictivă, poeta reală, de care luăm cunoștință acum, este într-o oarecare măsură dezamăgitoare. Jocurile cu abstracții din poezia sa ni se par teatrale și lipsite de farmec, la distanță astrală de acel patinaj artistic prin castelul de gheață al gândirii pe care ne imaginăm, nu știm nici noi din ce cauză, că îl practicăm. În plus, ne dezamăgește imprecizia multor poeme, senzația că ele plutesc într-o ceață semantică mai prozaică, oricum, decît ceața nordică.

Ca să o redescoperim pe Gabriela Melinescu, trebuie să uităm tot ceea ce știam despre ea, inclusiv legenda pe care singuri ne-am construit-o, în compensație pentru tot felul de frustrări secrete. Citită astfel, cu seninătate, poezia ei, în special aceea din tinerețe, își dezvăluie un filon de lirism sărac, dar autentic, constând într-o nostalgie a copilăriei petrecute într-un cartier bucureștean, cu arbori modești și rufe întinse la uscat pe sarmă, cu cișmele în curți și porți cu numărul căzut. Evocînd această lume, Gabriela Melinescu are tonul lui Esenin (un Esenin al periferiei bucureștene!):

„Azi îți scriu/ mult mi-e dor de prispă și de căini/ Am

creșcut, dar eu ca și-altădată/ la cișmea beau apă tot din mâini// Plopii-n stradă țîn în vîrfuri cerul/ salcia e tot nepieptănată./ Cineva-n grădini a-nțins lăcerul/ și vecina a născut o fată.” (*Scrisoare*)

Dacă acest sentimentalism nu eșuează într-un stil romanțios, de album este pentru că poeta are umor, așa cum are și curajul de a fi senzuală, la scenă deschisă, impunîndu-se ca un personaj liric complex, imprevizibil, ca un... drac de fată, care se poate răsfața, calină, dar poate și fulgera realitatea cu privirile ei inteligente, care se lasă absorbită pentru cîte o clipă de o viziune mistică, pentru ca în clipa următoare să vadă doar pitorescul unei scene și să dea semne că abia se mai poate stăpîni să nu izbucnească în rîs. Ceva din „răsu” - plînsu” lui Nichita Stănescu (sau care avea să devină al lui Nichita Stănescu) înfioară și versurile Gabrielei Melinescu:

„Odaia din spatele casei./ Într-o după-amiază/ te spăla mama fumegătoare/ într-un hîrdău mirosind a lemn crud și a pelin./ observai printre scîndurile albe/ fața ei solemnă cu nări încordate albastru/ pe capșervetel ca o coroană grea/ religios sorbea din trupul tău un abur care-o învia.” (*Cum era îmbăiat de mama sa*)

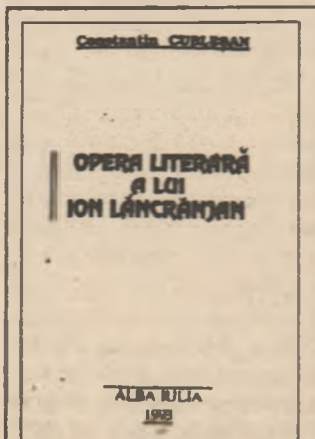
Versul „pe cap șervetel ca o coroană grea” constituie un posibil etalon al nivelului maxim la care poate ajunge poeta. Descifrăm în el un simț al pitorescului (formă indirectă de umor) asociat cu capacitatea de a întezări, fulgurant, situații mitice. Autoarea nu este angajată profund în actul scrisului. Ea improvizează, sugerează în treacăt, face un fel de exerciții de intrare în atmosferă. Și rămîne, mereu, în acest stadiu. Poezia ei este mai curînd o prepoezie, extemporalul unui copil superinteligent și plictisit, care întrevide instantaneu soluțiile tuturor problemelor și renunță să le mai rezolve.





## „Tarlaua vastă a cooperativei“

„ION LĂNCRĂNȚAN este [...] o personalitate distinctă în peisajul literar al ultimelor decenii, o voce de neconfundat și o prezență ce a suscitat [...]”; „Pentru că Ion Lăncrănțan a fost un devotat sincer al ideilor socialismului, la căldura cărora s-a format și s-a afirmat [...]”; „Ion Lăncrănțan este scriitorul ce reprezintă prin excelență tipul de produs intelectual al sistemului socialist, dependent de el și încrezător în marșul lui prin istorie” etc. etc. Aceste fraze nu sunt parodie, ci fac parte dintr-o monografie apărută recent la Alba Iulia. Autor: Constantin Cubleșan. Editori: Inspectoratul pentru



Constantin Cubleșan, *Opera literară a lui Ion Lăncrănțan*, prefață de Ion Mărgineanu, Alba Iulia, lucrare editată de Inspectoratul pentru cultura al județului Alba și Societatea Culturală „Lucian Blaga”, Alba Iulia, 1993, 160 p., 335 lei.

cultură al județului Alba și Societatea culturală „Lucian Blaga” din Alba Iulia.

Aceasta este, deci, atitudinea apolitică pe care o promovează Ministerul Culturii, sub conducerea lui Marin Sorescu. Dacă sub aceeași egidă ar fi apărut o monografie consacrată lui Paul Goma, cel mai înalt for cultural al României ar fi dezaprobat, fără îndoială, infiltrarea politicii în aerul pur al instituțiilor din subordinea sa. Socialismul,

însă, nu este politică. Socialismul este mediul nostru natural, pe care nu trebuie, pentru nimic în lume, să-l „întinăm”.

Poate că, însă, ne indignăm fără motiv. Poate că publicarea monografiei nu are un substrat politic, ci se explică exclusiv prin înaltul ei nivel intelectual. Pentru că este vorba, într-adevăr, de un înalt nivel intelectual. Monografistul începe prin a remarca faptul că Ion Lăncrănțan „propune conflicte tipice, specifice societății socialiste”. Nu s-a făcut vreodată apreciere mai clarvăzătoare. Iar această teză este exemplificată cu episoade din romanele lui Ion Lăncrănțan. Este citată, de pildă, contradicția dintre mentalitatea individualistă a lui Lae din *Cordovanii* și spiritul colectivist al regimului instaurat de sovietici: „Lae se va revolta cu ciomagul în mână, când va trebui să cedeze pământul, în schimbul altuia, ca urmare a comasărilor pentru tarlaua vastă a cooperativei. El refuză înțelegerea ideii acestei acțiuni și reține doar faptul că trebuie să cedeze pământul (- - Și de ce să li-l dau?... Adică de ce să mi-l ieie ei, tocmai locul ăsta și tocmai mie?).” Aprecierea situației o face cu o măsură ce corespunde adevărului unei situații depășite. De optica aceasta caută să profite reacționarii, împingându-l în mașinații murdare”.

Jos reacționarii!

Semnatarul prefeței, Ion Mărgineanu, n-a citit probabil monografia și, în disjunție cu Constantin Cubleșan, consideră un progres renunțarea la colectivizare. Mai există și o altă deosebire între monografist și prefațator. În timp ce primul urcă pe culmile gândirii critice, al doilea escaladează culmile trăirii lirice. Într-o apoteoză pe care n-am mai întâlnit-o decât în finalurile spectacolelor din „Cântarea României” este evocat un alt marș triumfător al societății, acela din perioada postrevoluționară:

„Bădie, între timp pământul de-o parte și de alta a lui s-a lărgit încet, încet, scuturându-și orbirea și lacrima împietrită, colectivizată, negociată, amânată, secătuită, înveninată, nelocuibilă ca unii

# Actualitatea editorială

oameni nelocuibili, aruncată sub brazdă otravă și flacără a seminței, gena ei strălucitoare devenind din nou număr de casă al țărânului rebotezând-o cu Doină și Dor, demnităte, omenie, înțelepciune, speranță.”

Ce am mai putea adăuga? Ne copleșește emoția, ne podidesc lacrimile. Trebuie să încheiem articolul aici. (Alex Ștefănescu)

## Jurnalul convertirilor

*CU DUMNEZEU în subterană* a apărut în Anglia, în 1968. Este, poate, una din primele mărturii directe ale unei deținut politic despre lagărele comuniste cu care Occidentul a luat contact. Pastorul Richard Wurmbbrand, evreu convertit la luteranism, a ales, cred, această confesiune din pricina afinității ei mai accentuate cu iudaismul. Căci atât iudaismul, cât și luteranismul sînt, în primul rînd, „religii ale cărții”. Cunoașterea Bibliei primează asupra ceremonialului, asupra serviciului divin. În al doilea rînd, luteranismul se întemeiază pe două principii „pragmatice”: misionarismul și predicarea (*kerygma*) Cuvîntului lui Dumnezeu. Spre deosebire de experiența *mistică* a altui celebru convertit, Părintele Steinhardt (experiență trăită tot „în subterană”), aceea a pastorului Wurmbbrand este una apologetic-misionară. Cînd a intrat în închisoare, Richard Wurmbbrand *era deja* un om al Bisericii. Crezul său, împlinit pas cu pas de-a lungul celor 14 ani de detenție, pleacă de la modelul propriei convertirii: „Dacă eu însumi am îmbrățișat credința creștină, realizînd adevărul conținut în Evanghelia lui Christos, atunci menirea mea este să-i convertesc și pe alții”. Îndată după ce a devenit creștin își pusese în gînd să meargă în Rusia, patria ateilor, și să propovăduiască Evanghelia. Dar Dumnezeu „s-a îndurat” și i-a adus pe ruși în România. Pastorul scrie: „Eu denunț comu-

nismul fiindcă îi iubesc pe comuniști. Putem urî păcatul, iubind în același timp pe păcătos. Creștinii au datorita de a câștiga sufletele comuniștilor: dacă nu vom reuși să o facem, ei vor năpădi Occidentul și vor deștrădăcina creștinismul și de aici.” Apostolul Pavel spune că misionarii trebuie să fie evrei printre evrei, greci printre greci. Iisus însuși îi îndemna cîndva pe apostoli: „fiți blînzi ca porumbelii și înțelepți ca șerpii”. Cît de mult i-au folosit aceste sfaturi pastorului Wurmbbrand ne-o dovedește scena convertirii unui anchetator, locotenentul Grecu. Acesta îi ceruse la un moment dat o declarație. Pastorul a scris, printre altele, că el nu predică împotriva comuniștilor deoarece unul din preceptele creștine spune că trebuie să-ți iubești dușmanul. Plecînd de aici, și stîrnit de locotenentul vădit încurcat, pastorul face o dizertație de vreo două ceasuri în care alătură creștinismul de marxism. De altfel, înția lucrare a lui Marx fusese o comentariu la a patra Evanghelie. După întîlnirea cu pricina, Grecu îl cheamă în biroul său aproape zilnic, cerîndu-i deținutului să-l inițieze în creștinism. „Eu trebuie să fiu marxist cu marxistul Grecu și să-i vorbesc pe limba lui”. Așa că, la o altă confruntare, pastorul îi face ateului Grecu o subtilă teorie despre virtuțile ateismului. Există, începe el, două categorii de ateii: cei care zic „Nu există Dumnezeu, deci pot face rău la nesfîrșit” (cazul Karamazov) și cei care zic „Tocmai pentru că nu există Dumnezeu, eu trebuie să fac tot binele pe care l-ar face Dumnezeu, dacă ar exista”. Dacă înțelegem ateismul în acest deal doilea sens, atunci Iisus a fost cel mai mare ateu. „Domnule locotenent, încheie pastorul, dacă veți fi un astfel de ateu, iubind pe toată lumea și slujind-o, oamenii vor descoperi că ați devenit un copil al lui Dumnezeu.” Urmarea: „După două săptămîni, în uniformă lui kaki și cu insignele securității pe guler, Grecu s-a spovedit în fața mea, care eram în zdrențele mele peticite de pușcăriaș. Am devenit frați întru credință.” *Cu Dumnezeu în subterană* e un pasionant, aproape delirant *Jurnal al convertirilor*. (Cristian Bădița)

## Un love-story oltenesc

NU-MI sînt cunoscute romanele Georgetei Iliescu la care se referă în câteva rînduri superlaudative pe ultima copertă a *Visului de duminică* Al. Piru și Ovidiu Ghidirmic, dar experiența elogiilor convenționale „împrumutate” comercial volumul nou-apărute mă face sceptică. Oricum, judecînd după aprecierile onorabililor

critici, s-ar spune că Georgeta Iliescu e o combinație de Marin Preda, Tudor Arghezi, vreo doi-trei poeți romantici (nu contează prea mult care) plus, să nu uităm ce e mai important, umor oltenesc. Citind *Visul de duminică*, înclin să cred că s-ar cuveni să modificăm puțin termenii acestei comparații, căci din romanul cu pricina reiese că autoarea lui ar fi mai curînd o mix-



Georgeta Iliescu, *Visul de duminică*, Editura M. Dușescu, 1994, 218 p., 2500 lei.

tură de George Șovu, Paul Everac și diverși scenariști ai pieselor de marți seara din regimul trecut, acele educative lecții despre cum trebuie înfruntate necazurile vieții sub ocrotirea partidului comunist. Nu că în cartea Georgetei Iliescu ar fi cumva vorba despre nomenclaturisti, dimpotrivă, personajele ei sînt oameni cumsecade persecutați politic de ticăloșii de comuniști; cu toții trăiesc într-o atmosferă de mare puritate morală, în care răii sînt niște draci absoluți, iar bunii sînt buni de-ți frîng inima, mai ales că le merge într-una pe dos. Asta pînă în final, bineînțeles, cînd lucrurile se schimbă radical și povestea se isprăvește cu un emoționant happy-end. Cît despre poveste, ea e un love-story (cum altfel?) între o ea, profesoară de română rămasă în țară să înfrunte invidia colegilor și intrigile dușmanilor și un el, medic emigrat în Statele Unite, unde își deschide o clinică medicală în Ohio. După nenumărate aventuri prin cancelarii cu profesoare incompetente, bfritoare și corupte, după prietenii veșnice, logodne nefericite care se termină cu moartea subită a logodnicului în accident, după o călătorie romantică la Roma, sfîrșită și ea tragic cu vestea paralizării măicuței bătrîne rămase pe meleagurile țării, cei doi se regăsesc și viața, muiată și ea probabil de tăria de caracter a Ioanei și a lui Ion (devenit John după repatrierea în America), îi unește pentru totdeauna.

Naivă pînă foarte aproape de ridicol, cartea Georgetei Iliescu riscă, mă tem, să nu își găsească nici un fel de public. Nu pentru că nu ar exista cititori cărora asemenea povestioare să nu le



Richard Wurmbbrand, *Cu Dumnezeu în subterană*, traducere de Mariana Alexandrescu-Munteanu și Maria Chilian, Editura Casa Școalelor, București, 1994, 272 p., 2300 lei.



stîrnească într-adevăr cele mai vii și mai sincere sentimente, ci pentru că de cînd cu Revoluția, ei își „răcoresc” în altă parte focul trăirilor. Pentru ei scriu profesioniști americani, traduși en-gros la noi, care se pricep să pigmenteze foarte savant dramoletele cu sex și mondenitate, astfel încît cred că producțiilor lor, chiar dacă nu sînt prin nimic mai valoroase, surclasează net *Visul de duminică*. Un roman, care prin umorul său involuntar (oltenesc sau nu) rămîne totuși un deliciu pentru inițiați. Citez în încheiere fraza din finalul cărții: „Atenție, John, Pasărea-liră (avionul, n.n.) se înalță a exclamat ea fericită, iar decolarea i-a prins îmbrățișați, în timp ce Francesca și Leonard, cît și nașii, îi priveau cu admirație și sinceră prietenie.” (Andreea Deciu)

## Povestea cuplurilor celebre

CARTEA lui Constantin Popescu nu se adresează specialiștilor, pentru care nu știu cît de importante sînt diversele amănunte legate de viața amoroasă a unor cupluri celebre din lumea cinematografului. Aș zice mai curînd că ea e scrisă pentru genul acela de cititor relativ cult, relativ priceput, dar mai cu seamă



Constantin Popescu, *Cupluri celebre din lumea filmului*, Editura Albatros, București, 1994, 472 p., 4200 lei.

bovaric, care se înnebunește după micile-marile dezvăluiri ale revistei *Cinema*. Pentru că autorul nu face nici pe departe o biografie detașată a unor actori celebri, parteneri și în intimitate, nu numai pe scenă; Constantin Popescu speculează cu vădită plăcere, inventează romanțul chiar și acolo unde nimic nu ne obligă să credem că el chiar a existat și în principiu pare mult mai interesat de un fel de „bîrfă” (ce-i drept, foarte elegantă și „englezească”) despre diverși indivizi notorii, în cazul de față actori cu toții, decît de o istorie cu sens a cinematografului văzute de dincolo de platourile de filmare. Altfel nu-mi pot explica felul marcat participativ în

care autorul istorisește povestea personajelor sale. O participare care ar putea fi cam prea sentimentală după gustul unora (mărturisesc, și după al meu), dacă ar fi să ne gîndim doar la comentariul din finalul capitolului dedicat cuplului Vivien Leigh-Lawrence Olivier: „În ultimele clipe ale vieții (lui Lawrence Olivier, n.n.), desigur, imaginea Vivieniei i-a apărut din nou, pentru ultima oară, în toată splendoarea anilor de tinerțe”. Afară de cazul în care aceasta va fi vreo constatare medicală complet irefutabilă, pentru cine tocmai a aflat, cîteva rînduri mai sus, că el i-a supraviețuit ei cu 22 de ani, e greu să reprimi un gînd răutăcios: Și dacă nu i-a apărut tocmai imaginea Vivieniei?

Pe de altă parte însă, e limpede că autorul acestei cărți nu e un naiv, și cu atît mai puțin vreun articler de producție ieftină. Pasiunea lui atît de pîrtinitoare pentru oamenii despre care scrie se datorează unei convingeri pe care și-o precizează clar încă din prefață: „De la legendarii Piramus și Tisbe sau Romeo și Julieta la soții Pierre și Marie Curie sau (de ce nu?) la Bonnie și Clyde, pentru a cita niște extreme, ajungem azi la cuplurile Fellini și Masina, sau la Katharine Hepburn și Spencer Tracey”. Problema e dacă toate aceste cupluri celebre pot fi într-adevăr puse laolaltă, cu alte cuvinte dacă de la Romeo și Julieta ajungem pînă la urmă la Katharine Hepburn și Spencer Tracey. Însă oricum, chiar și pentru cei mai puțin dispuși să creadă că așa stau lucrurile, cartea lui Constantin Popescu este o utilă achiziție de bibliotecă, pentru informațiile exhaustive pe care le conține despre cei mai mari actori de film și pentru numeroasele ilustrații cu aceștia. (Andreea Deciu)

## Cartea de vacanță

S-A SCRIS și s-a vorbit mult despre abilitatea autorilor postmoderni de a satisface, în aceeași carte, gusturile populare și pe cele culte, de a reconcilia „literatura înaltă” cu trucurile captivante și percutante ale producției de consum. Romanul lui Gore Vidal *În căutarea regelui* este un bun exemplu în acest sens. Pe de-o parte avem de-a face cu un story romanțos, înțesat de peripețiile belice și amoroase, verosimile și fabuloase ale lui Blondel de Néel, trubadurul-soldat și poetul intim al lui Richard Inimă-de-Leu. Însă fantezia medievală la Chretien de Troyes, care face deliciul publicului sentimental, mai puțin avizat și oarecum infantil, este în același timp „deconstruită” cu umor și ironie, de hațrul cititorului sofisticat și cult. Astfel, eroul cărții ne mărturisește

că rafinatul amor curtean nu este altceva decît o convenție literară măgulitoare dar neadevărată, nici trubadurii și nici doamnele curtate de dînsii nefiind defel atît de frumoși, vir-



Gore Vidal, *În căutarea regelui*, traducere de George Voceanov, prefață de Ion Bogdan Lefter, Editura Univers, București, 1993, 272 p., 980 lei.

tuși și platonici, cum ni-i înfățișează poezia timpului. Fantasticul isprăvilor sale i se pare lui Blondel mai degrabă mediocru. „Uriașul lui nu fusese nemaipomenit de înalt”, balaurul nu avea nimic din monștrii legendari care aruncau flăcări pe gură”, iar vîrcolacii se dovediseră a fi niște banale cete de tîlhari. Solemnitatea și morga vieții cavaleresti sînt subminate, ridiculizate și atunci cînd Richard (cărui, de cruciat ce era, îi crescuse și părul de pe piept în formă de cruce) rostește ușurat, după o faptă de glorie: „Gata și cu uciderea balaurului”, ca și cum ar fi contabilizat punctajul obținut pe traseul inițiat, atît de ritos comentat de exegeții romanelor cavaleresti medievale.

Totuși, nu cred că se poate vorbi cu îndreptățire despre o „miză grea” a cărții lui Gore Vidal, așa cum o face Ion Bogdan Lefter în prefața acesteia. Sensurile profunde ale căutării („queste”) regelui mort, agonizant sau adormit, a cărui întoarcere în lume poate reordona universul și individul, sînt deja prezente în mitul celtic despre Arthur, din care s-a inspirat și Chretien de Troyes și scriitorul american. Deci nu se pune problema unei contribuții a celui din urmă, care n-a făcut altceva decît să preia un loc comun. Iar

ipoteza psihanalitică potrivit căreia prietenii trubadurului, Richard și Karl, ar putea fi considerați „ipostazierii ale supraeului și -respectiv - sinelui lui Blondel” nu-și găsește suficiență acoperire în text.

În căutarea regelui este o carte de vacanță, agreabilă și nostimă, ce nu depășește însă nivelul divertismentului inteligent. (Mihail Iacob)

## Ispitele diavolului

TRADIȚIONALĂ modă occidentală a ecranizărilor a fost înlocuită, la noi, din motive lesne de înțeles, cu înfrîziatul ei revers: romanul în cauză este tradus în românește la ani întregi după ce a fost ecranizat. Așa s-a întîmplat și în cazul cărții lui William Peter Blatty, *Exorcistul*, care a apărut abia acum, ecranizarea sa în regia lui William Friedkin fiind realizată în 1973, și difuzată de nenumărate ori la Cinemateca română. Succesul de care s-a bucurat, în epocă, romanul, s-a datorat, în bună parte, ineditului subiectului. Astăzi, cînd „horror”-ul s-a diversificat și tehnicizat într-o nesfîrșită măsură, volumul lui Blatty continuă să trezească interesul prin naivitatea și prospețimea narațiunii, căpătînd aproape valoare de document. Școlăreasca relatare a *Exorcistului*, omniscientă și impersonală, departe de perspectivele schimbătoare ale lui Stephen King, de exemplu, își alege drept cadru de desfășurare mediul actoricesc, probabil dorindu-se caracteristic pentru o modernitate netradițională. Cea posedată de diavol este fata unei actrițe divorțate, avînd drept prieten un regizor bețiv și niciodată preocupîndu-se (cu excepția momentelor critice) de religie. Această societate fără rădăcini, preocupată de ascensiunea socială (bunăstare, carieră) dar nu și de cea spirituală, îl „contaminează” pînă și pe mai tînărul preot, ce va asista la ritualul exorcizării cu diavolulscul păcat al îndoielii. Fiind și doctor în psihiatrie, Damien Karras, cade, precum Adam și Eva, în mrejele păcatului cunoașterii, al

rațiunii cu care tînărul preot tinde să înlocuiască credința. Căutările sale interioare fac din părintele Karras o țintă ușoară pentru ispitele diavolului, ceea ce-l determină în final să se sinucidă, devenind adevăratul erou romantic, controversat al romanului. Bătrînul părinte Merrin, venit din Orient, este adevăratul exorcist, el reprezintă simbolul credinței adevărate, care nu se îndoiște și își sacrifică viața fără crîncire. Celelalte personaje dau senzația că nu sînt cunoscute în profunzime, ci doar schițate, cu cîte un accent ici-colo, din mers. Fetița în care s-a cuibărit diavolul este cu totul mediocră și impersonală - probabil pentru a oferi, în mod voit, un adăpost cît mai comod și vizibil eului, malfelic. La fel de lipsită de personalitate este și mama



William Peter Blatty, *Exorcistul*, traducere de Valeriu Stoica, Editura Nemira, București, 1994, 318 p., 2800 lei.

sa, poate pentru a căpăta, astfel, semnificație generalizatoare (oricine ar putea fi în locul ei); singurele sentimente prin care se distinge sînt instinctul matern și dragostea de profesie, la fel de convenționale amîndouă. Dialogul ocupă mai mult de jumătate din spațiul narativ, caracterizîndu-se prin colocvialitate amplificată pe alocuri de prezența obscenităților pe care autorul le pune pe seama diavolului-fetiță. De asemenea, gradația tensiunii, a suspensului, este inegal dozată, scenele „tari” alternaînd adesea cu unele de umplutură. (Iaromira Popovici)

## Cărți primite la redacție

- Alexandru George - *Capricii și treceri cu gîndul prin spații*. Publicistică literară. (Editura Albatros, 232 p., 3200 lei).
- Nicolae Călinescu - *Preambul pentru camera de tortură*. Pagini memorialistice despre închisorile comuniste. Cuvînt către cititor de Marcel Petrișor. (Editura Marineasa, Timișoara, 278 p., 2800 lei)
- C. G. Jung - *În lumea arhetipurilor*. Traducere din limba germană, prefață, comentarii și note de Vasile Dem. Zamfirescu. (Editura Jurnalul Literar, 166 p., 1900 lei).

- Ion Petrovici - *Douăsprezece prelegeri universitare despre Immanuel Kant*. Cuvînt înainte de Nicolae Râmbu. (Editura Agora, Iași, 288 p., 2800 lei).
- Ovid. S. Crohmăniceanu - *Amintiri deghizate*. (Editura Nemira, 192 p., 2000 lei).
- Remus Rus - *Istoria filosofiei islamice*. (Editura Enciclopedică, 343 p., 2725 lei).
- Neagu Udriu - *Lumea nouă. Cinci veacuri de nesigurătate*. Carte de reportaj. (Editura Scripta, 334 p., 4000 lei).





# George VULTURESCU

## Ochi obosit de varul pereților

I.

Dacă ți-e frică de moarte nu poți să scrii.  
Prin odăi cu grele draperii, prin cearcănele zidurilor  
nimeni nu aude cum scrisul tău atinge moartea  
cum copitele fricii calcă înproșcând argintul din  
oglinzi  
cum sfarmă bulbil din creierul nopților-noastre

în timp ce în oraș sosesc întruna călăreți, șiruri  
de pelerini, somptuoase mașini. Avem în ochi pașiști  
de fin,  
grîuri și luturi, negre narcise, nisipur aurifere,  
faguri

pe care fojgăie albinele de fosfor ale dansurilor  
noastre  
dansuri care nu mai conțin  
dansuri care freacă precum vinul în butii

II.

„Stau chirclii în camerele lor  
lîngă șolduri de femei  
precum haitele pe mormane de oase  
le e teamă că au ajuns  
le e teamă că mai au de călătorit  
că nu mai sînt ei  
că nu mai sînt cei care au plecat

în jurul lor varul pereților  
obscen ca un luciu de gheață  
care-i oprește hipnotic  
ca o cortină pe care n-o pot sfîșia“

astfel scrie un poet în noapte  
ca și cum l-ar vedea

III.

Nu ești decît tu singur lîngă cărți necitite  
îți par niște ochi scoși cu satîrul  
le auzi trupurile prin noapte orbecăind  
trupuri lipindu-se de alte trupuri  
ca norolul de copitele vitei  
ca varul de alt var

IV.

Nu e nimeni să vadă cum se desprinde varul  
pereților  
cum rămîne orașul jupuit ca un trunchi descojit  
var despotic ca o oglindă  
care-ți exhală deasupra chipuri din altă vîrstă  
nu e nimeni să vadă cum se smulge acest giulgiu  
de pe trupul orașului  
nu e nimeni să arate nollor veniți zidul său lăsat  
ca un stîrv neacoperit  
nu e nimeni

Și de această dată, poetule, albul pereților  
s-a stins în paharul tău de alcool – ochi obosit

V.

Nu e nimeni și totuși un chip și-a lăsat umbra  
înaintea  
mea pe acest perete al odăii.  
Ai vrea să-l vezi, pîlpînd, sub coaja de ou  
a varului  
să o spargă cu ghiarele, cu pliscul –  
puili neștiutei tale memorii.

VI.

Uneori, în noapte, ostatic al camerei  
privești îndelung varul pereților  
atît de mult îl privești pînă cînd albul lor  
devine mat  
devine fereastră  
și se face frică  
și dintr-o dată vezi cum scrisul tău atinge moartea  
cum se ating trupurile în sălile de dans  
cum se ating aburii vitelor  
cum se atrag și se sparg pe ceruri norii

## Îngerul din bibliotecă

Cînd sînt doar cu îngerul meu în bibliotecă  
îmi întinde un pahar de alcool  
îl previn  
„Nu voi trîșa. Eu nu-mi întorc capul  
de la cuvintele din satul meu – carnale și  
zemoase, li se văd unghiile și bubele purulente,  
le simți duhoarea animalică, respirația  
în ceafă

cum să recunoască domnișorii cenacurilor un  
astfel de cuvînt intrat în saloane pe labele lui  
goale, muștind de nămolurile nopților cu lupi?  
Animal hămesit, hrănit cu mlaștinile viscereale  
ale memoriei noastre – el lunecă pe pardoseala  
sălilor de dans lingvistic: carnal și pur –  
hemoragie a realității

vei ști că există iubire în această hulă cu  
care îl scriu?“

Îngerul îmi întinde însă un nou pahar. Cuvinte  
negre croncănesc peste pagini. Și alcoolul fumează  
precum fumează fulgerele peste cîmpia arsă  
peste cîmpia frămîntată de copitele turmelor

## Deasupra, ochiul

Ochiul este un animal  
îmi scurmă prin nopțile de demult dezgropînd  
din sicriile iubirilor trupuri de jar  
trupuri ridicate ca niște țepușe sub pleoape  
frumusețea lor nu lasă versul să lîncezească

„nu mă privi în noaptea asta, Doamne,  
ai vedea luturile cîmpiei zbîrcindu-se, uscate  
și lupii ei părăsiți în ochii mei  
trecînd pe străzi, răscolind tomberoanele cu

gonoale,  
presimțînd putreda carne“

ochiul meu se hrănește cu mine  
cu bulbil memoriei  
cu nufurii de foc din creierul meu  
din nămolurile reci ale spalmei

ochiul meu așază în larbă cuiburi de păsări  
dezvelește pînea aburindă pe masa umilului  
acum cioplește genunchii pietrelor  
și caii copilăriei mele-i aduce-n galop  
prin colbul insomniilor, mama lor de cai  
ei nici nu mai știu dacă mai sînt încă în viață

„Nici tu nu știi, Doamne,  
cineva te-a scos cu satîrul din ochii mei  
mi-a răzuit pînă și umbra-ți fierbinte din pupile  
o cîrțită sînt fără tine  
săpînd galerii prin amarele cuvinte ale Bibliei  
să se vadă cenușa  
să se spulbere  
să se vînture ce-l ai tău în mine“

ochi barbar,  
precum veneticii hămesiți la porțile Romei,  
tîrăște prin negrul lui de jivină a nopții  
leșul greu al femeilor mult așteptate  
pentru mine răstoarnă trupul lor pe cîmpul de  
narcise al acestor cuvinte  
pentru mine negrul lor carnivor

## Cuvintele îngropînd cuvinte

Mi-o amintesc: cu vipa ei, cu țipătul cocoșilor  
înghețați în cuvinte  
cu ghiara ei cu care trăiesc ca și cu o femeie  
cu smoala pe care o revarsă din oglinzile ei  
carnivore  
vai, ziua și noaptea, femeile și alcoolurile sînt la fel

tot ce știu despre ele devine un obstacol pentru acest  
poem  
o gaură neagră a cuvintelor care înghit cuvinte

„He, he, cum să îngropi totul în tine fără să mori  
puțin“

nu e o noapte a recompenselor  
în care să dormi cu trupul bălai în brațe  
lîngă cuvinte precum lîngă trupul femeii  
vina nu ne lasă să ațipim  
palide, prin creierul meu, precum șobolanii prin  
văgăuni, cuvintele se tîrîie unul spre altul,  
tubercul lîngă tubercul. Luturile poemului  
păstrează

nealterate frumusețea lor crudă  
gata să explodeze într-un poem cu dinți

tremurați, voi  
acum dacă aș risipi din palmele mele monezi  
zornăitoare  
v-ați îmbulzi să le scoateți din nămoluri cu unghiile  
cine-l pe-aproape, cine sare primul

aproape e paharul cu vin – aurul meu topit pe care-l  
torn între buzele fricii, pe gîtu-mi ars de uleiurile  
reci ale febrei  
le văd cum se scurg grohăitoare și negre peste aceste  
pagini care trebuiau să fie un cîmp cu narcise

un cîmp de petunii, cîmp de lenupăr  
pe care te naști tu, cititorule, cu fiecare scîncet  
al literei mele, cu lichidul spalmei mele din cuvinte,  
din dragostea și turbarea mea cu ele  
nu-ți fie frică: un flu al meu vei fi la sfîrșitul cărții  
nu te teme: nu îți voi fi o povară  
cel mai mult și mai mult dă poemul

amîină însă sfîrșitul lecturii: cuvintele îngroapă  
cuvinte

Născut la 1 martie 1951, în satul Tireac, jud. Satu Mare. A absolvit Facultatea de filologie – Cluj. Debut în revista *Familia* cu o prezentare a poetului Șt. Aug. Doinaș – „Un voluptos al imaginii: G. Vulturescu“ – (nr. 1, ian. 1973); prezent în *Caietul debutanților*, Ed. Albatros, 1979. Cărți publicate: *Frontiera dintre cuvinte*, Ed. Litera, 1988; *Poeme din Ev-Mediul odăii*, Ed. Litera, 1991. Fondator, editor și realizator al revistei POESIS – Satu Mare.

★

„În lumea fenomenală unde fiecare personaj moare pentru sine, poetul își plimbă nedumiririle, protestele și suferințele urmărit de ciudate erinii personale: cuvintele și fotografiile... Cuvîntul este definit singura armă între infern și om, e apostrofă și defăimat...“

N. Steinhardt

„...George Vulturescu, animatorul revistei *Poesis* – una din cele mai interesante publicații literare de după decembrie '89 – se înscrie într-un fel personal în modul poetic al optzecismului, apelînd la „toposurile“ acestuia (între care colocvialitatea, citadinul, discursivitatea) pentru a le încărca de o substanță aparte, eminentă lirică, prin asta și deosebindu-se de linia anti-lirică a majorității congenerilor...“

Laurențiu Ulici



MUZICA  
ȘI  
LITERATURA  
SCRIITORI ROMÂNI

\*\*\*



CARTEA ROMÂNEASCĂ

Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Iosif Sava, *Muzica și literatura. Scriitori români*, vol. III, Ed. Cartea Românească, 1994.

**D**L. IOSIF SAVA, colegul meu de an de la Facultatea de Filosofie în anii 1951-1955, este, probabil, cel mai important animator al vieții noastre muzicale. Vocația lui pare a fi mai în largul ei în sfera orălității. Și asta s-a relevat în truda sa competentă la Radio și Televiziune. Vocea lui gravă de bas profund comentează, fără hoină, manifestările muzicale bucureștene și chiar din provincie (Mi-aduc aminte, prin 1987, că l-am întâlnit la Botoșani, el „animând”, acolo, un concert al filarmonicii din localitate). Pe toate le propulsează, impunându-le, cu știință și bună metodă, la dimensiunile lor reale, în atenția și memoria publică. Și o face cu atîta devotament și har pedagogic, fără a coborî nicicînd ștacheta valorică, încît cucerește și convinge. Serviciile sale aduse vieții muzicale și culturale în genere sînt imense. Iar seratele sale muzicale duminicale, pe care le organizează și „dirijează” de vreo doi-trei ani, într-o nouă formulă – chiar cînd te irită (prin ceea ce spune, se spune sau prin maniera dictatorială a amfizionului) – au devenit, incontestabil, o instituție de dezbatere culturală de cel mai acut interes. Cum spuneam, vocația d-lui Iosif Sava pare a se fi fixat în orălităte. Dar nu s-a consumat exclusiv în ea. D-sa este și autorul a cîtorva lucrări de muzicologie substanțiale. Sînt însă, printre lucrările sale, și unele

## Muzică și literatură

care se plasează, deși scrise, în spațiul orălității. Sînt, de pildă, cărțile sale de colocvii cu d-na prof. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, despre muzică și literatură. În anii optzeci (1986 și 1987) au fost publicate două astfel de volume care urmăreau această temă incitantă așa cum se configurează în opera unor scriitori de la, să spunem, Dimitrie Cantemir pînă la Ion Vinea, cu popasuri la scrierile lui I. H. Rădulescu, Asachi, Odobescu, Ion Ghica, Kogălniceanu, Eminescu, Caragiale, Duiliu Zamfirescu, Traian Demetrescu, Și. O. Iosif, Iosif Vulcan, A. D. Xenopol, Camil Petrescu, N. Iorga, T. Vianu, C. Călinescu, N. Milescu-Spătaru, Dosoftei, Bărnăușu, Alecsandri, Maiorescu, Ov. Densușianu, Și. Petică, D. Anghel, M. Săulescu, Delavrancea, Goga, Holban, Ionel Teodoreanu, Galaction, Argezi. Să recunoaștem, paleta e bogată și semnificativă.

Credeam că analiza e încheiată și convorbitorii și-au sfîrșit colocviile. Cu plăcere am avut a constata că incursiunea continuă, fapt atestat de apariția recentă a celui de al treilea volum din acest serial care, iată, tinde să ia proporțiile exhaustivității. Ca în celelalte două volume precedente, convorbitorii procedează istoric, pornind de la Varlaam și cronicari pentru a ajunge la Voiculescu. Metoda de investigație (pentru că investigații sînt, negreșit, aceste convorbiri) e, desigur, detectarea preocupării pentru melos a scriitorilor și cîrturarilor timpului. La Varlaam se observă că în vestita sa *Cazanie*, se pomeneau cîteva dintre instrumentele muzicale ale timpului (cimpoi, alăută, buciom), relevîndu-se, desigur, muzicalitatea scriiturii. Muzica, drept divertisment la ospețele curților domnești, apare și la cronicari. E citată mențiunea din cronică lui Miron Costin, că, la unele ospețe, se produceau „jocuri de țară și streine”, ceea ce ar însemna că, la curtea domnilor moldavi, se produceau și dansuri obișnuite la curtea regilor poloni și în alte centre europene. Firește, alături de dansurile

naționale, descrise în *Letopisețul* lui Miron Costin (vezi episodul descrierii nunții fiicei lui Vasile Lupu cu cnezul Radziwil). E probabil, lasă a se înțelege convorbitorii, că Miron Costin se școlise în ale muzicii în Colegiul polonez pe care l-a frecventat. Cam același cod de informații ne transmite și Ion Neculce în *Letopisețul* lui, la care se adaugă instrucția muzicală primită de la un Fendi, îndrumătorul muzical și de viață al marelui cărturar moldovean. O convorbire suculentă e consacrată lui Dinicu Golescu, cu *Insemnarea călătoriei* sale, relevîndu-se și că la școala de el întemeiată pe moșia Golești, elevii primeau și educație muzicală, existînd acolo și o orcheștră formată din 12 interpreți care delectau elevii. Muzica era considerată un element util în procesul europeanizării noastre. În convorbirea despre Bălcescu e evidențiată muzicalitatea poezicilor sale, insistîndu-se asupra precizării acestuia că „oamenii întîi cîntă și apoi scriu” și a concepției sale potrivit căreia sufletul nației se dezvoltă în cîntecele și poeziile populare. Acest din urmă gînd l-a împărțit și Alecu Russo, descoperitorul *Mioriței*, de la care a rămas celebra apreciere herderiană „muzica și poezia sunt arhivele popoarelor”. Segmentul muzicologic e căutat și în opera lui Const. Negruzzi, care a avut intuiția de a considera că muzica și poezia popoarelor depind – ca tonus și caracteristică fundamentală – de climatul natural al țării lor. Nu mi se pare semnificativ că Enescu, în discursul de recepție la Academie, l-a evocat pe Iacob Negruzzi. Enescu i-a ocupat locul, la Academie, lui Iacob Negruzzi și uzanțele cereau să se rostască despre defunct. Dar e bine că se demonstrează cultura muzicală a celui ce a fost secretarul perpetuu al Junimii, așa cum reiese în jurnalul său de studenție.

Comentariile dialogate despre cîțiva poeți simbolizți (Obedenaru, Stamatiad, Iuliu Cezar Săvescu, D. Karnabatt), minori, se limitează la a

pune în lumină muzicalitatea poeziei lor modeste. Dar interlocutorilor li s-a părut – poate că au dreptate – că o direcție a poeziei românești nu trebuie să lipsească din panorama lor. Și dacă e așa, mirare e că n-au găsit încă răgazul să poposească pe marginea poeziei lui Bacovia, negreșit cea mai mare izbîndă a simbolismului românesc, poetul fiind și un împătimit al viorii. Mai interesantă, ca informație mai nouă, e convorbirea despre acel Iuliu I. Roșca, (pentru care, la un moment dat, nestatornica Veronica Micle nutrise gînduri matrimoniale, abandonîndu-l pe Eminescu), om de litere (poezie, dramaturgie, traduceri), frecventator al Junimii bucureștene, unde a și citit piesa *Fata de la Cozia* (corectată de Maiorescu, premiată și reprezentată în 1883). Acest poligraf, care a murit tocmai în 1940, la 82 de ani, a ținut, în ultimele decenii ale secolului trecut, o pertinentă cronică muzicală, care îngăduie, azi, reconstituirea vieții muzicale din acea vreme. Convorbirii despre Coșbuc, socotit un clasicist pentru că a utilizat creația folclorică, i-aș aduce corectivul că analiști știuți (Vladimir Streinu, Petre Poantă) au demonstrat, cu dreptate, că poetul a fost, de fapt, un orășean ca mentalitate, conferind folclorului această perspectivă. Dl. Iosif Sava e dezamăgit că în *Jurnalul* lui Rebreanu nu a găsit decît puține însemnări despre muzică. Dar unele notații ni-l relevă, totuși, pe marele prozator sensibil la fenomenul muzical, fapt confirmat și în cronicile sale dramatice (într-una dintre acestea, din 1919, observa cu umor că „românul înainte de a fi poet e meloman”). În sfîrșit, sînt decupate acele opinii ale prozatorului care a militat pentru înființarea operii în România. Iar ca director al teatrelor (în 1929-1932) a fost confruntat cu bătălia pentru concesionarea Operei, George Georgescu și Ionel Perlea disputîndu-și locul de director. Cuceritoare și densă e convorbirea despre Paul Zarifopol, prietenul lui Caragiale întru patima pentru muzică, el însuși un virtuos pianist, în casa din Leipzig a căruia se organizau extraordinare seri muzicale. Mărturisesc a nu mă fi interesat convorbirea despre Panait Cernea, poet totuși modest cu a sa lirică de idei și cu teza sa de doctorat *Die Gedankenlyrik*. Sigur că aceea care a mai delectat și generația mea, Cella Delavrancea, întrucît a fost și scriitoare, prilejuește, prin tot ceea ce a reprezentat, o convorbire mult substanțială. Mărturisesc că, după opinia mea, Cella Delavrancea a fost o risipitoare, neavînd abnegația de a renunța la mondenitate în favoarea exclusivă a pianului, care a fost adevărata ei vocație. Și o corectare necesară. La p. 242 dl. Iosif Sava crede că tînrul Andrei Baniște, de care vorbește Ilbrăileanu într-o scrisoare către Zarifopol din 1922, e Valeriu Baniște, gazetarul și militantul bănățean. În realitate, acest Andrei Baniște e pseudonimul de tinerete al lui Tudor Teodorescu, viitorul mare gazetar, director la *Adevărul* și *Cuvîntul liber*. Cînd s-a impus ca mare gazetar, a adoptat numele de familie din pseudonim, devenind Tudor Teodorescu-Baniște. Astfel de erori se întîmplă și la case mai mari.

Merită citite aceste conversații despre interferența muzică-literatură purtate cu dăruire și competență, între erudita d-nă prof. Zoe Dumitrescu-Buşulenga și dl. Iosif Sava, simbol emblematic al muzicologiei la noi.



de Z. Ornea



## PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

## Despre corectitudine

JUDECATA asupra corectitudinii și a incorectitudinii are în domeniul limbii un spațiu privilegiat: norma lingvistică e în multe cazuri bine constituită, explicit formulată de o autoritate (academie, comunitate a specialiștilor). „Se spune «binoclu», nu «benoclu», „micsăndră” se scrie cu «cs», nu cu «x», „pluralul corect al substantivului «copertă» e «coperte», nu «coperți» sînt enunțuri în care vorbitorul își poate găsi certitudini și reguli de comportament mai ușor decît în alte sfere ale vieții sale sociale. Cunoașterea unor reguli lingvistice devine pentru mulți nespecialiști un instrument de evaluare și de disociere ușor de manipulat; posibilitatea de a-l corecta pe cel care spune „ei este” sau „avansați înainte” oferă satisfacții rapide – care se asociază adesea cu mai multă intoleranță decît a specialiștilor. Lingvistul descrie forme paralele, variații, evoluții în curs de desfășurare – acolo unde vorbitorul obișnuit vrea să vadă doar o opoziție clară între *corect* și *incorect*. Pe acest fundal de atitudine față de limbaj trebuie plasat un caz interesant de folosire strategică și „descentralizată” a ideii de corectitudine lingvistică. E vorba de o recentă campanie publicitară a companiei Xerox (de la sfîrșitul anului 1993 și începutul lui 1994), centrată pe ceea ce autorii ei au numit „folosire corectă/incorectă” a cuvîntului *xerox*. O serie de texte publicitare (însoțite de fotografii) adoptau poziția autoritară de semnalare și sancționare a unei erori lingvistice, oferind cititorilor un mijloc de diferențiere prin competență; de la afirmația că „70% dintre adulți o fac *incorect*” – prin exemplele unui copil în a cărui lucrare „o greșeală a rămas nesubliniată” și a unui tînr care „abia ieri a aflat cum se folosește corect cuvîntul” – se ajunge în final la situația ameliorată (prea puțin plauzibilă) în care „sunt tot mai puțini cei

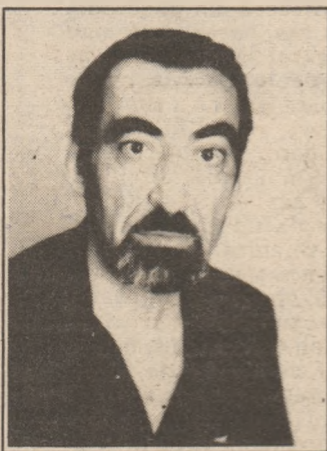
care folosesc *incorect* cuvîntul «Xerox» (sublinierile îmi aparțin). Ultimul text e susținut și printr-un joc de cuvinte ingenios, imaginea unui ins care trîrșe aparate de copiat legate cu o sfoară fiind însoțită de explicația „Este unicul mod de a «trage la xerox»”. Cititorii sînt puși mai întîi în situația de a se considera o minoritate competentă – fiind printre pușinii deținători ai soluției corecte – și, în final, de a avea satisfacția că nu rămîn într-o minoritate ignorantă.

Or, din punct de vedere lingvistic, problema în cauză nu e una de corectitudine. O evoluție semantică firească, prin metonimie, prin transfer de la numele firmei la numele produsului (ca și în cazul cuvintelor *frigider*, *fișet*, *carioca* etc) a condus la un nume comun – acceptat și validat de dicționare. DEX (1975) înregistrează substantivul *xerox* – „aparat de reproduc și multiplicat, bazat pe xerografie. Denumire comercială”; cuvîntul e inclus și în DOOM (în 1982); suplimentul la DEX din 1988 îi adaugă verbul *a xeroxa*; de altfel, fenomenul nu e neapărat inițiat în limba română (Random House Dictionary din 1968, de exemplu, înregistrează cuvîntul *xerox* ca substantiv și ca verb). De fapt, o problemă comercială e deghizată în problemă lingvistică; un scop practic – de a atrage atenția asupra companiei care a creat și a impus produsul (garanție de superioritate și răspîndire) și de a evita confuzia cu firmele concurente – izează de o strategie didactică și mizează pe sensibilitatea vorbitorilor față de normă, față de respectarea corectitudinii limbii. Fenomenul poate oferi subiect de meditație lingviștilor.



# Actualitatea culturală

## Scurt interviu cu Mircea Iorgulescu



-Domnule Mircea Iorgulescu, sîntem obișnuiți să-i întrebăm pe românii reveniți pentru un timp în țară ce prilej îi aduce.

- Este o călătorie de serviciu. Am venit pentru a asigura vreme de trei săptămîni coordonarea Biroului din București al „Europei Libere“. Este o operațiune de rutină, firească și necesară pentru buna funcționare a Biroului. Elementul - eventual - de noutate constă în împrejurarea că pentru mine este prima călătorie în România, de la plecarea din țară.

- Ce ne puteți spune despre felul în care ați trecut de la o ipostază de gazetar la alta? Mă refer la experiența dvs. radiofonică.

- Nu eram cu totul lipsit de o anumită experiență radiofonică. Timp de aproximativ doi ani, între 1981 și 1983, dacă memoria nu mă înșală, am făcut la Radio București, bilunar, o emisiune de 20-25 de minute, de informație literar-culturală. Această experiență mi-a ușurat adaptarea ulterioară la jurnalismul radiofonic. Fiindcă din toamna anului 1989 am lucrat concomitent pentru trei posturi de radio cu emisiuni în limba română - Radio France Internationale, BBC și Europa liberă -, m-am familiarizat și cu cele mai importante stiluri occidentale de a face jurnalism radiofonic. O experiență care mi-a folosit și îmi folosește mult de cînd am venit la München, în urmă cu peste doi ani, la cel mai important program al „Europei Libere“ - Actualitatea românească.

- Cum se vede „Actualitatea românească“, din străinătate?

- Rezultatul „vederii“ este emisiunea însăși, zi de zi, cu cele două ediții ale sale (a doua fiind uneori schimbată mai mult de jumătate).

- Ce părere aveți despre polemicele dintre cunoscuți critici români apărute în presa literară, în ultima vreme?

- Reflectă, probabil, mai mult o stare de spirit decît o atitudine critică anume. Exasperări, nervozitate, dezechilibru intelectual și, poate, în anumite situații, chiar psihic. Nici nu știu dacă se poate vorbi neapărat de „polemici“; ceea ce dvs. numiți „polemici“ s-ar putea să nu fie decît forma în care se manifestă aceste dezechilibre.

- Ce proiecte literare aveți?

- Îmi place, din superstiție, să nu-mi anunț proiectele.

- Cum vi se pare România literară: Sugestii, reproșuri...

- Chestiunea „reproșurilor“ nu se poate pune: cum, în ce calitate să fac „reproșuri“. Știu însă că „reproșul“ este o atitudine răspîndită în lumea românească de astăzi: fiecare „reproșează“ ceva, de obicei mult și pe ton vehement, celorlalți. Nu știu dacă e un specific al momentului sau unul al locului. Nu mi se pare însă o atitudine recomandabilă. Nu, nu reproșez nimic nimănui. Constat, observ, încerc să înțeleg, mă delimitez, fără însă a „reproșa“. Cît despre România literară, am mai spus-o pînă acum cu diverse ocazii, de cînd am sosit în România, este unul dintre cele trei importante săptămînale de cultură ale țării. Are o identitate și un profil precizate, este bine scrisă (o tradiție a revistei!); probabil că este nevoie de o consolidare a paginilor de critică (A.D.)

## CALENDAR

17. VIII. 1868 - s-a născut Ion Păun-Pincio (m. 1894)

17. VIII. 1922 - a murit Mihai Lupescu (n. 1862)

17. VIII. 1925 - a murit Ioan Slavici (n. 1848)

17. VIII. 1952 - a murit George Magheru (n. 1892)

17. VIII. 1964 - a murit Mihai Ralea (n. 1896)

18. VIII. 1911 - s-a născut Mihail Șerban (m. 1994)

18. VIII. 1931 - s-a născut Paul Anghel

18. VIII. 1937 - a murit G. Tutoveanu (n. 1872)

18. VIII. 1984 - a murit Virgil Mazilescu (n. 1942)

19. VIII. 1914 - s-a născut Ion Vitner (m. 1991)

19. VIII. 1935 - s-a născut Oltyán Laszló (m. 1990)

19. VIII. 1935 - s-a născut Dumitru Radu Popescu

20. VIII. 1872 - a murit Dimitrie Bolintineanu (n. 1825)

20. VIII. 1906 - s-a născut Al. Gheorghiu-Popgonești (m. 1985)

20. VIII. 1920 - s-a născut Zoe Dumitrescu-Bușulenga

20. VIII. 1927 - s-a născut Ion Ochinciu

20. VIII. 1928 - s-a născut Alexandru Niculescu

20. VIII. 1940 - s-a născut Ștefan Dinică

20. VIII. 1984 - a murit Al. I. Ștefănescu (n. 1915)

21. VIII. 1723 - a murit Dimitrie Cantemir (n. 1673)

21. VIII. 1925 - s-a născut Toma Caragiu (m. 1977)

21. VIII. 1933 - s-a născut Constantin Mohanu

21. VIII. 1934 - s-a născut Elvira Sorohan

21. VIII. 1941 - s-a născut Anton Grecu

21. VIII. 1982 - a murit Dorina Rădulescu (n. 1909)

## FOTOTECA „ROMÂNIEI LITERARE“



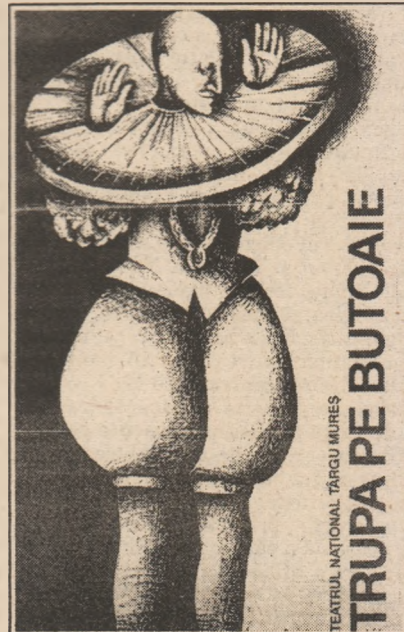
Cella Delavrancea și Edgar Papu, 15 decembrie 1982. Fotografie de Tudor Jebeleanu

## Încă un gest împotriva teatrului

La Teatrul Național din Tîrgu-Mureș, în urma unei întâlniri așa-zicînd de lucru, la care au participat doar 12 actori de la secția română (ceilalți actori și regizorii teatrului nefiind invitați!), profesorul de etnografie și folclor Serafim Duicu, proaspăt înscăunat director, a decis fără nici un argument să-i solicite domnului Vlad Rădescu demisia din funcția de director adjunct. În cazul unui refuz, Vlad Rădescu urmează să fie destituit. Acest lucru are implicații extrem de grave pentru teatrul din Tîrgu-Mureș și pentru teatrul românesc. Numele lui Vlad Rădescu este direct legat de cele mai importante proiecte și programe ale Naționalului: eliminarea lui înseamnă, implicit, „omorîrea“ Satyriconului, a Întîlnirii școlilor europene de teatru, a Trupe pe butoaie și a altor spectacole și manifestări teatrale care au fost tot atîtea titluri de glorie pentru Naționalul din Tîrgu-Mureș. Felicitări, domnule Duicu! (M.C.)

## Trupa pe butoaie

Teatrul Național din Tîrgu-Mureș a mai adăugat, în această vară, la Sinaia, o premieră în cadrul proiectului Trupa pe butoaie. Este vorba despre Istoria comică a magului Faust, pusă în scenă tot de Victor Ioan Frunză. Au lucrat la acest atelier teatral estival Adriana Grand (scenografia), Dorina Crișan Rusă (muzica originală în



canon) și actorii: Nicolae Cristache (Faust), Attila Balasz, Mihaela Rădescu, Monica Ristea, Rodica Baghiu, Corneliu Frimu, Dan Chioresan, Adriana Băilescu. După Nebunia mării, Nevasta cu 3 pretendenți, Cumnatul și Iarba amăgitorilor, a intrat acum, în spectacolul Trupa pe butoaie, și Istoria comică a magului Faust. Se pregătește, pentru același proiect, premiera cu Ciubotele fermecate din Beaumarchais. (M.C.)





## COMENTARIILE CRITICE

# Jocurile întâmplării și încă ceva

**D**IN întâmplare, tocmai în ajunul plecării în vacanță, am descoperit pe o tarabă cu cărți noi, la gura metroului, în Piața Romană, *Jurnalul unui cobai*. Prețul destul de piperat dădea motive de ezitare, dar deschisese de-acum contul investițiilor „extravagante”, cheltuieli relaxate din plăcerea de a abandona, pe scurt timp măcar, precauțiile financiare din restul anului. Exemplarul achiziționat cu ochii închiși a nimerit direct în bagajul pregătit pentru drum.

Deși cunoșteam versiunea prescurtată publicată, în franceză, de Virgil Ierunca la Paris, ardeam de nerăbdare să parcurg textul integral al însemnărilor lui Miron Radu Paraschivescu. La drept vorbind, „provocarea” rămăsese intactă de pe vremea când autorul *Cântecelor țigănești* mai apucase să facă publice fragmente elocvente în seria „Luceafărului” din primăvara lui 1969. Chiar fărămișate, dispartate, cu dese șiruri de puncte de suspensie indicând auto-cenzura preventivă, textele purtau amprenta unei tensiuni extraordinare între voința de a fixa cursul evenimentelor trăite, ca o mărturie cinstită pentru mai târziu, și numeroasele blocaje interioare, datorate parte complexelor psihice proprii, parte contrastelor dureros resimțite pe parcursul familiarizării cu practica dogmatic-dictatorială comunistă, departe de aspirațiile umanitar-nonconformiste cărora M.R.P. își dedicase tinerețea. De aceea, publicarea nici n-a putut merge prea departe la prima tentativă în revistă, fiind evident caracterul exploziv al depozitiilor venite din partea unui aderent profund dezamăgit. Peste numai doi ani, neliniștitul scriitor dispărea răpus de o boală, fără doar și poate agravată de uzura nervoasă teribilă, urmare a situației sale ambigue: nici opozant declarat, nici supus susținător al obtuzităților oficializate. Autoritățile vor fi respirat ușurate că au scăpat de personajul incomod. Dar „cazul” în speță era doar suspendat temporar. *Jurnalul unui cobai* îl readuce în actualitate, cu o acuitate dramatică deloc diminuată de vremea scursă de la depunerea mărturiilor, când patetice, când sarcastice, alternând între derută și indignare, totdeauna de o sinceritate riscantă pentru însuși spiritul neîmpăcat cu sine, pe deasupra dezzechilibrat, tulburat de mal-versațiunile istoriei.

În mod cert, o singură lectură nu ajunge pentru a desluși contorsionatele meandre ale atitudinilor adoptate de M.R.P. în vălmășagul anilor. Mai ales că e greu să nu te lași furat de latura „anecdotică”, specifică oricărei scrieri de acest gen, prin mulțimea amănuntelor inedite furnizate despre întâmplări, relații, schimburi de opinii de natură să deschidă perspective incitante asupra climatului intelectual în epocă. Revelațiile nu lipsesc nici aici, nutrite de precizări, puneri la punct, amendări apte să furnizeze clarificări ipotetice istoricului literar și să producă delicii dincolo de aria specialistului. Mai întâi, să remarc o coincidență: chiar în săptămâna când cititorii *României literare* luau act de proza lui Ion Marin Sadoveanu (*Zorii Bunevestiri*), reproducă după un manuscris pe care nu izbuteam să-l fixez exact în timp, ajungeam la soluționarea chestiunii, tocmai ghidat de *Jurnalul M.R.P.-ului*. La 2 septembrie 1945, acesta consemna vizita recentă a prozatorului, anume venit spre a citi pagini din suita celor abia deunăzi date publicității.

Până la scena cu Ion Marin Sadoveanu, atrage atenția un episod petrecut la 30 martie 1940, avându-l partener pe profesorul Tudor Vianu. În volumul actual, relatarea se găsește la pagina 45, extrem de lapidară. Pare expeditivă și, în orice caz, diminuată față de ceea ce memoria reținuse din „Luceafărul” de pe vremuri. O simplă confruntare cu revista din 1 martie 1969 confirmă justetea aducerii aminte. Mă grăbesc să restabilesc momentul în curgerea sa firească: „Azi după amiază, la Salonul Oficial, unde am fost pentru gazetă, l-am întâlnit pe Tudor Vianu. Am mers în autobuz împreună și am vorbit despre Mateiu Ion Caragiale, în primul rând. O întâlnire reconfortantă, ca toate convorbirile pe care le încerc cu noi cunoscuți. Câtă deosebire între Vianu și Rosetti! Câtă inteligență calmă, câtă conștiință senină, câtă siguranță la omul ăsta, care nu înlătură totuși afecțiunea, dar o conturează, o precizează, o ordonează. Invitației de a-l revedea, pe care mi-a făcut-o la despărțire, am să-i dau

urmare și cât de curînd. Cred că am într-adevăr nevoie de un om ca Vianu, cu care niciodată amicitia nu poate degenera în meschinărie și libertăți nepermise, dar nici nu se poate reduce la zîmbete protocolare și prefăcut afectuoase. Aș vrea mult să știu cum au să-i placă poeziile mele de mahala”. Numai astfel întregită, relatarea capătă reală vivacitate. Parcă și vezi succesiunea momentelor, ca de obicei, asistență numeroasă la vernisaj, cei doi protagoniști față în față *par hasard*, constată apoi că au drum comun și iau același autobuz ca să se piardă în considerații despre creatorul *Crailor de Curte Veche*, tocmai comentat de M.R.P. în „Revista Fundațiilor”, comportamentul nu doar încurajator, ci plin de distincție al profesorului, de unde impresia puternică produsă în puținele minute ale călătoriei împreună, suficiente, totuși, pentru a impune notificarea expresă în Jurnal, la sfîrșitul zilei. Din fuga condeiului, portretul schițat produce netăgăduită prezență. „Inteligența calmă” este o sintagmă fericită în caracterizarea lui Tudor Vianu, dar mai cu seamă cea sugesție despre capacitatea de a ordona afecțiunea, ca un derivat al „conștiinței senine”. Observațiile ar fi putut fi luate în considerație, cu folos, în recenta dispută dintre domni Gheorghe Grigurcu și Petru Vaida.

**F**IDEL impulsului notat spontan, M.R.P. n-avea să rateze ocazia de a da curs invitației lui Vianu și a mers să-i supună judecății „poeziile de mahala”. Deoarece volumul editat de Dacia omite să urmărească faptele, trebuie iarăși să recurgem la extrasele inserate altădată în „Luceafărul”. Ne oprim în colecția revistei la numărul din 5 aprilie 1969. Paragraful poartă data 2 februarie 1942: „Mi-am adus aminte de vizita mea la Tudor Vianu, căruia i-am citit poemele ultime, între care și *Centura de castitate*. Acest bun om de cultură a fost, desigur, înspăimîntat. Mi-a spus îngrozit: „Dar dumneavoastră sunteți în stare să distrugeți toată cultura. Sunteți teribil, îngrozitor de anarhici”. Efectul-șoc e reținut cu vizibilă satisfacție, de unde posibilă suspiciune că a fost oarecum calculat cu maliție. De ce oare a dispărut din volum? Aici, însemnările sar de la 20 ianuarie la 13 februarie, apoi 3 martie și 13 martie (la pag. 136), când apar referiri la rezervele lui Vianu, de-a dreptul bizare în afara întregului cadru mai sus reconstituit.

În limita puținelor repere de comparație pot fi constatate și alte omisiuni deopotrivă de gratuite, dacă nu păgubitoare. Așa, de pildă, la pagina 54 în volum, paragraful II („Sunt trei zile de când a plecat Dana...”) n-are aproape nici un înțeles în absența delicioasei istorioare petrecute la 20 aprilie 1940 (cf. *Luceafărul* din 8 III 1969), când autorul nota, în stilul său don-juanesco, de fante mai totdeauna păcălit, cum acostase pe stradă o tânără de o amezițoare asemănare cu Michel Morgan, fără a reuși s-o determine a nu se mai întoarce în provincia de baștină. Au fost, la fel, pierdute pe drum reflecțiile cu data de 11 august 1941 prilejuite de un răscolitor contact cu doctrina lui Kierkegaard (*Spaimă și cutremurare*) și care, singure, dau substanță afirmațiilor din 7-8 noiembrie '41: „Am încercat referința la Kierkegaard...” (în vol. pag. 117), prilej de radicală confruntare între un posibil ideal religios și obiectivele pragmatice ale angajamentului social-istoric. Pentru începutul anului 1942, cu atmosfera deosebit de încărcată, notele publicate în „Luceafărul” la 29 martie 1969 sînt net superioare, au o anvergură participativă inexplicabil diminuată în volum. În fine, e păcat că a rămas în afara selecției de față pagina de jurnal din 25 martie 1942; privitoare la întâlnirea cu Catul Bogdan, inițiatorul lui M.R.P. în tehnica picturii, tărîm asiduu frecventat în epoca tinereții avangardiste (vezi *Luceafărul*, 12 apr. 1969).

Cum rezultă, ediția prezentă din *Jurnalul unui cobai* - oricît de îmbogățită față de precedentă, pariziană - așteaptă ocazia, să sperăm nu prea îndepărtată, când va putea fi ea însăși completată. Valoarea documentară excepțională a acestui sfredelitor examen de conștiință, de o probitate necruțătoare, merită efortul editorial pînă la capăt.

Geo Șerban

## Franz Johannes Bulhardt

### Oriunde aș fi

Pe plăcile de teracotă ale reședinței  
vienzeze,  
am văzut rotindu-se  
discurile olarilor din Transilvania.  
Mi-am pus urechea pe lemnul  
scrinului sculptat  
al lui Frederic cel Mare la Postdam,  
și am auzit un foșnet carpatin.  
Am așezat Biserica Neagră  
în domul dn Colonia -  
și i-am împrumutat proporții  
familiaresc.

Sfinxul Bucegilor  
l-am scos din adîncul Lacului Lemn,  
în care-l scufundaseră norii,  
și am încununat cu el piscurile Alpilor.  
Frescele bisericii San Marco din  
Veneția

le-am iradiat  
cu albastrul de Voroneț al cerului  
nostru sclipitor.  
Am luat construcțiile suple ale

Mangaliei  
dăruind litoralului Mării Nordului  
lîngă Amsterdam  
expresia bucuriei noastre de viață.  
Mi-am întors capul de la Sfîntul  
Sebastian,

dar m-am aplecat cu venerație  
pînă cînd a trecut pe o rază de soare,  
Carul cu boi al lui Grigorescu  
în fața mea prin Luvru.  
De pe muntele Gellérth  
am îmbrățișat Dunărea,  
pentru că numai ea îmi înțelegea  
dorul,

dorul meu asemenea cu al ei.  
Oriunde am fost, sînt sau aș fi  
văd lumea prin lentila Patriei mele  
căreia-i aparține  
tot ce sînt,  
tot ce gîndesc,  
tot ce faptuiesc.

Tălmăcire de  
NINA CASSIAN

## În numărul viitor!

Totdeauna pasărea de pe gard tentează mai mult decît cea din mînă și poate de aceea sumarul numărului viitor al *Vieții Românești* ni se pare cu mult mai atrăgător decît ceea ce putem citi în revista din mînă. Astfel, în numărul 3/1994, al cărui sumar e anunțat pe coperta numărului 2, ne așteaptă poeme de Gellu Naum, Emil Brumaru, Mircea Ciobanu, proză de Dumitru Țepeneag, o anchetă despre starea literaturii române de azi, realizată de Dan C. Mihăilescu și Marin Bucur, un „jurnal infidel” (titlu, e drept, nu tocmai nou) de Bujor Nedelcovici, eseuri și cronici variate și critica lui Gheorghe Grigurcu la volume de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. În comparație, așadar, cu ce ne promite numărul următor al revistei, cel de acum pare cam obosit și lipsit de surprize, cu variațiuni pe teme din care s-a stors deja aproape totul. Titluri ca *Mereu Eminescu* de Liviu Grăsoiu, *Supraom și tabu* de Caius Dragomir sau veșnicile documente din Arhiva Mircea Eliade pe care Mircea Handoca le scoate cu țrîita în mai toate publicațiile nu sînt în măsură să ne ofere surprize. Nici partea de poezie nu ne entuziasmează (*Poeme de Teohar Mihadaș și Gheorghe Grigurcu*), mult mai interesant pîrîndu-ni-se articolul celui din urmă *Poezia tîrzie a lui Radu Gyr și textele filosofice pe care le găsim în revistă: Predica 28 din Meister Eckhart* (traducere de Viorica Nișcov) și *Nietzsche și „discursul mixt” de Ștefan Augustin Doinaș*. Portretul *omului nou*, făcut cu multă vervă de Costache Olăreanu mai înviorează starea cam sastisită a revistei, însă numai stilistic, deoarece „omul nou” este și el „de epocă”. (I. P.)





# PETRU DUMITRIU și resce

MULTE dintre studiile mai noi consacrate operei lui Petru Dumitriu ignoră faptul – deloc neglijabil – că autorul *Cronicii de familie* a fost, în deceniul al șaselea, cel mai important prozator al literaturii noastre „noi”. Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Eusebiu Camilar, Zaharia Stancu, Laurențiu Fulga, aparțineau *vechii lumi*. Erau scriitori care se adaptau din mers noilor exigențe, care „se dumireau” învățând din marele exemplu al literaturii sovietice. Scriind textele necesare noului regim, proze care să condamne dușmanul de clasă, povestiri care să pună în lumină chipul eroului comunist, tânărul Petru Dumitriu creștea într-o zi cât alții într-un an. El nu este, la cei treizeci de ani ai săi, doar un scriitor consacrat, lider al tuturor comitetelor și comițiilor scriitoricești, el este un *Profesor de literatură*. Articolele sale, adunate în 1954 în volumul *Despre viață și cărți* și în 1957 în *Noi și neobarbarii* fac parte din arsenalul combatant al ideologilor de serviciu ai regimului. Mihail Novicov, N. Moraru, Traian Șelmaru erau propagandiști rdimentari, cu lecturi aproximative. Cult, mișcându-se lejer în câteva literaturi străine, cu studii de filozofie făcute în Germania, posesorul unui stil suplu, Petru Dumitriu poate sluji cauza mai eficient decât ceilalți. E drept, dosarul lui nu-i prea strălucit. Așa cum arată un raport întocmit de politică de veghe la *Viața Românească*, numerele I-XXII 1952 (vezi *Adevărul literar și artistic*, an IV, nr. 225, 10 iulie 1994, p. 8) se știe că directorul importantei reviste studiasse în Germania hitleristă. Puțin convenabilă este originea socială a scriitorului: se trage dintr-o familie dubioasă. Tatăl fusese ofițer superior. Nici căsătoria prozatorului nu-i lasă liniștiți pe autorii dosarului, am putea spune că dimpotrivă...

Ceea ce-i uimea mai tare pe autorii raportului, era că Petru Dumitriu domnea peste o redacție de autori pătați. Unii veneau din familii sioniste, alții erau fii de chiaburi, unul – Mihai Dragomir – colaborase cu Siguranța! Iată de ce *Viața Românească* nu-și dădea silința să slujească regimul!

Adevărul e că revista își dădea toată silința, ba încă făcea eforturi suplimentare să fie plăcută Conducerii superioare. Dumitru Mircea, Remus Luca, Zizi Munteanu, Eugen Campus, Mihai Dragomir și ceilalți trăpași alergau de mama focului în cursele literare. Dar nici unul nu avea dezinvoltura, eleganța și, în definitiv, înzestrarea de excepție a Marelui Trăpaș. Fără efort, el va cuceri toate premiile, toți laurii, va primi toate ovațiile. Așa că autorii dosarelor trebuiau să rămână în umbră fiindcă el, fiul fostului ofițer, tânărul cu studii în Germania lui Hitler, dădea măsura prozei deceniului al șaselea.

INTR-UN excelent eseu memorialistic, *Un fir prin timp*, apărut în *Steaua*, sept. 1990, pp. 18-22, Aurel Rău evocă o întâlnire, la Moscova, cu Petru Dumitriu. Prozatorul îl invitase pe tânărul poet la un restaurant unde se poartă ca un nabab. Mai mult, autorul *Cronicii...* vrea să achiziționeze o blană pentru soție. Îi apăruseră acolo două cărți, avea foarte mulți bani, trebuia să-i cheltuiască. Fiindcă sovieticii aveau nevoie de valută, respectivele blănuri se comercializau pe dolari. Cu aprobări de tot speciale, se ofereau și altora.

Petru Dumitriu obține trofeul fiindcă, sugerează Aurel Rău, era insistent. Noi am preciza că îl obține

fiindcă aparținea superclasei răsăritene a autorilor care se bucurau, în est, de privilegii speciale. Era nu doar un oficial al literaturii române, ci un reprezentant al literaturilor „noi”, un exponent (să zicem așa) al victoriilor realismului socialist.

El face parte din Internaționala artiștilor din care se recrutaseră laureații premiilor Lenin, Stalin, invitații diverselor Congrese; aparține înaltei societăți roșii care creează în numele celei mai înaintate filozofii, cu metoda cea mai înaintată. Era în compania lui Aragon, Neruda, Elsa Triolet, a unui șir de personalități care se bucurau de necurmte elogi. Pășea în rând cu Jorge Amado, Carlo Levi, Iwaskiewicz, Fadeev care scriseseră sau scriau epopea unor războaie câștigate. Intrau în Olimpul noii religii.

Petru Dumitriu nu era manechinul manevrat de ideologi lipsiți de scrupule; el era actorul-vedetă al unui spectacol, atunci când nu era chiar el scenaristul. Repetatele deziceri de epoca realismului socialist, de cărțile oficiale ale deceniului al șaselea au o sonoritate magică pentru cei care nu cunosc epoca. În fine, cine citește cu atenție interviurile sale poate observa că rămân cărți, idei, afirmații foarte importante de care Petru Dumitriu nu se dezice. („Brâncuși. Sau Henry Moore. Mase de bronz cu găuri. Asta e quasi-sculptură iar romanul, așa-zisul nou roman francez, este o tristă risipă de timp, de energie și de talent” – *Eugen Simion, Convorbiri cu Petru Dumitriu*, Moldova, Iași, 1994, p. 145) *Universul nu e absurd*, eseul care deschide volumul *Noi și neobarbarii*, înscris în polemica antiburgheză, poate fi citat pentru a numi situația scriitorului față de arta secolului XX. *Universul nu e absurd*, scrie apăsător Petru Dumitriu. (*Noi și neobarbarii*, ESPLA, 1957, pp. 10-11). Uneori el este „de o logică înspăimântătoare”. Literatura burgheză (și aici Petru Dumitriu citează numele unor Faulkner, Malraux, autori ajunși – după părerea lui – în impas) nu mai adaugă nimic „la cunoașterea de om a omului, societății sau naturii”. A doua trăsătură comună – zice Petru Dumitriu – scriitorilor burghezi „și care se leagă pretutindeni de concepția universului absurd și enigmatic, este o trăsătură de formă, o trăsătură exterioară a imaginii artistice. Și anume, mitul. Îndeosebi în proza epică, apare acțiunea care nu e o reflectare a realității prin conștiința artistului, ci o metaforă, o aluzie.”

Iată și concluzia articolului din care am citat: „Iată dar că nu procedem în sine al mitului este antirealist, ci îmbinarea lui cu un conținut iraționalist, antirealist, care e expresia societății vechi, amenințată mortal de realitatea istorică în dezvoltare spre o societate de tip nou.”

NU TREBUIE să credem că aceste propoziții sunt doar conjuncturale. El crede în progres, în „realism”, în impasul lui Faulkner și al lui Joyce. Detestă iraționalismul – și, evident, anti-realismul. Pentru el, literatura trebuie să însemne un spor în cunoașterea omului, a societății, a naturii. Petru Dumitriu e un autor care a citit foarte mult în anii patruzeci, dar care s-a format, scriind, în anii '50. Și chiar dacă va fi privit cu multe îndoieli lozincile oficialilor, el și-a construit opera pe credința că literatura trebuie să rămână realistă și că dincolo, în *cealaltă lume*, romanul trăiește o profundă criză.

În *Jurnalele* sale Eugen Barbu, care i-a fost apropiat (vezi *Eugen Simion*, op.

cit., p. 182) îl numește *Condotierul*. Trebuie să vedem în Petru Dumitriu un cuceritor, un bărbat cu vocația luptei și cu optimismul Învingătorului perpetuu. Voința de a învinge domină toate actele scriitorului, cel puțin în etapa sa realist-socialistă.

Scriitorul debutează, în volum, în 1947. *Euridice*, 8 proze cuprinde povestiri mitologizante scrise în maniera lui Gide și Giraudoux. În cronica pe care le-o consacră în *Lucașăru*, în decembrie 1991, Florin Manolescu descoperă în ele „o misterioasă tânguire de Casandră care se stăduiește să-și avertizeze contemporanii în legătură cu nebunia care se va instala în curând în miezul propriei lor lumi.” La fel de bine se poate spune că aceste proze mizează pe profetism, nu o dată evocând o *nouă religie*. Cred, alături de Florin Manolescu, că adevărații eroi ai prozelor din *Euridice* sunt „iubirea, gelozia, orgoliul, voința de putere, moartea și, mai ales, hazardul, zeitatea absolută a acestui univers literar pe cale de a se constitui.” Paginile rafinate, „decadente”, ale parafrazelor mitologizante sunt părăsite, mai întâi, chiar de autorul lor, înrolat în bătăliile prozei comuniste. La *Flacăra* tânărul Dumitriu va scrie în anii de grație 1948-1949 nu numai proză, ci și pamflet. Va polemiza (la ordin!) cu bătrânii literați care nu ascultă somațiile noilor lideri. Devine un soldat credincios al cauzei, ca și Dan Deșliu., ca și Veronica Porumbacu, ca și alte tinere supervedete. Participă la celebrul proces nemurit de Deșliu în *Lazăr de la Rușca*. Și ca și Deșliu, comite un text care va intra în istoria infamiei literare sub numele de *Vânătoare de lupi*. În numeroasele interviuri acordate diversilor jurnaliști după 1990, prozatorul arată că a fost victima unui șantaj. La câteva sute de metri de tribunalul unde se judeca procesul rezistenței bănățene, era întemnițat tatăl său. *Vânătoare de lupi* ar fi fost prețul eliberării părintelui.

Privind înapoi și fără idei preconcepute, observăm că Petru Dumitriu intră nesilit de nimeni în competiția pentru locul I al prozei „noi”. *Drum fără pulbere* (1951), roman al Canalului Dunăre-Marea Neagră, trebuie să înlăture bănuiala că prozatorul s-ar fi înhamat de nevoie la carul realismului socialist. Roman uriaș (40 de coli editoriale!) *Drum fără pulbere* trebuia să învingă într-o competiție a „literaturii noi”, să triumfe într-o întrecere a junilor. Tema de clasă a învățăcelului trebuia să obțină, neapărat, premiul întâi. „Canalul” era, la începutul deceniului al șaselea, obiectivul nr. 1 al „construcției comuniste” din România, punctul prioritar al rapoartelor către Stalin, tema principală propusă maestrilor cântăreți. Epopeea construcției comuniste putea fi scrisă grație lui. Nici vorbă că Petru Dumitriu ar fi vrut să devină Homerul comunismului și că, de nu eșua proiectul, ar fi fost! Odată sistate lucrările, mormanul de hârtie murea: devenea nu inutil, ci tabă. Romanul părăsea, umilit, scena. Prima lecție pe care a primit-o Petru Dumitriu de la aventura numită *Drum fără pulbere* a fost că, în materie de literatură realist-socialistă, ordinul nu trebuie executat întocmai și la timp. Și că prozatorul nu trebuie să se lege doar de lumea de azi. Romanul istoric, arătase Sadoveanu, arătase Stancu, lasă mai mult spațiu de manevră și eliberează artistul de un șir de servituți. Într-un moment în care o seamă de *mari* (Camil Petrescu, Călinescu, Sadoveanu) răspundeau îndemnului de a „rescrie istoria” din unghiul de vedere al clasei muncitoare,

de ce n-ar scrie el, Petru Dumitriu, istoria României?

*Cronică de familie*, unul dintre mai importante romane românești acestui secol, răspunde unei comenzi sociale. Ea este o performanță, o critică vremii, al noului timp al cre-

MODELUL mărturisit de Petru Dumitriu e Balzac. Autor plăcut clasei marxism-leninismului, Balzac recupera, în fond, un timp al literaturii. În marile sale proiecte, Călinescu legase speranțele de modelul balzacian. Începând din 1947, marele critic începea să scrie la romanul eșecului – *Bietul Ioanide*. Era un roman aristocratic în care vocația de portret autorului *Istoriei literaturii* se împlinea într-un *Satyricon*. Gândul caricatural al maestrului era în concordanță cu solicitările ideologice care cereau o anumită imagine a claselor exploatoare.

*Cronică de familie* se naște din literatură aniversară comună (răscoalele din 1907, elogiul patriștilor) în care se implicaseră scriitorii capitularzi ai momentului.

Primită triumfal la apăsătorii *Cronica...* a fost, totuși, acuzată de „infiltrații neobarbare”. Apărându-și autorul preferat, Dumitriu explică încă o dată tezele: „modernism” Petru Dumitriu însumează curentelor străbătute de conștiința (suprarealism, letargie, atonalism, artă nonfigurativă) în care se face o artă pentru și în accesibilă unui public larg, ruptă de tradiție. Veștejind acest model scriitorul se declară pentru modernizarea (cu discernământ critic și experiență unor reprezentanți notabili ai literaturii apăsătoare contemporane... (...)) Autorul *Cronicii de familie* e un scriitor modern, cărțile răspund unor cerințe ale timpului nostru, adresându-se sensibil cititorului de astăzi. Mijloacele expresive ale scriitorului sunt mai evoluat, vădind asimilarea procedee descoperite de romancieri occidentali contemporani. Psihologia eroilor săi e, prin conținutul psihologia unor oameni moderni. Romancier modern, Petru Dumitriu implică, un autor clasicizant, orientat spre un ideal de artă clasicismul fiind considerat nu un simplu stil, ci – așa cum îl vedea Călinescu în *Sensul clasicismului* (*Revista Fundațiilor*, nr. 2, 1946) – mod de a crea durabil și esențial (Dumitru Micu – *Romanul de puneri unei lumi*. I. *Cronică de familie* în *Romanul românesc contemporan*. Dezvoltări, experiențe, direcții de dezvoltare, ESPLA, 1959, p. 229). Îndoială, ochiul vigilant al lui Damian, care zărise infiltrații neobarbare în *Cronică...*, văzuse Romanul fugea mereu în sistemului și în afara comandamentelor. Așa după cum vom arăta ceva mai târziu, e interesat nu numai de personajelor, cât, mai ales, de moartea lor. Iar moartea presupune un nivel de degradări – degradări urmărite cu curiozitate lacomă de autor. Infiltrații neobarbare sunt o realitate – o realitate majoră – a ciclului românesc...

CRONICA DE FAMILIE trebuia să fie, deci, un roman de istorie al românilor. Toate cărțile de literatură ale deceniului al șaselea trebuiau să fie călăuzite, mijloace de educație, „formare a omului nou”. Așa că *Cronică de familie* trebuia să fie



# ereea istoriei

miloc de convingere a rău-educatului... care trebuia deparazitată de echile imagini ale istoriei neamului. El trebuia familiarizat cu Istoria, văzută în unghiul de vedere al luptei de clasă; cu noua perspectivă asupra istoriei, în care clasele superpuse parazitau, iar clasele exploatare deveneau motoarele istoriei. Istoria anti-eroică a României permite însă un larg câmp de observație asupra unei umanități canonice, desprinsă de constrângerile evenimentului! Exceptional e capitolul inaugural al *Cronicii, Davida*. Prin apariția sa în 1862, romancierul evită momentele solemne, greu de reconstituit, riscant de pus în pagină în deceniul al șaselea. În 1862 atenția romancierului se putea îndrepta mai mult asupra caracterelor și mai puțin asupra confruntărilor sociale. În 1862, cătăliile lui Cuza și ale lui Kogălniceanu puteau aduce în prim-plan un opozant, un conservator cinic și libertin. Șerban Vogoride, căci el e opozantul, poate fascina pe juna Davida și poate trăi adulterin cu mama ei. Boierul agonizant, boierul în ascensiune, femela matură în expansiune erotică, junele rebel ș.a.m.d. — toți exprimă biografii generice, toți dau seamă despre pasiuni puternice. Fiecare își trăiește patima. Fiecare este devorat de patimă cu asupra de măsură: scena politică potențează pasiunile unor personaje care acționează în numele unui proiect, al unui scenariu. Care, în cele din urmă, trebuie să-și supună patima și, comprimându-se, să se mutileze.

*Davida*, extraordinară secțiune inaugurală, dă tonul *Cronicii*. Există aici o viață manifestă și una secretă a personajelor. Există o subterană în care se pregătesc comploturi, atentate, asasinat, în care se operează tranzacții oneroase, în care se trăiește altfel și împotriva. Există o lume ascunsă, greu de identificat de cititorul „de bună credință” care iese la iveală și care are cuvântul decisiv în evoluția... evenimentelor. Fiecare dintre personaje trăiește hybrisul aspirațiilor interzise. Înfrânt, fiecare se va răzbuna: uneori singur. Eroii din *Cronică de familie* vin pe lume împotriva voinței părinților. Davida își va naște copiii, cel puțin, testând relația cu Lăscăruș Lascari, soț nedorit. Sofia, mama Davidei, îl va asasina pe Alexandru Cozianu, soț pe care îl urăște. Și totuși, oamenii aceștia care „se urăsc din tot sufletul”, fac numeroși copii, *puiesc*. (Oare fertilitățile prozatorului nu se proiectează în toate aceste personaje care își urăsc copiii?) Vitalitatea personajelor incontrollabilă, arhaică, imprevizibilă, răstălmăcește proiectul”. Îl răstălmăcește, dar nu fără a păstra un fel de logică pe care fiecare final de capitol ne-o reamintește. Iată încheierea primului capitol:

„Lăscăruș și Davida Lascari avură, încă din primii cinci ani, cinci copii, ai căror urmași există și azi. Lăscăruș a fost unul din guvernatorii Băncii Naționale. S-a vorbit mult despre figura enigmatică și sinistru a lui Eugen Carada, care conducea din umbră „Oculța”, directoriu ascuns al partidului liberal. Dar Carada nu era decât o copie tearsă a grasului și verzuiului Lăscăruș Lascari, inspiratorul livid al multora din manevrele politice ale liberalilor din anii aceia, astăzi mult uitat, pe atunci aproape neștiut, dar cu atât mai puternic. A murit în Elveția, de un cancer, iar Davida i-a supraviețuit puțin. Există un portret al ei din 1860, făcut după metoda, părăsită de atunci, a lui Daguerre. Și o altă fotografie, din 1889, la un an înainte de moarte. Prima arată o fată de vreo optsprezece ani, în crinolină și cu fâșii subțiri de dantele la gât și mâneci. Fața ei e îngustă, copilărească; Davida își ține capul sus,

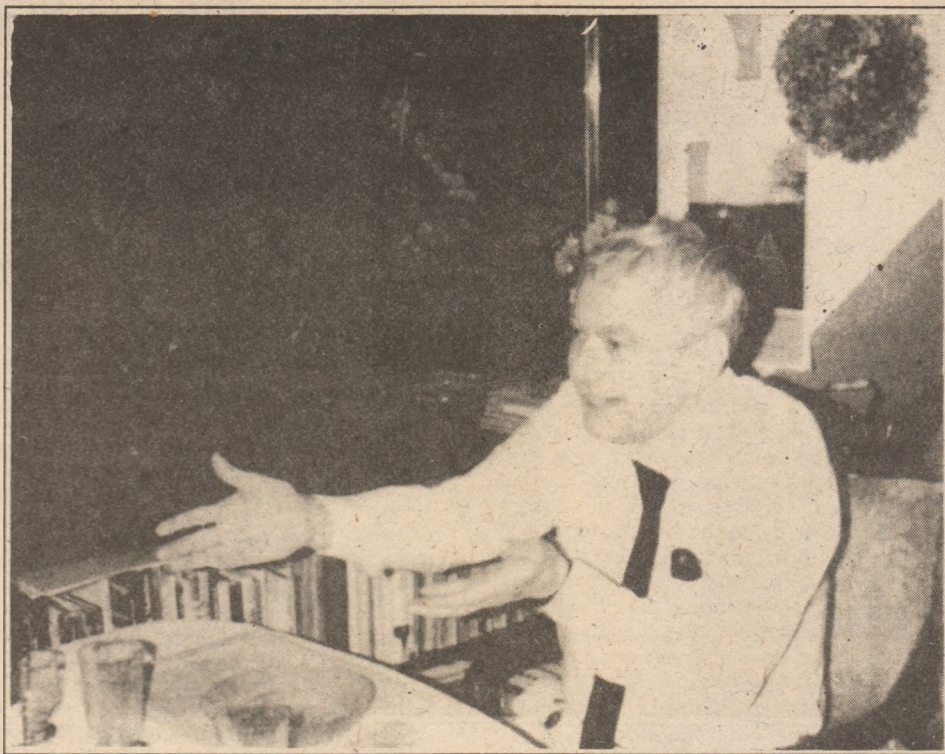
cu o mândrie feroce, iar ochii ei mari și negri privesc ca spre o soartă eroică și spre o lume în care ființa aceasta are toate drepturile și va stăpâni totul și pe toți, după bunul ei plac și poftele ei. A doua fotografie e a unei femei trecute de patruzeci de ani, colțuroasă, slabă, cu gura suptă și ochi încercănăți; pare încăpățanată, uscată și dură, iar privirea ei e pustie, plină de deznădejdea ostenită a unui om care nu înțelege, n-a înțeles și nu va înțelege niciodată.”

Un citat lung pentru a ilustra felul în care autorul mizează pe calitatea documentului, pe autenticitatea cronicii sale. Mai mult, cronică sa pune la dispoziția cititorului documente noi, dezvăluiri senzaționale. Pentru pricepători, ideea că însuși Carada nu era decât o copie a lui Lăscăruș Lascari, inspirator din umbră al liberalilor, poate ține de divulgarea unor tab-uri majore ale societății românești! Sentimentul că romancierul a pătruns nu numai în arhive, ci și în lumea bună care i se destăinuie (și livrează secretele ei!) nu va fi fost ultimul pe care l-a trăit, în anii cincizeci, cititorul cărții. Un roman secret, așadar, demistificator, demistificator până la capăt, iată ce propune Petru Dumitriu cititorilor săi. A pătrunde intimitatea înaltei societăți bucureștene și a-i descrie, pe larg, viciile, crimele, agonia: a vorbi despre perversitatea, despre eșecul, la toate nivelele, al acestei lumi autoiluzionate, iată miza acestei cărți care vrea să *rescrie istoria românilor!*

Exceptional portretist, el va juxtapune portrete, insistând asupra celor devastate de timp. Secvențele inaugurale sau finale stăruie asupra căderii în timp. Personajele se îndreaptă spre moarte, dar... mai au foarte multe de făcut. „Într-o primăvară a anului 1874 sau 1875, Lăscăruș Lascari se pregătea să plece de la clubul partidului liberal...” E îmbătrânit, e diform, dar pofteste femei, face afaceri, e într-o agitație continuă. Își umilește soția. Inerția puterii stăpânește toate personajele ciclului romanesc, *iscusite* în descoperirea căilor secrete, oculte, interzise, pentru a-și atinge scopul. Fiecare cunoaște căile subterane, *drumul ascuns*.

O biografie extraordinară din acest punct de vedere are Bonifaciu Cozianu, al doilea frate al Davidei, ofițer la Plevna (imaginile războiului, insistă, firesc, pe demitizare, dezeroizare, decanonizare), apoi om politic. Deputat, orator de frunte al conservatorilor, mai apoi ministru. Bonifaciu este una dintre personalitățile importante ale partidului conservator. În jurul lui, de altfel, scriitorul adună personalități pe care le știm, într-un fel sau altul, din numeroasele cărți de istorie. La înmormântarea lui Bonifaciu iau parte, scrie prozatorul, Alexandru Marghiloman, Petre Carp, Nicu Filipescu. Ficțiunea e susținută mereu de documentul care are, în numeroase rânduri, credibilitate. Cel puțin atunci când e vorba de secolul trecut.

**A**LTFEL... — impresia că Naratorul atotputernic e capabil să descurce toate itele, învingând acolo unde toți cei dinaintea lui s-au împotmolit, e copleșitoare. Am văzut că „știe” ce e cu „oculța” liberală, Lăscăruș Lascari fiind chiar într-un nucleu nedivulgat al ei. Alte secrete, de natură financiară, apar când te aștepti mai puțin; personajele *Cronicii*... sunt în centrul lor. Un fel de corespondent al „oculței” ar fi „Corupția română”, asociație secretă posibilă. În timpul primului război mondial, un grup de personaje conspiră la doborârea regelui



și la instaurarea republicii. Și aici violența dezeroizării Războiului întregirii aparține unui proiect realist-socialist. Aici vrem doar să subliniem faptul că Petru Dumitriu e interesat de societăți secrete, de conspirații, pe care le știe după cum știe toate ascunzișurile istorice. El se află mereu între temele fierbinți ale istoriei românești. Marile personaje ale istoriei moderne ale românilor își dau întâlnire, cu istoriile lor avuabile și, mai ales, inavuabile: viața amoroasă a lui Carol al II-lea e împletită (aș spune: extraordinar) cu viața și, mai ales, ratarea amoroasă a unui personaj esențial al ciclului romanesc. Alt personaj important, Nae Ionescu, e prezent sub numele de Fănică Niculescu. Ar putea și n-ar putea fi el. Câteva confruntări — precum cele cu Prodan (sub masca lui Prodan filghicim pe N.D. Cocea) — vor fi fost imposibile. Deși acordă personajelor sale „rele” o seamă de virtuți, el înnegrește liniile: *le bârfește*. Ele sunt mai nefaste decât au fost — dacă au fost —, ele sunt împovărate și de alte întâmplări pe care n-aveau cum să le traverseze. Fănică Niculescu se întâlnește, prin urmare, înainte de asasinarea ministrului cu doi criminali notorii: erau învățăceii lui, au fost — ni se dă de înțeles — instruiți de el. Chiar dacă Nae Ionescu nu e — și înțelegem acest lucru — Fănică Niculescu, simplul vizavi (într-un context care speculează, din plin, orice vecinătate) pare excesiv.

*Naratorul care știe totul*, spre deosebire de eroii săi aristocrați care nu știu pătrunde, așadar, nu numai în politică, în economie, ci și în filozofie, artă, muzică. El trebuie să învingă acolo unde ceilalți eșuează. Șerban Romano este filozoful care, după studii la München, ajunge în impas. Pius Dabija, alter ego al naratorului, studiază la o academie de arhitectură din nordul Germaniei. E și sculptor și muzician genial. E și un fel de Adrian Leverkühn care învinge. Fără a face pactul cu diavolul? De altfel, Thomas Mann ar trebui așezat printre modelele *Cronicii de familie*.

**I**N POSTFAȚA care însoțește ediția din 1993 a romanului, Nicolae Manolescu scrie: „Această proză «musclée», energică, vivace, conflictuală, se sprijină, psihologic, pe două atitudini fundamentale: trufia aristocratică și nevoia de dominație... (...) Romanul doric (unul al energiei vitale) apare despuat, redus la esență, populat de indivizi fără alte sentimente decât interesul imediat și ale căror raporturi sunt ele însele descărnate, golite de orice afectivitate, gratuitate sau altruism. Numitorul comun este violența.” Prin urmare, scrie criticul, balzacianismul romanului nu trebuie absolutizat; cartea cuprinde și alte formule „până la a putea fi considerată un fel de repertoriu cuprinzător al întregului roman doric.” Chiar dacă a traversat, uneori, granițele romanului modern, Petru Dumitriu rămâne un autor prin care regăsim, intact, un secol XIX al

literaturii, o tablă de materii a lui. Scriitorul a vrut să-și pună în contact publicul cu o istorie, mai mult decât cu o literatură. Personajele sale trebuie să rămână repere ale unei istorii, ale unei radiografii sociale, ale unei cercetări-document. Scriitorul nu-și permite — și nu-și va permite nici mai târziu — mai mult.

Seria de *Biografii contemporane* nu ducea mai departe de o tehnică romanescă. Așa după cum se vede din *Proprietatea și posesiunea*, ea menține intacte sociografia, statutul personajelor, încercarea de a reciti istoria. Trufia și nevoia de dominație ar rămâne, în continuare, motoarele cărților.

*Proprietatea și posesiunea*, roman ce ar fi trebuit să apară în țară în 1960 (partea I din *Memoriile lui Erasmus Ionescu*) apasă accente noi asupra fiziologicului. Când și când, personajele sunt perverse. Altfel, interesante sunt paginile studenției la Altfurt, oraș în care Erasmus împreună cu fratele său Cristian învață filozofie. Ultimul se îndrăgostește de fiica unui profesor. Rămasă singură, fata e adusă în țară și luată de soție de fratele responsabil. Ca și Cozienii Davidei, Ioneștii au mulți copii care ar fi putut naște, fiecare, biografii contemporane. În romanele de exil ale lui Petru Dumitriu ei vor reapare, uneori cu roluri foarte importante. În dialogurile cu Eugen Simion, P.D. explică faptul că autobiografia e parțială; el se proiectează în toate personajele sale, el n-a avut atâția frați câți a avut Erasmus Ionescu.

În *Salata*, capitol important din *Cronică de familie*, ca și în *Cronică de la câmpie*, scriitorul nu ezitase să se ocupe de ofițerul Petru Dumitriu, ins cu calități morale remarcabile. Nu-i exclus ca tânărul scriitor să fi avut nevoie de acest capitol pentru procesele, cât de importante, ale îmblânzirii funcționarilor de cadre. În *Proprietatea și posesiunea* familia nu mai e atât de imaculată: Tatăl era fiu de țărani, „de o seninătate bleagă și dură”. Devenise „judecătorul obscur”, disprețuit de soția lui, „ultima dintr-o familie cu mare vază în județ”: familie ruinată. Tatăl e rudimentar, mama e bolnavă de nervi, cu fantezii perverse. Numeroșii frați o iau razna: frumosul Filip va încerca să devină pictor. E genial, dar pierde într-un accident. Valentina e un soi de frumusețe „a diavolului”, Sebastian va pleca pe front ș.a.m.d. Ce mai putea spune scriitorul despre acești oameni? Oare pactul cu puterea, realizat prin *Drum fără pulbere*, *Noaptea din iunie*, *Vânătoare de lupi*, chiar prin *Cronică de familie*, pact ce se cerea refinoit cu fiecare operă, nu amenința să se destrame?

Așa că în 1960, profitând de o călătorie în Cehoslovacia și Germania, traversează linia de demarcație din Berlin alegând exilul. *Ne întâlnim la judecata de apoi*, prima carte scrisă de Petru Dumitriu în exil este mai mult o explicație a surprinzătoarei alegeri decât un roman.

Cornel Ungureanu

(Continuare în numărul următor)





# Un martor

nuă consolidare, dominau acum conținuturile culturale, inclusiv – și cu o pondere considerabilă – cele legate de cultura locuinței. Am parcurs aceste etape ca școlăriță – cum se spunea pe atunci, în locul severului „elevă”.

**N**U m-am gândit niciodată să-mi scriu „memoriile”, deși am asistat la destule întâmplări ori situații nu lipsite de interes nici de semnificație și am cunoscut oameni care, fie prin renume, fie categorial simptomatici, meritau să fie evocați, readuși măcar pentru un moment la viața efemeră a unei cărți de amintiri. O reticență, prin educație probabil, dar poate că și dobândită prin exercițiul unei profesii care, în desfășurarea ei, obligă, pe cât posibil, la o anume obiectivitate, îmi insufla aproape aversiune față de scrierile marcate de prezența insistentă a „eului”.

M-am hotărât totuși să încerc niște rememorări (mai curând decît elaborarea unor memorii propriu-zise), în momentul în care am înțeles că sunt un martor în plus al unei perioade abia acum descoperite de generațiile tinere și foarte tinere și mai ales un martor ale cărui experiențe, cu evoluția lor în timp, nu se suprapun decît parțial cu realitățile cuprinse în recent-apărutele memorii, predominant culturale sau politice.

Este vorba în primul rînd de unele deosebiri de surse, de trasee, de circumstanțe, de apartenențe la un mediu social, care astăzi îmi apar, retrospectiv, mai clare, în sensul că perioada interbelică, atît de bogată în tîlcuri și subtexte, poate și trebuie văzută și altfel, completată cu aspecte nereflectate îndeajuns în mărturiile pomenite. De fapt, nici nu e de mirare că nu se reflectă. Cînd încerc să reconstitui lista de nume a celor care, în copilărie și adolescență, alcătuiau pentru mine o lume coerentă, caracterizabilă în primul rînd printr-un stil de viață, printr-o mentalitate, constat că cei mai mulți au plecat – pe ceea lume sau aiurea. Decisiv era însuși stilul acela de viață, păstrînd încă multe elemente și trăsături ce aparțineau perioadei anterioare. Interesul și simpatia pentru viața germană și austriacă (vineză, în special, în ambianța mea), cu darul lor specific de a încarna expresiv în cotidian – locuință, alimentație, vestimentație, reguli de comportament etc. –, valorile de bază ale tradițiilor, civilizației și culturii țineau încă, în multe privințe, de configurații dinaintea primului război mondial, chiar dacă erau firesc asozonate cu noutăți ale imediatului postbelic. Treptat, supraviețuirile antebelice au fost absorbite de mersul timpului și de francofilia dominantă în anii '20 și '30; totuși ele au marcat în continuare o bună parte a burgheziei românești.

Ceea ce, din experiența mea cel puțin, rețin – este faptul că cele două filiere paralele parcurgeau totuși drumuri oarecum diferite sub aspectul domeniilor de manifestare. Pe filiera supraviețuirii ieșea la iveală mai ales cotidianul comportamental, tipul de viață și educație familială, divertismentele; pe filiera franceză în conti-

În viața noastră, a copiilor, lucrurile se amestecau, venind din mai multe direcții, pe care abia astăzi le discern mai clar și le înțeleg mai precis. Se amestecau astfel deprinderi ale vieții cotidiene, cu practici și îndrumări culturale. Printre primele, cea mai semnificativă era deprinderea punctualității și, legată de ea, a orarului zilnic. În casă ne obișnuisem cu o punctualitate perfectă, în care tot ce ținea de oră fixă se respecta cu sfințenie. Cu timpul, această deprindere îmi devenise parte din ființă, îmi dăruise un ceas interior de mare precizie și un simț al orelor zilei, al sensului fiecăreia, al drepturilor lor și probabil că nu numai mie. Se mîna, după străvechi obiceiuri omenesți, la amiază, după-amiază *există* întreagă, ritmurile zilei generau parcă de la sine punctualitate. Rostul unor astfel de rigori aveam să-l pricep mult mai tîrziu, atunci cînd, după instalarea hotărîtă a regimului de „democrație populară”, a venit, între alte asalturi, și cel al unui nou orar de viață cotidiană, conform modelului sovietic. Era modelul dejunului la ora cinci, cu toate decalajele și consecințele respective, modelul chemărilor la orice oră din timpul liber și pentru fleacuri. Bulversînd ritmuri și punctualități biologice și psihice adînc înrădăcinate în oamenii normali, aceste orarii vor conturbui și ele, nu cu puțin, la înstrăinarea oamenilor de ei înșiși și de lumea lor adevărată.

**I**N afară de principiul punctualității, mai funcționau și alte aspecte „nemțești” în cotidianul copilăriei mele. De exemplu principiul că nu poți beneficia de avantaje sau privilegii, dacă nu faci personal ceva ca să le meriți. Astfel noi, copiii, nu aveam voie să sunăm femeia de servici ca să ni se aducă vreun lucru, ci trebuia să ne servim singuri în orice împrejurare. „Cînd o să lucrați și voi o să puteți fi și serviți”, spunea mama, adăugînd pragmatic și profetic: „Nu se știe ce timpuri veți apuca, lasă să fiți pregătiți.”

Cu reverberații multiple era însă capitolul cultural. În biblioteca tatălui meu se aflau la loc de cinste, în ediții frumos legate, unele în cea mai fină piele: opere complete ale lui Goethe, Schiller, Lessing, Hauff, Kleist, Hebbel, precum și ale unor autori de la sfîrșitul secolului XIX, traduși în limba germană, în mare vogă la început de veac XX: Selma Lagerlöf, Knut Hamsun ș.a. Recapitulînd aceste date, observ că lipseau totuși vinezii, deși filiera cea mai la îndemînă și familiară pe acolo trecea. Astăzi îmi dau seama că scriitorii austrieci, de la Hermann Broch și Arthur Schnitzler, la Franz Werfel și Odon von Horwarth aveau în gîndirea lor un morbid greu accesibil apartenențelor unei categorii sociale, care, în ciuda apetenței ei pentru noutăți, erau

în fond niște conservatori aprigi în apărarea valorilor constitutive ale vieții lor și rezistenți, speriați, neînțelegători față de orice semn de alterare posibilă a acestor valori. Un loc important în formarea mea, l-a avut literatura pentru copii. Cum nu s-ar crede, poveștile lui Grimm erau pe planul doi, în frunte stăteau cele ale lui Andersen. Apoi cărțile instructive, între care preferam „*Legende și mituri antice*” („*Die Sagen des Altertums*”). Acestei cărți tatăl meu îi acorda o atenție deosebită, îi plăcea să mă provoace la discuții despre cele citite, insistînd în special asupra poveștii cu muncile lui Hercule, din care extrăgea note moralizatoare. Cartea cu influență – indirectă – de durată nu numai asupra deprinderilor de fiecare zi, dar și asupra idealului de frumusețe și a raporturilor cu oamenii, a fost însă romanul în serie pentru fetețe, intitulat *Nesthäckchen* (Cîrligut de cuib). Era un roman plin de fetețe cu mutre „nemțești”, care duceau o viață idilică și fericită. Prin transfer, legam aceste chipuri cu zuluși sau codițe de un soi de imagine a fericirii, – o feteță din vecini, pe nume Sybil Pantazi, fiica unui comandor de marină și a unei americance, care mi se păreau a fi reprezentanții celui mai invidiat mod de viață, dar și ai unui peisaj, imaginar, atunci cînd porneau – toată familia – duminica spre biserică, tatăl cu pasul legănat pe care-l atribuiau obișnuinței de a sta mereu pe un vapor în balans, mama șobru-elegantă și feteța cu zuluși, amîndouă cu pălării pe cap și în mîini cu cărți de rugăciune legate în catifea.

Peste ani aveam să mă conving că nu o dată relații de prietenie sau dragoste se nasc din asemenea vechi rememorări intrate undeva inconștient, sau din reconstituiri de îndepărtate configurații peisagistice cu fizionomiile personajelor lor. Tot peste mulți ani, aveam să aflu din presa culturală germană surprinzătoare noutăți în legătură cu autoarea idilicei *Nesthäckchen* – Else Ury. O monografie despre această scriitoare, amintește că Else Ury a fost evreică, deportată și gazată la Auschwitz, în 1943. Ea, propagandista imaginii unei Germanii idilice și virtuoză, incarnată în dragălașa Annemarie, cea cu bucle blonde, mezina familiei-model Braun, „cum nu se poate mai germană”, a cărei viață cotidiană stătea sub semnul „lui Goethe și al disciplinei, al ordinii și dragostei de patrie”, după cum observa Gabriele von Arnim, adăugînd că două generații de fetețe germane și germanofone au crescut cu *Nesthäckchen*. „Cum? această Ury este evreică?” se minunau germanii. „Și cărțile ei, pe care le iubeam, aceste frumoase cărți germane, poftim, iată că erau scrise de o vrăjitoare evreică!” se spunea în Germania prin 1935, cînd se aflase năucitoarea veste, după care scriitoarea a și fost exclusă din organizațiile scriitoricești germane.

Universul „vinez” al bunicii și copilăriei mele la dimensiunea benefică pe care o percepeam atunci își găsește astăzi, chiar printre vinezii, analiști critici duri și foarte duri. Astfel Hilde Spiel (1911-1990) cunoscută ziaristă vineză, ani în șir foiletonistă culturală la „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, reține în volumul *Demonia comodității*

cîteva stranii coexistențe caracteriologice, în spațiul central-european, violent contradictorii, care alcătuiau o componentă a celui idilic benefic și cuceritor (răspîndit în viața familială a categoriei sociale căreia îi aparțineam). Hilde Spiel observă că stările de certitudine euforică în micile deprinderi ale cotidianului au supraviețuit un timp – chiar intensificate – în Viena imediat postmonarhică, continuînd să fie percepute ca atare de vizitatorii străini ai orașului și apreciate favorabil, ca o alternativă moderată, „cumsecade”, la euforia dezamătată a „anilor nebuni”, ziși și „anii de aur”, din Franța și Germania epocii. În același timp însă autoarea exemplifică și versoul neașteptat al candorilor acestora peisagistice, muzicale, culinare tradiționale, persistent cultivate. Citîndu-l pe Heimito von Doderer, „cel mai bun cunoscător al lui *homo viennensis*, dar și pe Nestroy, precum și diverse formulări folclorice pitorești, ea arată că „acești mic-burghezi vinezii sunt capabili de orice: văzuți din față nu au nici un chip definit, dar în ceafă au un ascunziș de nebună răutate... Sub mantia manierelor curtenitoare se ascunde și cuțitul, arma preferată aici.” „Brutalitatea confortabilizată”, cum spunea Karl Kraus, este totuși pusă de Hilde Spiel pe seama influenței populațiilor cehe și morave ale imperiului, ca și a unor rămășițe ale influenței otomane. Și toate acestea într-o lume în care cofetăria și cafeneaua, prăjitura și frișca, au rămas instituții naționale.

Pe plan artistic, la fel, conviețuiesc cu clișeu idilic, de-a valma amestecate, gustul pentru funebru, grotescul clownesc, erotismul sofisticat, subtextul ezoteric tensionat, alternanțele idilic-catastrofă, inocență-perversitate. Lășînd la o parte marile nume de scriitori și artiști, confirmînd aceste opinii n-am să uit niște vitrine vinezice aranjate pentru sărbătorile de iarnă; erau zilele dintre Anul Nou și Epifanie, numită și Ziua Regilor. Gătite cu recuzita destinată petrecerilor de rigoare, cu abundență de paiete, manechinele feminine de o mare dragălășenie, gen păpușă – „dulce fetețe vineză” – erau fioros agrementate: uneia i se prelinge un șuvoi subțire de sînge la colțul gurii; o alta, în poșetuța de seară bordată cu perle, ținea, pe jumătate ascuns, un iatagan în miniatură, bine ascuțit.

**N**OSTALGIA deformează și în același timp transfigurează realitățile, în primul rînd prin schimbarea accentelor și a raporturilor. Astfel, dimensiunea politică, la acea vreme, deși de importanță majoră în viața publică, nu avea totuși asupra vieții cotidiene impactul de astăzi. Nu toată lumea discuta oriunde și în orice moment politică. Opțiunile și părerile nu erau nici ele atît de categorice pe cît le presupunem astăzi. Contextul istoric și social de atunci corespunde doar referențial cu felul în care adesea ne raportăm la el astăzi, accentuînd aspecte susținute de evenimentele și experiențele trecutului apropiat. Atmosfera culturală și socială, acțiunea mentalităților – dincolo de inventarul numelor ilustre, ale căror creații și însemnătate le putem reconstitui aproape perfect – nu se lasă la fel de ușor evocate.

De efectul a 50 de ani de dra-



# în plus

me dar și de lipsă de haz a vieții, de dispariție a ușurătății (în înțelesul subtil al cuvântului german „lässig”, degajat, necrispat) – nu se poate scăpa cu una cu două. Așa îmi explic faptul că aproape tot ce se scrie acum despre mult admirata și jinduia perioadă interbelică are un sunet exclusiv sumbru-patetic, ocolindu-se sau ignorându-se trăsăturile polemicii fine, ale zeflemei inteligente, ale scepticismului înțelept. Uitam că în acei ani s-a afirmat o grafică satirică excelentă, o artă a caricaturii, egală în valoare cu lucrări similare celebre din țările pe care le admirăm. Uitam că în acei ani a existat o presă vie, dinamică, unde se practica umorul necrispat și nevinovat. Gazetarul român de calitate nu a fost neapărat un înfrînat și nici nu era de „bon ton” să fie așa. Din memoriile lui A.P. Samson, această înfățișare a gazetarului român interbelic reiese în multiple feluri. Se găsesc și în notațiile lui Mircea Eliade observații despre varietatea lumii gazetărești și scriitoricești, în care diferitele orientări coexistau amical la reuniunile bucureștene de intelectuali marcanți, combinate cu o certă notă mondenă.

Pe unii din ei i-am întâlnit în formații și contexte mai puțin cunoscute – sau menționate – la începutul anilor '30. Încă supra-viețuiau atunci urme ale spiritului de avangardă din anii '20, deși cu unele modificări esențiale. Una din acele formații era cercul surorilor Varinca și Irina Bacan, prima căsătorită apoi cu Aurel Diaconu, critic de artă amator și colecționar. (În *Jurnalul fericii*, N. Steinhardt pomenește acest cerc sub denumirea de „familia Sorin” relevînd însă numai parțial componența lui). La reuniunile pronunțat mondene ale cercului începea să-și facă tot mai mult loc gustul pentru ezoterism și pentru aspecte ale vieții religioase. Era moda convertirilor. Se trecea de la o religie la alta, se revenea la credință.

Doi din cei ce frecventau casa din str. Traian 108 – o veche casă gospodărească de iz balcanic, cu marchiză – atrăgeau atenția asupra dimensiunii religioase a existenței. O făceau însă cu mijloace cam ostentative, marcate, cred, tocmai de ecourile spiritului „frondeur” și zeflemist al avangardei artistice, acum în vizibilă scădere a tonusului vital. Cei doi erau Sandu Tudor și Marcel Avramescu. Acesta se afla atunci în faza lui iudaică, după ce depășise etapa musulmană. Respecta cele mai stricte reguli de tradiție hasidică rabinică: între altele, nu dădea mîna cu femeile. În același timp însă nu renunța la obișnuița de a se referi la René Guenon și la interpretările privind conceptul ezoteric de „tradiție”, ceea ce pentru noi, cei ce ne aflăm încă în-ultimele clase de liceu sau de-abia intrați la Universitate, încă stăpîniți de pofta înnoirilor și de dorința aruncării balasturilor, apărea ca o excentricitate ridicolă.

N. Steinhardt, asiduu vizitator al familiei Bacan, se asocia, cu predispoziția lui spre umor și ironie, vederilor noastre. Personal, nu mă prea impresionau performanțele de tip parapsihologic ale lui Marcel Avramescu, pe care, la orele tîrzii ale reuniunilor, le demonstra cu mult succes. Cel mai mult mă uimeau, pe atunci, fulminantele lui succese la femei: pur și simplu erau fascinate de prezența acesteia Eli-

ciată, cu fața prelungă și privirea pătrunzătoare, de un gri-verzui glacial. Obișnuia să șadă turcește, deplasînd în acest scop perne de pe burgheza sofa Biedermeier cu spetează din salonul onorabilei familii Bacan. Sandu Tudor era mai rezervat, mai puțin anturat; venea rar. Nu-i lipseau nici lui excentricitățile care, în felul lor, adaptau ortodoxismul pe care-l profesa la atmosfera de mondenitate intelectuală neconvențională.

**D**IN tabăra avangardistă veneau din cînd în cînd Dolfi Frost, Aurel Baranga (pe atunci Leibovici) junele Sestopalis (peste puțin timp fondator al episodice reviste de avangardă „Muci”). Sînd și cînd apărea acolo și Bellu Zilber, despre care se șoptea, printre cei mai puțini introduși în micile manevre ale grupului, că este „comunist”, dar un om foarte „interesant” și „trăznit”, epitețe favorite în acele cercuri, însemnînd totodată un elogiu deosebit. Mic de statură, foarte volubil, cu o gesticulație



Santa Maria dei Miracoli, desen de Eugen Drăguțescu

mai avea și pe aceea de a fi fost un curtezan asiduu, mare „coureur”. La acea dată și în susnumitul cerc interesul major îl arăta față de o tînară de familie foarte bogată – originară din Galați – blondă, suavă la înfățișare dar foarte amatoare de intrigi veninoase și gatuite. N. Steinhardt îi zicea blondei „Marlene Dietrich” (cu care tînăra într-adevăr semăna foarte bine), și va rămîne prieten fidel pînă la moarte cu ea și cu soțul ei, ziarist la „Adevărul” și „Dimineața” – A.P. Samson. Era și acesta din aripa de stînga moderată a oaspeților casei, bun artișter, instruit, atent la detalii, pasionat cititor de știință și filozofie, dar prudent nevoie mare, conformist și mimetic ca un funcționar gogolian. Peste ani, la Agerpress, va deveni un ziarist model, una din multele figuri de intelectuali moșteniți de dictatura comunistă de la instituțiile interbelice. Prin ei se va contura acea durabilă și nefericită eficiență, din care nu mai știi astăzi să alegi binele de rău.

Prezența din cînd în cînd, a lui

Mihail Polihroniade și umbra autoritară a lui Mircea Eliade, al cărui nume revenea mereu în convorbiri, ca și perorațiile proburgheze ale lui Nicu Steinhardt, care tocmai scosese cîteva numere din episodica sa „Revistă burgheză”, și intervențiile scurte, acide, preconserveriste ale lui Manole Neumann, protejau adunarea de vreo alunecare manifestă spre stînga. Discuțiile politice nu intrau totuși propriu-zis în conținutul conversațiilor, decît cel mult la nivelul unor teorii de ordin juridic, în care Nicu și Manole erau specialiști. Erau susținuți uneori de un prieten al lui Nicu Steinhardt, un tînar avocat Solomon Gruber, ajuns după anii '50 un cunoscut maestru al baroului parizian. Tobă de carte, afectînd o ușoară pedanterie care se potrivea bine cu mondenitatea intelectuală a locului,

desfășura o impresiionantă virtuozitate în comentariile de drept constituțional. Se lua la întrecere cu N. Steinhardt și Manole Neumann, în fața celorlalți invitați, care nu dețineau secretele unei erudiții atît de complicate. Admirator al lui Husserl (era, din acest cerc, singurul cu bogate lecturi germane) Gruber mai era și secretarul avocatului Filderman, celebra figură a evreimii din România interbelică, deputat național liberal și înfoccat lider al evreilor a similitiști. Această poziție socială a lui Gruber, care-l însotea nu o dată pe maestrul său în audiențe importante (la începutul anilor '40 și mai însoțe și una din dramaturgicele audiențe la Ion Antonescu) îi dădea o siguranță de sine, exprimată print-o anume distanțare, prin eleganță ușor ostentativă a vestimentației ca și a stilului retoric, ceea ce distona în ambianța dorită de domnișoarele Bacan a fi neapărat „boemă”.

**I**N CIUDA viciunii strălucitoare a lui N. Steinhardt și a umorului cu care azvîrlea în dreapta și în stînga citate din cele mai diverse domenii, de la filozofii antici la romanele polițiste ale Agathe Christie și la literatura mondenă de vacanță a lui Paul Morand sau Viky Baum (așa cum va continua s-o facă, uluitor, pînă și în dramaticele zile ale închisorii – în anii '60 – dar și în sublimile momente ale meditației religioase dinainte și de după convertire); în ciuda micilor parade ale erudiției cam retorice a lui Gruber și a ironiilor elegante ale lui Manole, personajul cel mai ocrotit și răsfațat de

gazde era Ionel Jianu – criticul de artă, pe atunci încă și avocat. Jianu avea multe relații în lumea artistică; îi frecventa pe Petrașcu și pe Iser, colecționa pictură, cunoștea colecționari de seamă – pe Zambaccian, pe Mișu Weinberg, pe Levy, și va deveni proprietarul galeriei „Căminul artei” din vecinătatea bisericii Krețulescu. Afabil și calm, purtînd cu sine orgoliul bine disimulat de a se învîrți în lumea aleasă, nu numai culturală dar și în lumea afacerilor (soția lui era fiica unui cunoscut bancher), Jianu făcea parte din grupul lui Mircea Eliade, Mihail Polihroniade, îl cunoștea bine pe tînarul Noica și pe Virgil Gheorghiu. Calmul și înălțimea personajului impuneau, iar surisul lui invariabil inspira încredere. Cu atenție însă puteai în același timp intui și un soi de duritate bine camuflată, combinată cu darul de a se adapta situațiilor. Mult mai tîrziu, în anii '50, cînd Ionel Jianu va deveni director al secției artistice a editurii ESPLA (Editura de Stat pentru literatură și artă), intuiția unei asemenea trăsături avea să se asigure bine disimulat de a se asigura bunul mers ideologic al editurii, conformismul ei remarcabil, pînă la plecarea definitivă din țară a lui Ionel Jianu. Jianu avea însă și antipatii irecuperabile. Nu am înțeles niciodată de pildă, motivele ranchiunei și adversității aprige a lui Jianu față de George Oprescu. La peste două decenii de la moartea acestuia (în 1966), Jianu, cu prilejul aniversării a 80 de ani, încă tuna și fulgera într-o emisiune la „Europa liberă”, împotriva figurii memorabile – insuficient studiate și cunoscute – a personajului balzacian care a fost istoricul de artă și omul de înaltă cultură umanistă George Oprescu. În jurnalul lui Thomas Mann, o notație din 1930 de la Veneția, cu prilejul unei reuniuni a secției culturale a Societății Națiunilor, îl menționează pe George Oprescu – membru al acelei secții, – pe care-l cunoștea atunci pentru prima oară: „Figură cu totul interesantă; ar merita cunoscut mai îndeaproape.”

Uneori Ionel Jianu venea cu Petre Comarnescu, prieten apropiat, de familie. La fel de marcat de voracitatea culturală a epocii ca și Nicu Steinhardt, Petru Comarnescu era încă și mai puțin selectiv decît acesta, și mai ales în privința colaborărilor lui la reviste, scria și la „Vremea” și la „Azi” și „Adevărul”, chiar și la „Veac Nou”, revista lui Alex. Șahia. Firește că motivația era și de ordin pecuniar: Comarnescu nu beneficia de starea materială a unei familii din marea burghezie industrială cum era cea a părinților lui Steinhardt. Dintre oaspeții domnișoarelor Bacan, Comarnescu îl prefera pe Marcel Avramescu, pitorescul misterios al personajului îl atrăgea ca un magnet, deși – sau tocmai fiindcă – Petru Comarnescu nu era din oamenii cu „dimensiunea a patra”, cum se spunea pe atunci. Era în fond un rationalist, un iluminist de secol XX, pragmatic cu sensibilitate. Cu bogata lui cultură anglo-americană era oricum pe atunci o figură aparte în mediul suprasaturat de literatură franceză al cercurilor intelectuale bucureștene de la începutul anilor '30.

Amelia Pavel



ANTRACT (3)

PERIOADA de vară, de vacanță, poate fi considerată, folosind un termen teatral, un antract, o pauză așadar între două stagii. Acest moment oarecum de respiro oferă posibilitatea cronicarului dramatic să privească „sintetic” în urmă, trăgând linie și adunând. Este ceea ce vă propun să urmăriți și în aceste episoade ale unui serial întins în revista noastră de-a lungul a câtorva numere și a cărei protagonistă este stagiunea teatrală 1993-1994, cu tot ceea ce înseamnă ea. Am apelat la importante voci ale criticii teatrale pentru a putea valorifica puncte de vedere pertinente, asta pe de o parte, și pentru a avea o imagine complexă, complementară a stagiunii, pe de altă parte.

Harta teatrelor



În acest al treilea episod al serialului nostru intitulat ANTRACT a sosit timpul să privim mai atent și să analizăm puțin situația teatrelor din România în stagiunea

1993-1994. Cred că un critic de teatru nu trebuie să fie preocupat în exclusivitate doar de comentarea spectacolelor. Ar fi o suficiență care l-ar ține pe critic la marginea complexului fenomen teatral. Implicarea adevărată și eficientă înseamnă, după părerea mea, observarea atentă, în detaliu a tuturor problemelor, bune sau rele, care îi frământă pe oamenii de teatru și, totodată, semnalarea și discutarea lor, toate acestea dublate de propria caznă de a găsi soluții concrete, obiective pentru rezolvarea lor sau, mai degrabă pentru prevenirea lor. Coborțirea în cetate este vitală pentru criticul de teatru a cărui voce ar trebui să se facă auzită și dincolo de cronicile dramatice, eseurile și cărțile pe care le scrie, în ceea ce s-ar putea numi cronicile de atitudine sau de analiză teatrală. Și această intenție încearcă să-și găsească locul în serialul nostru și ori de câte ori va fi cazul.

Harta teatrelor din România pare, la o primă vedere, extrem de generoasă. Din păcate, lucrurile nu sunt în profunzime, așa cum se arată la suprafață. Neliniștea pleacă în primul rând de la naționale, subvenționate de Ministerul Culturii. La Teatrul Național din București doar două dintre spectacole merită discuția: *Steaua fără nume* în regia lui Alexa Visarion și *Casa Bernardei Alba* montat de Felix Alexa. La Craiova se trăiește din turnee, importante ce-i drept, dar la sediu, oare, ce se joacă? O singură premieră în toată stagiunea, *Ferma animalelor* de Orwell, pusă de Cristian Hadjiculea, îndelung elaborată și în grabă prezentată. Dacă Purcărete nu e, atunci nimic nu e? Teatrul Național din Tîrgu-Mureș a ieșit la rampă cu un mare spectacol, discutabil, dar mare, este vorba despre *Satyriconul* lui Frunză și al Adrianei Gand și cu... *A doua întâlnire a școlilor europene de teatru* îndrăznesc să spun singurul festival de anvergură și cu ținută occidentală. Naționalul clujean are, față de stagiunea precedentă, un spectacol important: *Săptămîna luminată* pus de Mihai Măniuțiu. Vești prea multe de la Iași n-am avut. Cît despre Teatrul Național din Timișoara... el există fizic, dar lipsește cu desăvîrșire spiritual. Mi se pare incredibil și revoltător ca Timișoara să fie pur și simplu privată de viața teatrală și în Ministerul Culturii să nu se cîntească un pai. Nu s-a luat nici o măsură oficială care să curme acest scurt circuit. Ba dimpotrivă, acest național și-a primit, ca și celelalte, banii alocați de guvern fără să facă absolut nimic cu ei, în timp ce alte teatre se dădeau peste cap ca să mai facă rost de cîte un bănuț pentru a-și putea duce pînă la capăt realizarea spectacolelor. Să pășim dincolo de naționale. În București teatre multe, agitație, pe ici pe colo. La Comedie încă o stagiune ratată, dar cel puțin s-a pus capăt unui distrugător conflict odată cu eliminarea din joc a lui Lucian Giurghescu.

Cred că singura soluție ar fi fost o curățenie generală și apoi plecat de la zero cu niște proiecte solide și incitante, pe un teren destelenit de orgolii, de ură. S-a impus în stagiunea trecută „Teatrul româno-american” finanțat de primăria Capitalei cu spectacolul *Orfeu în infern* al regizorului Adrian Pintea. În schimb, Teatrul „Levant” condus de Valeria Seciu a amorțit. „Theatrum Mundi” și-a continuat activitatea pe proiecte culturale, parcă mai puțin izbutit sau mai anemic ca în cealaltă stagiune. Teatrul „Inoportun” al UNITER-ului și-a realizat partea a doua a programului prin montarea la Paris, a piesei *Angajare de clown* a lui Matei Vișniec de o echipă română, regia Alexandru Tocilescu, scenografia regretatul Dan Jitianu, cu actori francezi. La celelalte teatre din București - nici mai mult, nici mai puțin decît în stagiunea 1992-1993. A revenit însă în forță, din conul de umbră, Teatrul Mic.

Din țară însă semnalele sînt foarte slabe, îngrijorător de slabe. După moartea lui Iulian Vișa, teatrul „Radu Stanca” a fost îngropat în anonim. Un teatru impresionant de activ este cel din Galați, condus cu multă știință artistică de regizorul Adrian Lupu. Microstagiunea organizată la sediu m-a convins. Teatrul din Constanța pare obosit de chestiunile prea serioase din trecutul apropiat și revine, după schimbarea directorului, la un program cu mult mai lejer. La Oradea au pus în scenă spectacole regizori-studenți, la teatrul maghiar din Timișoara un tînăr director are planuri foarte serioase și ne-a dovedit-o prin colaborarea cu regizorul Laurian Oniga finalizată în două serioase și originale spectacole: *Tangoul de Mrozek și Mackinpott* de Peter Weiss.

În rest, liniște și pace după informațiile primite și obținute. Cercetarea noastră critică asupra stagiunii 1993-1994 continuă și multe alte lucruri vom mai discuta în episoadele ce vor urma.

Marina Constantinescu



„Săptămîna luminată”



„Antigona”

KATHARSIS necesar



DE-A LUNGUL vremii, multe sensuri se schimbă, se denaturează, se pierd și devine obligatoriu să li se regăsească semnificația primă. Teatrul, inițial, a fost un mister dionisiac,

laicizat pe măsură ce-i creștea popularitatea, respectiv forța, de inoculare a freneziei necesare revelațiilor fundamentale. Aceasta se întîmpla pe cînd arta se confunda cu morala, iar sănătatea psihică și cea fizică se întrețineau prin aceleași metode, încît estetica a putut prelua de la medicina termenul de katharsis, ce avea să devină totodată condiție și scop al artei.

Exigența transfigurării s-a impus de la sine, căci artisticul mediază între sensibil și rațional, eliberînd insul de contingent, înnobilîndu-i sufletul și cugetul și înălțîndu-l în planul idealității.

Katharsisul, această motivație esențială ce justifică perenitatea teatrului, avea să fie uitat sau pur și simplu ignorat. Bineînțeles, nu atît de către oamenii de teatru care se autoierarhizează în funcție de importanța ce o acordă ei înșiși intenționalității demersului lor artistic, cît de diriguitorii cetății ce pierd din vedere importanța fenomenului spectacolar în asanarea vieții sociale, nerealizînd că paroxistica îndîrjire în stupiditate poate să le fie fatală în primul rînd lor, insignifianți pioni pe tabla de joc a momentului.

Nedezmîntîndu-și renumele global de „ogîlindă a moravurilor”, teatrul românesc a ajuns să reflecte extrem de fidel degradingolada acestei perioade, așa-zisă „criză”, de fapt o foarte bine regizată dez-ordine. Cu singurul amendament că atenția este centrată pe culisele fenomenului unde se petrec incredibile lovituri de teatru, de fapt penibile lovituri sub centură ce afectează breasla întregă și evoluția ei prezentă și viitoare. Chit că drojdia conflictelor este iscată din chiar sînul colectivităților artistice, de către indivizi orbiți de orgolii și deșarte vanități.

Anticipînd parcă această lamentabilă imagine a „carnagiului directorial” propagat în masă din comandă ministerială, stagiunea '93-'94, prin cele mai valoroase spectacole ale sale, a schițat deja gestul simbolic al exorcizării spiritelor malefice.

În *Săptămîna luminată*, Mihai Măniuțiu a fost interesat de ciudata alchimie a transferului culpabilităților care face posibilă transformarea unui criminal în martir pe fondul unei drame existențiale ce propune premisele reconsiderării mitului cristic.

În *Pescărușul*, Cătălina Buzoianu, folosind libidoul drept revelator universal, a dezvoltat imaginea inedită a conștiinței generice lipsite de o viabilă instanță morală.

În *Satyricon*, Victor Ioan Frunză a vizat pletora vicilor și perversităților pe care o antrenează decadența societăților neroniene unde, în manipularea politică, doctrina trăirilor hedoniste se întrece cu puterea perfidă a verbului.

*Antigona* lui Alexandru Tocilescu, incitantul spectacol-proces intentat intoleranței, obtuzității, aberației, avea să îplinească ritualul reînnoirii la originile Teatrului însuși, printr-o unică reprezentare în incinta sacră a Epidaurului. Pentru prima dată aici, actorii români și-au susținut pledoaria și au făcut-o într-o formulă iconoclastă actualizînd Tragedia. Ei au convins auditoriul că așa cum în dramaturgia antică faptele contemporane erau propulsate în mitologie, tot astfel conflictele prezentului se regăsesc configurate în cele clasice, avertizînd omenirea.

De unde și apelul la katharsis. În perimetrul Teatrului, dar și în cel al Agorei. Fiindcă trebuie încercat efortul general de purificare a umorilor maligne ce infestază existența cotidiană. Așa cum se străduiește să convingă cu infinită dragoste și tenacitate Andrei Șerban de patru ani încoace, oferindu-le compatrioților întii de toate originala sa *Trilogie antică*. Profundă, zguduitoare lecție de inițiere în exercițiul liberei respirații și aspirații pe care o înțelegi plenar dacă Moirele îți poartă pașii pe tărîmul „demiurgiei ludice”, în străvechea Eladă. Acolo, în înaltul celui mai vestit amfiteatru al antichității, neegalat în perfecțiunea construcției de nici o performanță a arhitecturii moderne, spectatorul își depășește condiția de martor pasiv, înglobat dintr-odată în eternitatea materiei și spiritului. Printr-o firească transgresie, el intră în dialog intuitiv cu Dumnezeu, conștinetizîndu-și deopotrivă nimicia și măreția de OM. De ființă rațională, capabilă să raporteze moralizatoarea demonstrație din arenă la experiența personală. Dobîndind accesul la un superior echilibru existențial, atît de necesar.

Criticul de teatru care dintotdeauna și-a dorit să practice acel tip de cronică descriptiv-analitică, pe cît posibil creativă și nu distructivă, rîvnind la capacitatea Artistului de a-și induce convingerile, în acest antract autumnal, se face vinovat de păcatul patetismului încercînd să ia pârtaș la propriile sale emoții, subiective evident, pe virtualii cititori, pe toți ipoteticii spectatori.

Irina Coroiu



# CASA CAPȘA

**A** PROAPE nici un memorialist, scriitor, om politic, actor, gazetar care a scris despre București, n-a putut ocoli Capșa, acest simbol al efervescenței politice și culturale a capitalei României. Și nu puțini au încercat să surprindă în primul rînd atmosfera existentă la această celebră cafenea, care s-a bucurat, la fel ca și Bucureștii, de o bogăție de scrieri închinată lor cum puține capitale ori localuri vestite au avut parte.

Eu însumi am trăit ceea ce azi se socotește a fi fost ultima boemă a Capșei, prin anii '60, în concurență cu boema Singaporenilor, ilustrată de poeții Dimitrie Stelaru, Leonid Dimov, George Mărgărit, Tudor George (Aho), Teodor Pică și Mircea Ivănescu, generație al cărei destin trist l-a cîntat cu atîta vibrație romantică neasemuitul Teodor Pică.

Am scris adesea scurte evocări ale ultimei boeme capșiste, ai cărei martori au fost două generații de artiști și literați, printre care venerabilii scriitori Al. Cazaban, Șerban Cioculescu, Theodor Mănușescu, regizorul Jean Georgescu, basul P. Ștefănescu-Goangă, criticul de artă Eugen (Ninel) Schileru, autorul celei mai inspirate scrieri despre culori, cartea *Scrisoare de dragoste*, teatrologul Alf Adania, gazetarul C. Cristobald, poetul suprarealist Jacques Costin și alții, așezați aproape toți la masa umbrelor. Din generația mai tîrnără a boemei capșiste (azi toți la o vîrstă destul de înaintată, ba unii chiar plecați dintre noi) aș aminti pe regretații scriitori săvîrșiți prea devreme Marcel Gafton, cel de un farmec cuceritor, taciturnul mucalit Teodor Mazilu, distinșii oameni de cultură Modest Morariu și Mihai (Max) Murgu, poetul Ben Corlaciuc mort la Paris în condiții dureroase, apoi argintul viu al serilor cafenelei, teoreticianul, pictorul și graficianul Ionel Florescu, sculptorul George Apostu, graficianul D. (Moti) Ionescu, baritonul Vasile Micu.

O veritabilă școală de șuete literare, teatrale și mai ales de teorie picturală se derula zilnic la binecunoscutele cafele-filtru preparate cu dichis în argintăria veche, și aș aminti aici pe pictorii și graficienii Constantin Piliuță, Benedict Gănescu, Tiberiu Nicorescu, Miha Vulcănescu, Eugen Mihăescu, Nick Nobilescu, Florin Pucă, Radu Georgescu, actorul Ion (Nino) Anghel, scriitorii Radu Albala, Szasz Janos, Dudu Olariu, George Astalos (cunoscutul poet și dramaturg Georges Astalos, aflat azi la Paris, redactor-șef al prestigioasei *Nouvelle Europe*), compozitorul Mircea Istrate, cineastul Alexandru (Didi) Struțeanu și numeroși gazetari, artiști și oameni de literă dintre care mulți s-au afirmat, ajungînd bine cotați fie în țară, fie peste hotare. Dar fiind unica mărturie scrisă, compactă despre acei ani ai cafenelei, îmi face plăcere să-i amintesc aici, la fel cum au făcut-o și autorii unor mai vechi scrieri despre Capșa, și pe cîțiva din remarcabilii șefi de sală și chelneri ce și-au onorat localul pînă la adînci bătrîneți: Simion Papacostea, Maier, Petrică, papă Coriolan (fratele cunoscutului scriitor din S.U.A Peter Neagoe), Boșneag, madam Ana, toți pînă la unul adevărați maeștri ai bunei serviri, îndrăgostiți de meseria lor.

Și acum să trecem la istoricul atît de strălucit al CASEI CAPȘA. Vom folosi pentru aceasta diverse surse, și în primul rînd cartea *De la Hanul Șerban Vodă la Hotel Continental* de I. Paraschiv și Tr. Iliescu (Ed. Sport-Turism, 1979), contribuție remarcabilă, precum și unele mărturii, chiar și anecdotice, pentru a putea oferi numeroșilor amatori o nouă reiterare, mereu necesară, a istoriei cunoscutului local.

Clădirea delicată, scundă, la început cu un singur etaj iar acum cu două etaje, în care funcționează și azi cafenea și restaurantul Capșa, pe Calea Victoriei nr.34, avînd la intrare firma

aproape neobservabilă „Casa Capșa, fondată în 1852”, a aparținut la început familiei boierilor Slătineanu. În 1870 clădirea a fost cumpărată de frații Capșa, care în încăperile de jos au deschis o cofetărie, apoi în 1881 un restaurant, iar în 1891 o cafenea. Vadul era excepțional: într-o clădire din spate, aparținînd tot Slătinenilor, funcționase înainte vreme o frumoasă sală de baluri selecte, numită „Momolo”, după numele proprietarului ei, italianul Eronimo Momolo.

**C**INE erau frații Capșa? Documentele vremii arată că acești frați proveneau din numeroasa familie (12 copii) a cojocarului Constantin Capșa, om isteț care l-a dat pe unul dintre fii, pe Vasile, la vîrsta de numai 14 ani, să învețe meserie de cofetar la maestrul Constantin Lefteru (care își avea prăvăliile la Hanul Dedu pe Podul Mogoșoaiei), meserie foarte rară în Bucureștii acelor ani. Bătrînul Capșa s-a dovedit a fi un inspirat, căci tocmai în acea vreme tradiționalele dulciuri orientale (baclava, cataiful, sarailia, peltea, rahat, șerbetul) începeau a fi înlocuite de produse noi, aduse din Italia ori Franța (inghetate, bomboane, ciocolată, vinuri, lichioruri străine). După vreo zece ani de ucenicie și de practică, Vasile, care în acest răstimp își agonisise și un mic capital, se asociază cu fratele său Anton pitarul, cumpără o mică prăvălie pe podul Mogoșoaiei, peste drum de biserica Zlătari (acolo unde pînă nu demult a fost Hotelul Victoria) și deschide în 1852 o cofetărie foarte căutată: „La doi frați: Anton și Vasile Capșa”. În 1854 cei doi frați se extind, luînd un nou local, mai încăpător, tot pe Podul Mogoșoaiei, apoi Vasile cunoaște o adevărată aventură negustorească, încercîndu-și norocul prin Crimeea și Bulgaria, încheiată din fericire bine. Frații își fac apoi un laborator, aduc multă marfă cumpărată din apus, importă pentru prima oară absint (poreclit Zina verde), care va deveni băutura preferată a bucureștenilor, și curînd Capșa ajunge cea mai mare cofetărie din București, consacrată în tot sud-estul Europei. În cîțiva ani se vor mai asocia încă doi din frații Capșa, Constantin și Grigore, acesta din urmă beneficiînd de o specializare la Paris, la renumita „Maison Boissier” și terminînd a fi

o înflorire spectaculoasă, pînă la moartea lui Grigore (1931) și transmisă urmașilor familiei pînă la naționalizarea localului la 11 iunie 1948.

În anii ei de glorie, Casa Capșa a avut mulți clienți de vază, aproape toate personalitățile de seamă ale României, precum și străluciți oaspeți ai țării. În 1877 luau dejunul aici Marele Duce al Rusiei, Nicolae, prinții Urusoff și Gorceacov, prințul Milan al

ței Joffre, Casa Capșa a lansat delicioasele prăjituri „Joffre”, cunoscute și azi. Printre scriitorii, pictorii, artiștii, ziaristii care treceau mai mult sau mai puțin frecvent pe la cafenea pentru a-și consuma nelipsitul șvart, noutățile și cozeria, s-au numărat: Al. T. Stamatiad, Mihail Dragomirescu, Corneliu Moldovanu, M. Sorbul, N. Tonitza, Nottara, Ion Minulescu, Em. Ciomac, Ion Iancovescu, Iancu Brezea-



Serbiei, iar mai tîrziu, de-a lungul anilor, au frecventat-o, printre alții, fostii suverani ai Serbiei, Milan și Natalia Obrenovici, împăratul Franz Josef, R. Poincaré, fostul președinte al Franței, celebrități ale teatrului și muzicii: Sarah Bernard, Ysaye, Georges Scott, Le Bagy, Cora Lapercherie, Enrico Caruso, tenorul Josef Schmidt, marele actor de cinema Hary Baur, dansatoarea Josephine Baker, generalul Gamelin, Robert de Fleur.

Boema literară a pătruns la Capșa abia după primul război mondial, pînă atunci localul fiind accesibil exclusiv protipendadei bucureștene, oamenilor politici și ziaristilor de elită: P. Carp, Tache Ionescu, Dinu Brătianu, C. Argetoianu, I.G. Duca, Gh. Tătărăscu, Armand Călinescu, V. Madgearu, Mihai Ralea ș.a.

Înainte de cel de al doilea război mondial Casa Capșa a concesionat și exploatat la Sinaia hotelurile Palace și

nu, N.D. Cocea, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Gh. Topîrceanu, Ion Vinea, V. Eftimiu, toți Teodorenii - Osvald tatăl, Ionel și Păstoral Teodorescu, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Neagu Rădulescu, Silvan și mulți alții. Și ce vinuri poposeau prin paharele hîtrului Păstoral încununîndu-i serile: Drăgășani, Madeira, Dealul Mare, Bordeaux, Nicorești, Vieux Cotnar, Médoc, St. Julien încheiate cu Champagne frappé ori Pommery sec, în vreme ce cuconetul se îndulcea cu „Sans-Gêne”, „Sapho” și „La Douleoureuse”.

În privința calității produselor laboratoarelor Casei Capșa, iată ce spunea Victor Eftimiu, care era mult umblat prin toată lumea (eu însumi am întîlnit la Viena și Budapesta directori ai unor mari hoteluri de lux ce-și aminteau cu plăcere de V. Eftimiu, pe care îl socoteau un nabab și un desăvîrșit cunoscător al mîncărilor și cofeturilor rare): „Oaspeții plecau spre Paris încărcăți cu cutii de lemn, pline cu acele bomboane unice în Europa. La Paris, la Berlin, la Budapesta sau Viena am fost întrebat nu o dată în decursul anilor dacă mai există Capșa și dacă mai are ciocolată tot atît de savuroasă”.

E cel mai plăcut elogiu pe care orașul luminii și al celebrului Savarin îl putea aduce produselor Casei Capșa.

Dar ce tablou poate fi mai grăitor decît cel făcut în 1935 de publicistul francez Paul Morand într-un reportaj apărut în revista mondenă din Paris *Marianne*.

„Capșa este sufletul topografic și moral al orașului. Inchipuiți-vă într-o casă cu înfățișare modestă patru vechi glorie europene: restaurantul Foicot, cofetăria Rumpelmeyer, cafenea Flonari din Veneția și hotelul Saher din Viena...”

Mesele de marmură și fastuoasele oglinzi au fost martorele tăcute ale unei întregi istorii, într-un film palpitan al vieții și morții unor generații de minți luminate ce au făcut mîndria multor decenii. Capșa a fost și încă este un reper al inteligenței bucureșteanului, dar și o dovadă a mîndriei și - de ce nu? - a orgoliului acestuia. În zidurile ei aparent fragile dorm rîsetele zglobii ale străbunicelor noastre, clinchetele pure ale cristalurilor și argintăriei, aromele ciubucelor, țigărilor de foi, ale cafelelor și cofeturilor, de-a valma cu vorbele de duh ce-au spintecat șerpilor somnoroși ai fumului de țigară.

Constantin Olariu



creierul și adevăratul patron al Casei Capșa. Ambițios și capabil, Grigore Capșa ajunge în 1869 furnizor al curții domnitoare iar Casa Capșa cunoaște în următoarele două decenii o ascensiune uimitoare, cucerind cele mai înalte distincții la Viena (1873), București (1881), Bordeaux (1883), încununată cu „Marea medalie de aur” la Expoziția universală de la Paris (1889). Din 1886 rămîne patron numai Grigore Capșa, care deschide hotelul, restaurantul și cafenea de care am mai amintit, toate cunoscînd an de an

Caraiman, restaurantul-bar din incinta Cazinoului, iar la București Athénée Palace și Terasa Lido. Ea a deținut pînă în 1940 monopolul tuturor banchetelor și recepțiilor oficiale și neoficiale din București și din întreaga țară, dispunînd de un inventar special pentru trei mii de persoane și de produse de cea mai bună calitate. Tot ea a lansat aproape cu fiecare ocazie deosebită o noutate; ca semn de aleasă atenție. Aș da un exemplu lesne de apreciat: în anul 1920, cu prilejul vizitei făcute de mareșalul Fran-





TELEVIZIUNE

de Cristian  
Teodorescu

## Cenzura și igiena presei

CUM n-am prins pe viu decît ultima parte din emisiunea despre Rebreanu, realizată de Daniela Zeca și de Cătălin Țirlea și difuzată pe 2, am rămas aproape interzis auzind cum dădea Cătălin Țirlea note la intelectualitatea unui telespectator. Iritarea lui Țirlea mi s-a părut fără scuză. Cum să te legi așa de o persoană, fără să spui și ce ți-a zis persoana? Asta m-am întrebat pe moment. Indignat pe ceea ce mi se părea mitocănia lui Țirlea am scris o pagină în care i-am și zis-o, la cald. Pe la mijlocul săptămînii trecute mă întîlnesc cu un prieten și, din vorbă în vorbă, ajungem și la emisiunea cu pricina. „A înnebunit Țirlea!”, i-am zis. Prietenul, prozator și gazetar trecut prin multe s-a uitat mai întîi la mine de parcă nu m-ar fi recunoscut, apoi mi-a zis calm: „Nu cred.” Cum să nu înnebunească, l-am contrariat, dacă se ia de un amărît de telespectator care poate i-o fi zis o tîmpenie. Dar la cîte tîmpenii auzim la TVR, fără să le taxeze nimeni, cu unul ca asta și-a găsit Țirlea să facă pe cenzorul și să-l ridiculizeze? „Ai văzut toată emisiunea?” „Nu contează asta. Pe mine mă interesează ce-a făcut Țirlea.” „Vrei să spui că e normal ca alt telespectator, anonim, să întrebe ce caută un critic evreu să vorbească despre Rebreanu cînd se împlinesc 50 de ani de la moartea lui?” „Fugi de-aici, asta e fabulația lui Zalis.” „Nu e fabulația lui Zalis, e un mesaj telefonic pe care Țirlea l-a citit pe post. Altul, tot un anonim, voia să știe dacă acum Rebreanu ar mai fi scris *Ițic Strul dezertor*.” „Și Țirlea a citit pe post porcăriile astea?” „Le-a citit: mesaje de la telespectatori. Dacă nu le citea, n-ai fi zis că Țirlea cenzurează opinia publică?” „Adică aștia sînt opinia publică? Aștia sînt cititorii lui C.V.T., semidoctii manevrați de mizeriile care apar în «România mare».” „Ascultă ce-ți spun, dacă lui Vadim i se dădea la timpul potrivit o amendă penală de un leu, anonimii aștia nu și-ar mai fi pus problema originii lui Zalis. Și dacă «România mare» și «Europa» ar fi fost amendate la timp, nu interzise, amendate ca aștia care vînd carne stricată, nu se mai găseau anonimi d-ăștia interesați în ce biserică se închină Zalis, cînd nu scrie critică literară.” „Cristi, tu știi ce scria Iorga despre specificul nostru național? Românii sînt național-ortodocși. Și totdeauna unii dintre noi vor fi așa, ostili față de un Zalis fiindcă e evreu și ostili față de ideea din *Ițic Strul Dezertor*.” De obicei, generalizările, pe care nu le pot ține sub control, mă blochează. Și asta era o asemenea generalizare. O fi vreo fatalitate, m-am gîndit, care apasă asupra unora dintre compatrioții mei. Apoi m-am gîndit la ceea ce se întîmplă acum în Iugoslavia. După ce s-a potolit conflictul dintre sîrbi și croați, a început cel dintre sîrbi și musulmani, adică după conflictul între ortodocși și catolici, a început cel dintre ortodocși și musulmani. Or fi, mi-am închipuit, și printre noi amatori de asemenea experiențe. Trebuie să recunosc că nici chiar acum, după ce Iugoslavia a fost spulberată, îmi vine greu să pricep că ce s-a întîmplat în acea nefericită parte din Europa a avut alt temei decît cîteva nenorocite ambiții politice locale, plus, probabil, cîteva interese zonale care au transformat

Iugoslavia în poligon de încercări. Să fie și printre noi, oameni care ar fi gata să-și împuște vecinul fiindcă își face rugăciunea în latină sau se duce la templu ori la casa de rugăciuni? Nevoie de țapi ispășitori am și eu din cînd în cînd, în acele zile cînd totul îmi iese prost, nu din vina mea. Sînt momente ciudate, cînd mă încercă un soi de furie distructivă, urîtă și un copleșitor sentiment că îmi ratez viața scriind articole, în loc să-mi vîd de literatură. În asemenea momente, inșii depresivi își pun ștreangul de gît. Ceilalți simt nevoia să se descarce. Cunosc bărbați care, periodic, sînt cuprinși de o furie erotică de cotoi, din pricină că nu le merge bine la slujbă sau pentru că îi complexează cîte o chestie mai greu de pus în cuvinte. Și să mă scuze liderii UDMR, dar agitația lor din ultima vreme ține de un asemenea complex. Un tratat de bună înțelegere între România și Ungaria pe ei i-ar cam lăsa pe uscat, făcîndu-i să înnoate în nisip. Un asemenea tratat i-ar lăsa și pe C.V.T. și pe Funar cu buzele umflate, în ridicolul lor profund, de Casandre din *Deșertul Tătarilor*.

Cît despre specificul național la români sau la unguri sau la mai știu eu care nație, mă îndoiesc că el e bătut în cuie. Și toate prostiile care se spun despre existența unui conflict multiseclar între noi și unguri care atrîne fatal asupra celor două nații uită de stingerea altor conflicte mult mai vechi dintre alte țări europene. Din străvechiul conflict dintre francezi și englezi s-a ajuns la o ironizare reciprocă de factură confraternă. De altfel, în Europa, nu există un sînge național pur niciunde. În acest mic continent, națiile n-au degenerat tocmai din pricină că au făcut, permanent, schimburi de experiență sexuală. Cîți cetățeni ai Europei pot garanta că n-au ascendență tulburată de vreun accident istoric sau de vreo particulară pasiune interetnică?

Culoarea feței lui Funar mă face nefîncrezător în ceea ce îl privește, la capitolul etnic. Nici trăsăturile lui C.V. Tudor nu-mi inspiră mai multă încredere, la acest etaj al identității etnice. Ambii, complexați, manevrați și, psihic, aflați într-o stare patologică au ajuns în situația de lideri politici. Era normal ca devierea psihică a lui C.V. T. să adune devianți sau deviați, cu aceleași obsesii. Dar dacă C. Țirlea ar fi știut să facă o minimă diferență între actul cenzurării și cel al păstrării unei anumite igiene publicistice, el n-ar fi trebuit să dea citire unor mesaje de tip „Ce caută un evreu la comemorarea lui Rebreanu?”. Depășit de situație, el a ales apoi soluția negării calității de intelectual a doctorului care i-o fi pus cine știe ce întrebare desprinsă din retorica „României mari”. Greșeala lui Cătălin Țirlea e că nu realizează că citind asemenea lucruri dovedește mai curînd că n-are discernămint decît că nu se opune libertății de opinie. Bună, rea, Constituția României zice, negru pe alb, că în România sînt în afara legii manifestările antisemite. Or ce e în afara legii nu se cenzurează, ci se înlătură, igienic. C.Ț. a comis o greșeală citind ceea ce se cuvenea oferit ca material probatoriu Procuraturii.

SIMULACRELE  
NORMALITĂȚIIde Eugen  
Negrici

## Categorii de cititori Speciile climatului aspru (IV)

DOUĂ specimene de cititori se profilează pe fundalul pasiunii generale pentru literatură din ultimii treizeci de ani. Amîndouă se definesc prin *nevoie de compensare* și amîndouă au primit satisfacție deplină după revoluție, prin cărțile și ziarele tipărite în tiraje îndestulătoare. Dintre ele, unul își găsește locul numai într-un regim dictatorial viclean, de felul celui ceaușist, în care, din rațiuni diverse și diversioniste, cenzura se lăsa, din cînd în cînd, înșelată de referatele ipocrite ale redactorilor sau ceda presiunilor unui protector puternic, dar cu slăbiciuni intelectuale, din aparatul de partid. Este vorba de *cititorul pervertit*, pe care scriitorii mînați de gîndul succesului imediat l-au făcut dependent de fărîmele consolatoare de adevăr politic și social strecurate, pe ici pe colo, prin părțile neesențiale ale textelor.

Profitînd de setea de adevăr și de zelul speculativ al celor care așteptau, de peste tot, semne, trimiteri, aluzii la personajele politice, la gesturile și faptele lor nesăbuite și la degradingolada socială, numeroși scriitori au inițiat jocul meschin al gloriei născute printr-un neînsemnat sacrificiu. O frază în doi peri din care răzbătea ceva din tristetea virtrinilor goale, a piramidelor de borcane de mazăre veche din alimentare, ori a orașelor noastre coborîte în bezna înghețată, un biet vers țîfnos ce părea a fi adresat analfabeților de partid, un altul palpitînd de emoție, înfiorat de premoniții, care spunea ceva melancolic despre un popor vegetal erau de ajuns să inflameze spiritele. Cu cît acestea erau ațîțate mai tare prin oferte parcimonioase, prin avansări și retrageri de dovezi, prin începuturi de dezvăluiri teribile șoptite cu jumătate de gură și suspendate brusc, cu atît autorul devenea mai important, mai comentat, mai iubit, mai jinduit.

Reconforta pînă și examinarea critică a neajunsurilor minore, a dereglărilor, a lipsurilor întîmplătoare, inerente oricărei societăți. Denunțarea neiertătoare, dar nu fără voia deplină a cenzurii politice, a aspectelor neesențiale pentru dănuirea regimului părea că rezervă o parte din energia ei punitivă regimului, în ansamblul lui. Părea. Acest nedemn, acest nevolnic *pars*

*pro toto* critic se practica, în trecere fie zis, și în ședințele de consiliu ale Uniunii Scriitorilor, unde președintele ei suporta, cuminte, toate reproșurile pe care magnificii oratori ai scriitorimii se păzeau să le dedice cui trebuia.

*Cititorul pervertit* și *scriitorul-paliativ* s-au încurajat reciproc două decenii la rînd, vreme în care și-au înșelat durerea, și-au dat sentimentul faptei bune și s-au reconciliat cu viața. Între timp, numărul mare de fani ai acestui soi de scrieri, deliberat sau nu diversioniste, a forțat mîna criticii care s-a simțit somată să le ia în seamă, să le analizeze binevoitor și să facă loc autorilor lor în scara națională de valori ori să-i înalțe mai mult decît se cuvenea.

Acest tip de *cititor-decriptor*, gata oricînd să citească printre rînduri, să soluționeze ambiguitățile textelor pe potrive dorințelor lui și-a potolit setea de adevăr după 1989, îmbogățindu-i pe editorii care au avut inteligența să publice memorii, jurnale, mărturii ale prizonierilor politici, documente interzise sau cenzurate, dar și pe patronii marilor cotidiene care au oferit hrană pentru toate poftele.

Complet imun la drogul stilului întortocheat sau al celui aluziv al prozelor și poeziilor care, acum un deceniu, îi provoca asociativitatea speculativă și îi alina umilînța, *cititorul* de care vorbim, tot el, va fi probabil, în măsură să-i determine, în cîțiva ani, pe critici să modifice, din nou, scara valorilor, și tot greșit. Primele victime sînt, în orice caz, chiar autorii care au inițiat pervertirea. Dar și el, *cititorul-decriptor* din anii '80 a fost, după 1990, o victimă, înțîia victimă a *scenaritei* care a bîntuit și bîntuie presa noastră liberă. Cu experiența lui de căutător iscusit al adevărului dintre rînduri, el se simțea chemat să bănuiească, să recunoască peste tot ceea ce numai el putea și era abilitat să știe că există: infiltrări, aranjamente obscure, agenți, alianțe, tenebroase dedesubturi, forțe oculte, unguri, Malte, teroriști, conturi secrete etc.

Cine a știut să-l momească prin oferte adecvate disponibilității lui imaginative, înclinației spre mister, l-a putut manevra politic.





## CERSETORUL DE CĂFEA

de Emil Brumar

# Elegie pentru Pino

CANTOANE, hălți, pavilioane C.F.R., closete vechi de scînduri, oh, cotețe, Eterna Servitoare-o să ne-nvețe ce are-ascunsă coapsa-n izuri crețe, sîinii boltiți cum nici un cer nu e, gura-i adîncă, limba-n moi povețe, saliva-n val sărîndu-i buzele, buricul scos pe pîntec din dulcețe pentru păpat cu lingurița repede, cantoane, hălți, pavilioane C.F.R.... Bălii de vrajă, pompe, dragi cișmele, iesle cu-acari sfoși sub fin ce-adorm în grele-amiezi, după un clei enorm cu șefulița-n păpădii, lingă-acel corn frunzos, în timp ce dînsa bălăcea să spele al Impegatului chipiu, piu-piu!, și-un uniform, și pata izmănuței cu bretele și monogramă-n flutur cuneiform, și firul, rupt de vînt, de la mărgele, bălii de vrajă, pompe, dragi cișmele... Pe toate ți le-oi aminti-n vis, Pino: și balega, și cheresteaua, și cîntarul din dosul gării. Fie-ne amarul, cojit ca de pe ziduri albe varul, topit în rîma leneșă ce fin o plimbă Iubita-n lesă prin mărarul pe care ți l-oi scutura-n vis, Pino, eu, Îngerul jongler Emil Brumar... Ia gramofonul, plînia-i înclin-o spre viața dusă-n roua măsii, Pino...



## PRIVIREA LUI ORFEU

de Dan Laurentiu

# Sonata de toamnă (II) Allegro

*Urcați în fugă scările după mine  
coboriți în fugă scările după  
mine  
și cînd nu veți mai ști dacă fugiți  
în sus sau în jos  
va fi pentru viață și moarte un  
impecabil extaz.*

AȘADAR nu numai veselia, bucuria și voioșia (*allegro?*) ca hohote de răs izvorînd din haos, din viața noastră a cărei origine n-o cunoaștem, dar al cărei scop îl știm încă din prima copilărie („și un copil aproape conștient/va suge înțaiia melancolie cu ochii la cer”), ci mai mult decât atât, dacă nu cumva nu dincolo, ci dincoace de bine și de rău, de adevăr și eroare, de virtutea și păcatul zburînd, hohotînd în amintirile celui dintâi cuplu paradisiac: *extazul!* Dacă nu știm nimic despre viața noastră haotică, un teribil dezechilibru al părților care naște mereu această misterioasă armonie a întregului și, deci, despre care nu ne putem pronunța decât prin cuvintele desperate: *ignoramus et semper ignorabimus!*, acestea și multe altele la un loc, fulgurații și hohote în flăcări ca dracul pe comoară te fac și pe tine, dragă D.R. Popescu să-ți aduci amine cu teamă și speranță de adevărul fatidic: „de la hotarul morții/aduci o știre despre viața ta!”

Ars amandi = ars scribendi = ars moriendi: această sfîntă treime/ți-a slujit să ajungi să înfigi aici la capătul lumii/steagul roșu și negru al artei/ al unui modus vivendi amin!“ Această artă a succesiunii și coexistenței somnului cu starea de veghe, a visului și a ceea ce, ficcare și în modul cel mai diferit, domnește lumea reală, filele unei cărți bodogă-nind despre morala transcendentă, iluzii, fantasmă, reverii: hic sunt leones! Misterul ființei care și-a făcut din carte trup sfînt și hrană sieși, în simboluri mumificate și nu în formele căzute sub incidența simțurilor în căutarea unui principiu - *axis mundi* - prin reducția fenomenologică a heteroclitului, heteromorfiei și heterogeniei, monadă a transei, anabasis și katabasis, după cum stă scris: urcați în fugă scările după mine/coboriți în fugă scările după mine/și cînd nu veți mai ști dacă fugiți în sus sau în jos/va fi pentru viață și moarte un impecabil extaz!

Experiența morții face din frumoasa hetairă, Valentina, o Afrodită născută din valurile păcătoase

ale Mării Negre dar care „va fi iertată fiindcă a iubit mult” așa cum de asemenea stă scris; sau, la capătul vieții, „nu rămîi decât cu ceea ce ai iubit”; așadar, experiența, revelația morții face din Valentina personajul principal al acestei cărți insolite, dar atât de consonantă cu o operă vastă căreia nu-i este străină pendularea, tragică între planurile reale și onirice ale unei lumi fabuloase cu personaje prodigioase, unde firescul și burlescul iau proporții când de coșmar, când de sărbătoare universală, cosmică: zborul, ieșirea din contingent, adăpostul și protecția unei cute a timpului: mișcarea prin excelență, zborul continuu, heraclitean, elanul vital, care dă senzația stării pe loc, echivalează cu veșnicul repaos eleat: „zbură fără aripi peste lume, auzindu-și furnăitul ca de cal, și zicîndu-și: sunt cam obosit de drum! De sus, din cerul de stele, o rază, și el, în ea, ca o vietate ce-și pierde greutatea, zburînd. Ca o picătură de sânge, ca o lacrimă, ca o boare. Și jos, pămîntul plin de floarea soarelui, înflorită. Pămîntul, ca o floare galbenă. În vârful razei soarelui, floarea, boarea, palpitul... și-un cântec de copii: raza soarelui, floarea soarelui... Nici timp, și nici spațiu, un gol. Sau un cântec. (... Totul a migrat de-aici. Dunărea, cînteza, vaca, boul, coasa, masa, casa, lucrurile, berzele, valurile, vînturile. A migrat și...și legea gravitației, cu alaiul ei de praf, cu tot! O, eliberare! O eliberare. Și memoria s-a stins. O, eliberare. O eliberare. Legile memoriei, migrează. Aruncate de la bord, ca niște sacoșe de nisip (...). Pentru zborul veșnic, nimic cu tine. (...) Singur, în propriul trup, zburînd. Printre stelele ce se nașteau, leoaice. Ca în zodia leului, totul: cine în August vine, câștigă!... Ca o boare, ca o lacrimă, ca o picătură de ploaie roșie - se naște, zburînd, din nimic, și murea, dintr-o clipă în alta, dintr-o pulbere într-o altă pulbere se-ntruchipa, călătorînd, mereu altceva, și uneori deloc, fără memorie, ca o rază ce se-ntrupa, da, vîrfurile ei, într-o boare, într-o pulbere, într-o floare...” Dar iată că, după abolirea levitației onirice: „pe sub deal, pe sub pădure/hei! hei! sub pădure/trec fetițele la mure/hei! hei! după mure” se declanșează catastrofa, telurică: „a venit ploaie cu vînt/și le-a trîntit la pămînt/ploaie cu vînt.../ploaie cu vînt”.



## PREPELEAC

de Constantin Toiu

# Hantî-Mansiisk (5)

ȘEFULUI expediției, lui Aligud, îi venise ideea să dăm o raită și pe la băștinașii locului. Un rest, un mic rest din marele trib finougic care se stabilise și mai la nord, în taigaua de nepătruns. Era o ramură pierdută a strămoșilor îndepărtați ai maghiarilor conduși de neliniștitul Arpad, care migraseră spre vest înainte de anul o mie, dînd de furcă Europei. Cei spre care ne îndreptăm, fie că rătăciseră drumul, fie istoviți, fie că le priise lor ținutul acela singularic unde se pomeniseră liberi, independenți, fără asprimile strașnicului lor conducător pus să facă istorie, fie, poate, că le plăcea lor peștele, și acolo pește era berechet, se așezaseră la acel capăt de lume.

Din elicopterul în care se urcase și Omicron, din polițețe, el neavînd nevoie, priveam taigaua, și dincolo de ea, tundra deasă, măruntă, țeapănă ce se întindea străbătută de ape galbene, mîloase, învîrtindu-se în leneșe meandre de cîte o sută optzeci de grade, ca și cum n-ar mai fi avut chef să curgă, să se arunce în Obi sau Irtiș, ori în amîndouă, deodată, și cu ele împreună, închizînd ochii, să se azvîrle orbește, în Oceanul Închegat. Cînd bunul Dumnezeu creiase pămîntul, aici ațipise, adormise un pic. Teritoriul de sub pîntecul greu al mașinii zburătoare părea un rebut, un rateu, o rămășiță nereușită, întocmită la întîmplare, și care ea, numai ea, din sine însăși, dacă ar fi îndrăznit, ar fi trebuit să scoată ceva, cu înțeles, în lipsa Atoatefăcătorului. N-ai fi crezut că pe acolo pot locui, în afara jivinelor, făpturi omenești...

Și cînd ne dădurăm jos din zdrăvanul elicopter militar în compania unui grup de ofițeri chipeși, perfect echipați, disciplinați, Ghiuri, romanticul, focosul Ghiuri, prietenul nostru budapestan începu să alerge spre ceata de „indigeni”, cum le spuneau ofițerii, și să țipe, de entuziasm, și să se îmbrățișeze cu ei... Eram cu toții emoționați. Ca români, poate că și noi ne-am fi purtat ca Ghiuri, dacă, acolo, în loc de ugro-finici, am fi dat de niște strămoși romani, de-ai noștri... dacă dacă romanii să zicem, ar fi ajuns acolo sau nu s-ar mai fi vrut să se întoarcă... Ofițerii sovietici, în raport cu firava populație vizitată, aveau aerul unor colonizatori, ca francezii, englezii, americanii în fostele colonii. „Indigenii” arătau bine, hrăniți cum se cuvine, decent îmbrăcați, purtînd pe figurile lor ca de lut crăpat sbîrciturile Asiei și ochii înguști respingînd și excesele luminii ca și violența beznii septentrionale. Ghiuri era în culmea exaltării. Vorbea cu ai lui direct, pe unguște: *ighen... nem, ...vizet, ...kenereth, ... szep, szep*, iar

ăilalți îi răspundeau foarte veseli, gesticulînd. Pe urmă, Ghiuri luă poziția unui dirijor și cu brațul începu să numere: *eghi!... și eghi!* răspundeau tare ugro-finicii, *...catiu!... catiu!... harom!... harom, ... neghi, ...* Băștinașii repetau fericiți numerele miraculoase ca pe un marș, ca pe o muzică îmbărbătătoare. Ghiuri înnebunise de tot. Atunci, Aligud se apropie de el, înțelegător, îl luă binisor de braț și, cu toții împreună ne îndreptarăm spre una din barăcile de lemn artistic lucrate și care miroseau plăcut a fum de cetină și a pîine abea scoasă din cup-tor. În baraca oficială, unde avea loc primirea solemnă, Ghiuri intonă unul din cîntecele lor milenare, dar ugro-finicii locali nu erau la curent, dar ascultau cu respect. Omicron, profitînd de o mică pauză, se aplecă la urechea mea și-mi șopti pe tonul lui haios de bucură-tean: „noroc că ăștia de p-ai-ci e puțini, că altfel ar face pă loc un UDMR și-ar cere și alipirea...” Cuvinte total absconse pentru un muritor din anii șaptezeci. Văzînd că tac, nedumerit, Omicron se aplecase spre Aligud, repetîndu-i probabil ce-mi șoptise și mie iar umanistul politruc se puse pe rîs... rîdea și rîdea... V-am mai spus: dacă, pe lumea asta, sunt unii care se înțeleg de minune cu alții, - nu noi ne înțelegem cetățenii de rînd, amărîți și prîlîți de noi, veșnic încornorați, veșnic ținuți departe de adevărurile istoriei, de înțeles, se înțeleg între dîșii numai agenții superiori ai serviciilor secrete, avînd toate datele de a vedea limpede în viitor...

Sala de primire era splendid pavoazată. Copii frumoși, spălați, încălțați, femei și fete purtînd în ochi duioșia aspră a rasei, foșnînd din fustele lor curate, apretate, legîndu-și cozile grele, negre, unsuroase, strîns împletite, date pe spate... Ne priveau cu o încîntare și uimită și sfioasă. Pe un rait... mai întîi mi se păru că visez. Dar, căscînd bine ochii, văzui înșirate cîteva sticle de șampanie românească Zarea. „Dimi - îi dădui un cot prietenului meu... Gabi, sau Dimi, brăileanul, fiul librărilor, - măi, Dimi, îi zisei, mi se pare mie, ori aia-i șampania noastră?” Dimi se uită și zise: „E Zarea, bătrîne, așa e.” Și dacă prietenul meu nu avea harul poeziei, pe al preciziei îl avea, din plin, o precizie de optician.

Comerțul, cu dibuirile lui universale, poate să comită și asemenea absurdități. Și nici să zici că pe acolo funcționa vreo lege a cererii și ofertei: ugro-finicii să moară după șampania Zarea. Era ca și cu învățămîntul ideologic: o... o abstracție, gratuită, ... o drăconvie a comerțului socialist. Și, după prima cupă de șampanie băută, Ghiuri se luase la hartă cu unul din ofițeri...





K.P. KAVAFIS

# SCRISORI CĂTRE MARIOS

**CORRESPONDENȚA** lui Konstantinos P. Kavafis - relativ redusă ca proporții, asemenea operelor sale, dar extrem de prețioasă pentru biografil și istoricii literari - constituie una din „piesele” încă neclăsite

ale multcontroversatului „dosar” omonim. În afara scrisorilor cu caracter personal (către familie sau prieteni), în paginile cărora cititorii pot lua cunoștință de visele și năzuințele ambiziosului tânăr, există o serie de epistole, în curs de publicare, adresate unor mari scriitori atenieni (Grigoriós Xenopoulos, Ioannis Polemis) sau străini (între care cele destinate lui E.M. Forster și Th.E. Elliot, care au jucat un rol decisiv în consacrarea elinului în lumea literară anglo-saxonă). Singurul segment cercetat și „clasat” îl reprezintă cele 43 de scrisori adresate de alexandrinul literatului Marios Vaianos (1905-1978), care au făcut obiectul unei remarcabile ediții publicate în 1979 de E.N. Moshos, (prestigios critic literar, în prezent director al revistei *Nea Estis* și președinte al Societății Naționale a Scriitorilor Greci). Destinatarul lui Kavafis, Marios Vaianos, originar din Chios, fondator și redactor-șef al revistei literare *Nea Tehni* (1924-1926) și al mai multor publicații, a fost unul din cei mai înțați admiratori și susținători ai operelor sale la Atena. Corespondența, care s-a derulat timp de mai bine de șapte ani (decembrie 1923-inceputul lui 1931), fără ca Vaianos și Kavafis să se fi cunoscut, (întâlnirea va avea loc abia în 1932, când Kavafis întreprinde ultima sa călătorie în Capitală), redă fidel epoca în care opera alexandrinului devine cunoscută în spațiul elen, epocă marcată concomitent de rivalitatea dintre cei doi titani ai literelor elene - Kavafis și Palamas - atât de deosebiți ca fizionomie și mijloace de expresie. Publicăm, pentru prima oară în românește, câteva dintre aceste scrisori.

Alexandria, 10 rue Lepsius  
31 mai 1924

Stimate domnule Vaianos,

AM PRIMIT scrisoarea dvs. din 23 mai și cele două ziare - „Eleftheros Typos” din 19 mai și „Ethnos” din 16 mai.

Am citit apoi în „Eleftheros Typos” din 21 mai interviul d-lui Xenopoulos. Este un bun prieten al meu. Da, în urmă cu 20 de ani a scris pe larg despre poezie mea în revista „Panathinaea” și de atunci îi sunt foarte îndatorat.

M-a bucurat părerea binevoitoare a d-lui Malakasis. Citesc de ani de zile opera acestui poet și frumoasele sale poeme mă entuziasmează. Din câte mi-au spus cunoscuții, am dedus că Malakasis simpatizează întrucâtva poezia mea. Acum, în interviul pe care l-a dat, am constatat că acest mare artist îmi acordă generos sprijinul.

Nu v-am informat exact despre schița mea apărută în „Tahydromos” (din Alexandria). Era vorba de fapt de o caricatură, reproducă și în album. Nu e tablou, desigur. Izbutita schiță a d-lui Maleas v-a fost trimisă în format mare.

N-am avut norocul să-l cunosc pe dl. Cristesco despre care mi vorbiți, nici nu știu dacă locuiește aici. E adevărat că trăiesc foarte retras, mai ales de când m-am pensionat - am fost un lung șir de ani funcționar la un birou guvernamental din Alexandria, subordonat Ministerului Lucrărilor Publice.

Voi trimite poemele mele d-lui Anghelos Sikelianos.

Vă mulțumesc călduros pentru introducerea la interviuri pe care ați semnat-o în ziarul „Eleftheros Typos” din 12 mai.

V-am scris ultima oară în 22 mai.

Cu multă prețuire,  
K.P. Kavafis

Alexandria, 10 rue Lepsius  
21 ianuarie 1925

Stimate d-le Vaianos,

AM PRIMIT alături revista „Nea Tehni” și scrisoarea din 16 ianuarie. Eu v-am scris ultima oară pe 9 ianuarie. Este un număr foarte izbutit, de bun-gust. Mi-a plăcut articolul dvs., păcat însă că n-a fost însoțit și de fotografie. Sunt nespuse de recunoscător tuturor celor care au scris în favoarea poeziei mele și

consider o dovadă de mare bunăvoință faptul că-mi sprijină opera.

Poemele de ale căror exemplare aveți nevoie sunt, cred, următoarele: *Lumânări, Un bătrân, Ferestrele, Așteptându-i pe barbari, Regele Demetrios*. Vă pun în plic, deocamdată, numai pe primul. Apoi vi le expediez și pe celelalte. Alătur în plic și 6 exemplare din poemul *Temethos, antiochianul, a. 400 d. Hr.*, pe care l-am tipărit ieri.

Vă voi trimite prin dl. Pargas câte 15 exemplare din fiecare din cele două plachete ale mele. S-ar putea să întârzie puțin, deoarece domnul Pargas are de gând să expedieze peste câteva zile o valiză d-lui Prionistis și în ea vor intra și plachetele, într-un colet pe adresa dvs.

Am văzut că s-au republicat poeme ale mele în „Eleftheros Logos” (decembrie). Am citit articolele d-lui Parashos în „Eleftheros Vima” din 6 decembrie și în „Eleftheros Typos” din 10 ianuarie. Mă bucur într-adevăr foarte mult că-l am pe Parashos de partea mea. Am văzut articolul lui Fotos Yofyllis în „Ethniki Foni” din 10 ianuarie și un alt articol, tot în „Ethniki Foni”, din 9.

Am citit parodia din „Politia”. Am văzut și observația lui Palamas cu privire la versificația mea în „Eleftheros Logos” (într-un articol despre Rigas Gollis) și ieri am citit într-un număr din „Kathimerini” un articol cu semnătura Sartor (nu știu cine-o fi acest Sartor). Le-am remarcat și pe cele semnate de Psyharis.

Constat cu bucurie că dl. Metzopolulos, care a scris anul trecut, în „Hronika”, cu atâta bunăvoință despre poemele mele, îmi acordă din nou sprijinul.

Pargas vă va expedia extrase din ziarele alexandrine în legătură cu revista. Roagă să-i fie trimisă schița lui Patsis despre care mi-ați scris și, dacă Myrriotissa o apreciază, o va tipări cu plăcere.

Pe Patsis nu-mi amintesc să-l fi cunoscut. E foarte frumoasă schița lui Lapathiotis.

Cu multă prețuire,  
K.P. Kavafis

Alexandria, 10 rue Lepsius  
25 iunie 1925

Stimate d-le Vaianos,

VĂ MULTUMESC mult pentru scrisoarea din 12 iunie și pentru numerele din „Știri zilnice” din

Volos și „Avgherinos” din Hania. În „Avgherinos” am citit niște versuri foarte frumoase ale dvs.

Versul al doilea din poemul meu *Imenos* a fost tipărit greșit în „Avgherinos”.

Am citit în ziarul „Athine” (15 iunie) un articol al lui Koromilas despre mine, care a fost retipărit în „Tahydromos” (din Alexandria) (la 20 iunie). În sala Misiunii Americane din Alexandria, Koromilas a ținut o foarte interesantă conferință dedicată teatrului neoclen.

I-am spus lui Pargas să vă trimită *clichés* ale lui Sikelianos și ale măștii și manuscrisului lui Baudelaire. I-am dat și scrisoarea pe care mi-ați trimis-o pentru el și i-am înșirat și cele spuse de Myrriotissa cu privire la editarea ei. Transmi-teți, vă rog, salutările mele Myrriotissei...

I-am vorbit lui Malanos despre colaborarea lui.

Am citit foarte puține versuri - și aceasta cu destul timp în urmă - ale lui Regnier.

Cu multă prețuire,  
K.P. Kavafis

Alexandria, 10 rue Lepsius  
11 septembrie 1925

Stimate d-le Vaianos,

AM PRIMIT scrisoarea dvs. din 28 august și m-am înfrustat mult auzind că ați fost bolnav. Schimbarea de aer o să vă facă bine, desigur. În plus, liniștea unui mic orașel după viața trepidantă a Atenei o să fie binevenită.

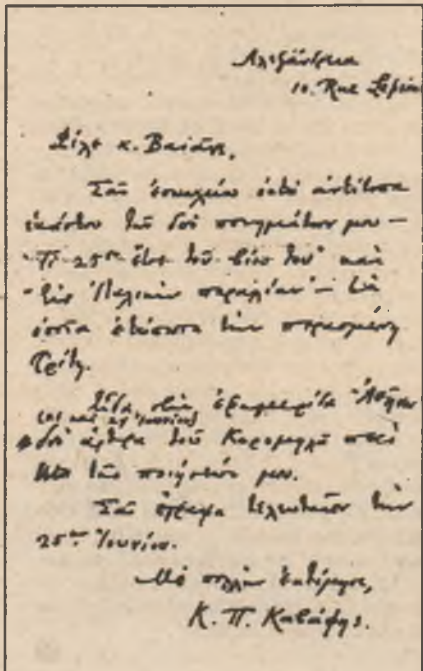
Vă înapoiez scrisoarea lui Roussel. Mi se pare că Roussel exagerează. Semnatarii articolelor consacrate operei mele în revista „Nea Tehni” aveau la dispoziție un spațiu limitat, dar au expus puncte de vedere foarte interesante pentru cel preocupat de poemele mele.

Pe Konstantinidis spuneți că-l veți vedea după întorcerea dvs. din Chios. Dar va rămâne atât de mult timp la Atena? Dvs. cât aveți de gând să stați în Chios?

Marsellos mi-a spus că v-a cunoscut. Mă bucur că v-a plăcut în al douăzeci și cincilea an al vieții. Am bănuț că dvs. l-ați rugat pe Razellos să-mi trimită cartea lui (faceți atât de multe, pe diverse planuri, pentru mine!).

Există mișcare literară în Chios? Știu că în urmă cu niște ani se edita acolo o revistă.

Cu multă prețuire,  
K.P. Kavafis



Alexandria, 10 rue Lepsius  
20 iulie 1926

Stimate d-le Vaianos,

AM PRIMIT scrisoarea din 11 iulie și cele două exemplare din „Nea Tehni”. I-am dat unul lui Symeonidis. Izbutit număr. Îmi place acest sistem de a grupa aproape toate ilustrațiile la sfârșit.

Poemul dvs. - *În cartier...* - este foarte frumos. Mi-a plăcut de asemenea *Cântecul* lui Lapathiotis.

Nu cred să fiu vinovat în chestiunea lui Athanatos. Ar părea ciudat să-i fi scris despre asta, Dvs. mi-ați exprimat dorința lui, ce mă onora, de a pune la începutul cărții *Lumânările*. Și eu v-am răspuns că m-aș bucura mult dacă o va face. I-ați arătat oare scrisoarea mea? Kostas Athanatos este un prieten al meu. Într-o cronică din „Eleftheros Vima” (19 iunie) a scris foarte frumos despre *Lumânări*.

Symeonidis - care sprijină cu atâta bunăvoință opera mea și răspunde la ineptiile ce se publică despre mine - v-a scris și v-a trimis câteva exemplare.

La ce notă critică a lui Frangos vă referiți? Dacă e vorba de articolul din „Eleftheria” (18 martie), ce apare la Larisa, l-am văzut, desigur. Chiar dvs. mi l-ați semnalat.

Prietenia lui Nikolaidis este o cucerire prețioasă pentru mine. Constat că și față de dvs. a vorbit cu bunăvoință despre mine. Nikolaidis nu locuiește aici, ci la Cairo. Și anul acesta și anul trecut am aflat de călătoriile ale lui la Alexandria în timpul cărora m-a sprijinit cu atâta amabilitate. Transmi-teți-i, vă rog, salutări din parte-mi.

Interesantă este coincidența apariției (în noul număr) a două poeme - ambele foarte izbutite - cu același titlu, *Despărțire*.

Am văzut traducerea *Itacai* în volumul de care vorbiți. Mai înainte însă - în revista „Criterion” din Londra (iulie, 1924) - apăruse o traducere în engleză a *Itacai* semnată de Valasopoulos.

Păcat că lipsește începutul de la *Pescuitorii de bureți* ai lui Ion Dragumis. Pe Filippos Dragumis l-am cunoscut când a fost aici. Venea adesea acasă la mine și-l prețuiesc mult. Recent am avut plăcerea să-l întâlnesc din nou cu sora lui, d-na Pavlos Melas.

Cu deosebită prețuire,  
K.P. Kavafis

Alexandria, 10 rue Lepsius  
23 februarie 1927

Stimate d-le Vaianos,

AM PRIMIT scrisoarea dvs. din 10 februarie.

Mă bucur că l-ați cunoscut pe Skufis. E un bun prieten al meu și-l prețuiesc în mod deosebit. Am auzit că acum e la Paris. Aflu' că Mitropulos a pus pe muzică poeme ale mele. Mi-a scris și i-am răspuns la rândul meu, ultima dată pe 26 august.

Lui Frangos (11 rue Dimos-thenus) i-am scris că restul poemelor pe care mi le-a cerut le poate găsi la „Nea Tehni”. Un exemplar al poemului meu *Dorinți* vi l-am expediat - cu scrisoarea din 5 ianuarie (pe care ați primit-o, sper) - ca să i-l dați lui.

Odată cu scrisoarea din 5 ianuarie v-am trimis de asemenea poemul meu *Anna Dalassena*, pe care l-am tipărit anterior.

Îmi place „Alexandrii Tehni” și sper să fie sprijinită și să facă progrese. Symeonidis mi-a arătat un



# VAIANOS

poem pe care i l-ați trimis, *Agonie tragică*. Mi se pare foarte izbit.

Salutări lui Alkis Thrylos, Myrriotissei și lui Lapathiotis.

Cu deosebită prețuire,  
K.P. Kavafis

Alexandria, 10 rue Lepsius  
28 martie 1927

Stimate d-le Vaianos,

AM PRIMIT scrisoarea dvs. din 5 martie și un exemplar din „Elenhos”.

Îi mulțumesc lui Papatsonis că a tradus în franceză poemele mele. Mitropulos însă nu mi-a trimis nimic. Din august anul trecut n-am mai primit nici o scrisoare de la el.

Mi-a plăcut mult numărul din „Nea Tehni”. Salutări lui Skufis, pe care mă bucur că-l apreciați. Și în domeniul muzicii, și în cel al poeziei, valoarea lui e incontestabilă.

Noile dvs. poeme sunt frumoase. M-am bucurat că Malakasis o să scrie prefața. Despre Malakasis am vorbit cu Kazantzakis care a avut bunăvoința să mă viziteze (înainte de a pleca, pe 12 martie, spre Atena). Kazantzakis admiră mult poezia lui Malakasis și asta mi-a făcut o deosebită plăcere. Când aud laude la adresa lui Malakasis, mă bucur, deoarece opera lui poetică mi se pare admirabilă.

V-aș ruga mult, dacă vă prisoșește vreun exemplar din culegerea mea, să i-l trimiteți la Veria, lui Stefanos Myrtias, care mi-a scris exprimându-și dorința de a avea poemele mele.

Eu vă voi expedia trei exemplare cu poeme scrise între 1907-1915 și patru exemplare cu poeme 1916-1927, prin Symeonidis care vă va trimite, peste câteva zile, exemplare din nr. 5 al revistei „Alexandriini Tehni”.

Alătur în plic cinci exemplare ale poemului *Zile din 1896*, pe care l-am tipăit alaltăieri.

Cu multă prețuire,  
K.P. Kavafis

Alexandria, 10 rue Lepsius  
24 mai 1927

Stimate d-le Vaianos,

SCRISOAREA dvs. din 28 aprilie am primit-o abia pe 12 mai, când Serbările Delfice se terminaseră deja.

Asta nu micșorează însă deloc deplina recunoaștere din parte-mi a bunătății de care ați dat dovadă, de a mă informa despre invitația la serbări. Spuneți-i, vă rog, domnului Sikelianos că-i mulțumesc mult. Bunăvoința dumnealui mă onorează în mod deosebit.

Citesc uneori în „Othoni” articolele dvs. în care constat cu câtă prietenie vă referiți la mine.

Salutări lui Skufis. M-a bucurat mult succesul Serbărilor Delfice.

Am primit extrasul lui „Estia” în care e vorba de recitării d-rei Ziebarth.

Cu multă prețuire,  
K.P. Kavafis

Prezentare și traducere de  
Elena Lazăr

\* Animator al „Ideii delfice” a fost poetul Anghelos Sikelianos care, în ciuda eforturilor de a transforma Delfi într-un centru spiritual al întregii omeniri, nu va izbuti să organizeze decât în două rânduri (1927 și 1930) Serbările Delfice, în cadrul cărora s-au dat reprezentații cu piese antice.

# Vara artistică greacă

DIN PĂCATE, oricât ar protesta provincia - geloasă de propria-i tradiție și prezență culturală -, vara artistică greacă înseamnă în primul rând Festivalul din Atena. La rândul-i, Festivalul din Atena înseamnă în primul rând teatrul. Cu toate acestea, îmi voi începe relatarea cu un eveniment politico-muzical, desfășurat la Palatul Zappeion și încheiat apoteotic la Odeonul lui Herodes Atticus din Atena.

Este vorba de Congresul Internațional de Bio-politică, ce a avut loc în Capitala Greciei, sub egida Fundației «Andrei Zaharov», cu participarea Eleni Boner, văduva marelui fizician rus și legendar luptător pentru drepturile omului, *Biopolitica* (biopolitics dar și biopolicy), unul din obiectivele fundației care îi poartă numele, este o disciplină ce îmbină cunoașterea științifică și reflecția etică în folosul *sănătății planetei* noastre, atât de amenințate astăzi, și ca atare poate fi calificată drept o «post-politică», adică o formă de intervenție publică proprie vremurilor postmoderne pe care le trăim.

Așa cum am anticipat, după încheierea lucrărilor acestui Congres, la Odeonul lui Herodes Atticus a avut loc un superb concert, ale cărui încasări au fost destinate în întregime obiectivelor umanitare ale Fundației «Zaharov». Cei 6000 de asistenți au fost literalmente vrăjiți de violoncelul lui Mstislav-Slava-Rostropovici, interpretând piese de Ciaikovski și -la bis- Bach. Prieten și co-militon al cuplului Zaharov, muzicianul rus a ținut să o scoată la rampă de Elena Boner, pentru a împărți cu ea aplauzele frenetice ale publicului.

Dar, după cum spuneam, Festivalul din Atena este îndeosebi un festival de teatru (oricât s-ar strădui să-l concureze celelalte arte). Teatrul avînd drept pol incontestabil Epidaurul, cel mai bine păstrat spațiu teatral al Antichității clasice (care, ce-i drept, nu se află tocmai la Atena, ci la vreo trei ore de Capitală, în mijlocul livezilor de portocali din paradisiaca Argolidă, la „doi pași” de arhaicele Mycene unde, ai zice, mugetul arhaic al pasiunii tragice dăinuie întipărit pe vecie în piatră...)

Și cum tragedia antică rămîne o piatră de încercare a măiestriei profesionale a omului de teatru, nu cred că există trupă în lumea aceasta care să nu viseze a-și măsura măcar o dată puterile, pe scena de la Epidaur, cu discursul marmoreean al lui Eschil, Sofocle sau Euripide.

Și le-a măsurat și teatrul

bucureștean «Lucia Sturdza Bulandra», cu *Antigona* lui Sofocle, în regia lui Alexandru Tocilescu și cu Crina Mureșan, Ion Caramitru și Tania Popa în rolurile principale (*Antigona*, Creon și, respectiv, Ismena).

Cu toată plăcerea de a auzi „Scoica” acustică a teatrului răsunînd de cuvinte românești, și de a revedea actori pe care i-am îndrăgit, nu aș putea spune că spectacolul a avut un mare succes, deși fără doar și poate a fost reușit, în felul lui. Mizanscena lui Alexandru Tocilescu (descinzînd în ultimă instanță din Peter Brook și din exegezele lui Jan Kott - la Shakespeare



Crina Mureșan în *Antigona*

însă, nu din eseu *Theofagia*, închinat de criticul polonez dramei antice) a făcut din tragedia lui Sofocle o piesă politică, unde Creon încarnează - *grosso modo* vorbind - totalitarismul, iar *Antigona*, disidența.

Un spectacol ca acesta, deliberat anacronic, vorbind despre și conținînd pe obsesiile receptorului actual, poate fi „funcțional” la București sau la Varșovia, într-o lume care abia a ieșit, traumatizată, din coșmarul comunist.

Spectatorul grec (precum și cel occidental, în genere) nu prea mai „gustă” astăzi această manieră, iremediabil și datat modernă (ceea ce nu înseamnă că ar prefera reconstituirea „arheologică”). Iată de ce critica teatrală, nenitînd să sublinieze incontestabilele merite regizorale și de interpretare ale versiunii bucureștene a *Antigonei*, i-a făcut o primire mai degrabă rece. (Tot cu răceală a fost întîmpinată și *Orestia*, în regia germanului Peter Stein și interpretarea Teatrului Armatei Ruse din Moscova, montare „modernizantă” și aceasta, și care, în plus, ambiționînd să prezinte întreaga trilogie, a avut de

luptat cu oboseala inevitabilă a publicului ținuit pe băncile de marmoră timp de peste șase ore, pentru a asculta versurile eschiliene în... rusă).

Nefîndoiș, evenimentul sezonului a fost, la capitolul tragedie antică, *Trahinienele* lui Sofocle, prezentată la Epidaur de trupa «Amphi-theatro» din Atena, condusă de regizorul și teatrologul Spyros Evangelatos. Autorul spectacolului consideră această „necunoscută” capodoperă sofocleeană mai interesantă chiar decît *Antigona*, meritînd deci cu prisosință să fie recuperată din uitare.

În viziunea lui Evangelatos, poate cel mai interesant om de teatru astăzi în Grecia, sfîrșitul marelui Herakles ni se înfățișează ca o «dramă de familie» bazată pe străvechiul și mereu actualul triumfi amoros: la bătrînețe, Herakles cunoaște o ultimă înflorire crepusculară a iubirii; o tînără fată, Iole, se lasă sedusă de farmecul maturității; chinuită de demonul geloziei, Deianeira - soția înșelată - recurge la mijloace extreme pentru a-l păstra pe bărbatul iubit (și astfel îl convinge să îmbrace cămașa lui Nessus, devenind ucigașa involuntară a eroului).

Dincolo însă de acest prim nivel de înțelegere, atemporal și etern, se străvede scenariul arhaic al profeției fatale (oracolul ce pre-vestise moartea lui Herakles); perspectivă ontică pentru împlinirea căreia pasiunile omenești și agenții lor nu sînt decît unelte indiferente. Vocea și pasul greu al destinului răsună surd la început, doar în fundal, pentru ca în cele din urmă să umple scena, zguduind-o ca o forță seismică.

Coerent cu o astfel de progresie, personajele sunt abordate «frontal» dar, inițial, în registru «de cameră»; apoi, prezența lor se amplifică treptat, fiind proiectată într-un spațiu scenic ca acela al Epidaurului.

Această montare, de un bun-gust fără greș, care a știut să îmbine eternul omenesc cu relevarea - în spirit postmodern - a „exotismului” temporal al tragediei lui Sofocle, ne amintește din multe puncte de vedere de unghiul de abordare sub care și-a strecurat *Trilogia antică* Andrei Șerban, la «Naționalul» bucureștean. Mare păcat că regizorul român nu și-a adus această capodoperă pe scena din Epidaur. Nu-mi rămîne decît să dau glas, o dată mai mult, regretului că intrigi balcanice combinate cu isteria „tranziției” au frustrat o asemenea posibilitate, pentru multă vreme de aici înainte. Să sperăm că nu definitiv.

Victor Ivanovici



**„De la Matisse la Picasso“**



● Astfel se intitulează expoziția organizată de Fundația Pierre Gianada din orașul elvețian Martigny până la 1 noiembrie. Expoziția cuprinde 80 de picturi, desene și sculpturi aparținând unui număr de 30 de artiști din secolul nostru, inclusiv Bonnard, Matisse, Braque, Picasso, Balthus și Chagall. În imagine: „Tânărul marină II” de Matisse.

**Henry Mancini**



● La mijlocul lunii iunie a încetat din viață la Los Angeles, la 70 de ani, unul dintre cei mai cunoscuți compozitori de muzică de film. Henry Mancini a compus muzica a peste 60 de filme, a primit patru Oscaruri și a avut 18 nominalizări. Cea mai cunoscută melodie a sa este ritornela din *Pantera roz*.

**Corespondența ultimului țar**

● Editura Weidenfeld a obținut drepturile mondiale asupra corespondenței, în mare parte inedită, dintre țarul Nicolae II și soția sa Alexandra, de la prima lor întâlnire din 1889 și până la execuția din 1917. Cartea va apărea luna aceasta, într-o ediție îngrijită de Serghei Mironenko, directorul arhivelor rusești, și Andrei Mailunas, universitar specialist în familia imperială.

**Chiar ultima?**

● *Jornal de letras, artes e ideias* din Lisabona, - „ultima gazetă literară din Europa cu periodicitate săptămânală” - după cum spune directorul ei José Carlos de Vasconcelos, (care n-a auzit de *România literară*), va deveni bilunar. Probabil că fidelii care o cumpărau în fiecare marți s-au împutinat. Fidelii noștri de fiecare miercuri - nu.

**Festivalul filmului de la New York**

● Filmul *Pulp Fiction* al regizorului american Quentin Tarantino, laureat al Festivalului de anul acesta de la Cannes, a fost selectat pentru a inaugura la 23 septembrie cel de al 32-lea Festival al Filmului de la New York. Inspirat din crime petrecute în anii 1930-1940, filmul îi are ca interpreți principali pe John Travolta, Bruce Willis și Uma Thurman.

**Ce mai face David Lynch?**



● De doi ani, mai nimic. După serialul *Twin Peaks* și filmul care explora ultimele zile ale Laurei Palmer (considerat un eșec), a lucrat doar patru clipe publicitare, (niște mici poeme având ca obiect noi parfumuri, dar și medicamentul

pentru digestie *Alka Seltzer*), a citit scenariu fără să-l atragă în mod special nici unul, iar acum pictează, scrie și proiectează mobilă, ascultă muzică și așteaptă să-i vină ideea genială, cu totul nouă, care să deschidă o altă etapă în cariera sa.

**Persuasiune și retorică**



● După ce și-a încheiat lucrarea de licență în filosofie despre conceptele de persuasiune la Platon și Aristotel, studentul italian Carlo Michelstaedter s-a sinucis la 17 octombrie 1910, la vârsta de 23 de ani și a fost înmormântat în cimitirul israelit din Valdirosa (asemănarea cu Otto Weininger, autorul lucrării *Sex și caracter*, care s-a sinucis tot la 23 de ani, la Viena, în 1913, e tulburătoare). Precocitatea celor doi teoreticieni a făcut ca textele lor să aibă o lungă posterieitate, fiind reeditate și comentate în multe țări. În imagine - Michelstaedter - autoporteret.

**Arhive Jorge de Sena**

● Mai mult de 5000 de scrisori către diverși corespondenți, sute de cărți adnotate și o grămadă de manuscrise inedite alcătuiesc arhiva lui Jorge de Sena (1919-1978), scriitorul constrins de salazarism la exil în Brazilia. Cu toate că opera lui suscită un viu interes în Portugalia, la Lisabona nu s-a găsit încă un loc pentru această arhivă ce se pare că rezervă multe surprize, ea rămânând a fi inventariată și studiată la Universitatea din Rio de Janeiro.

**Montale prozator**



● Nu mulți știu că celebrul poet Eugenio Montale, Nobel 1975, este și un strălucit prozator. Volumul cu titlul paradoxal *Poezia nu există* conține nouă povestiri a căror caracteristică este umorul și libertatea de spirit.

**Georges Braque**

● Cu prilejul celei de a 30-a aniversări de la crearea fundației *Maeght* din Saint-Paul, până la 15 octombrie este organizată o expoziție consacrată lucrărilor lui Georges Braque.

**Fabule chinezești**

**Chu Chunlin**

**Tigroaica și lupul**

○ TIGROAICĂ prinsese un lup și tocmai se pregătea să-l sfișie, când se răzgîndi și-i spuse mios:

- Dar chipeș mai ești, băiete! Mi-ar plăcea să mă mărit cu tine.

Lupului, înghețat de spaimă, nu-i veni să-și creadă urechilor; se grăbi să se așvîrle la picioarele ei și să îngaiame cu voce tremurătoare:

- Maiestate, ar fi o mare cinste pentru mine. Oricare v-ar fi dorințele, o să fac orice pentru a le îndeplini.

- Buun, deci noi doi formăm o familie. Fiindcă tu ești bărbatul, va trebui să ai grijă de mine și în fiecare zi să-mi aduci multă hrană proaspătă. Să știi că am o poftă de mâncare grozavă și cred să n-ai suporta să-ți vezi nevasta flămîndă. După o lună de probă, dacă te arăți în stare să mă hrănești cum trebuie, facem nunta.

- Bine, răspunse lupul recunoscător, sînt onorat să vă fac pe plac, maiestate, și o să mă străduiesc din toate puterile să vă mulțumesc pentru bunătatea pe care mi-o arătați.

Uimit de norocul ce dăduse peste el, lupul se porni să caute în fiecare zi, fără pic de odihnă, mîncare pentru logodnica lui. Prindea cocoși, iepuri, cai, miei, chiar și șoareci, pentru a-i oferi mereu flămîndei tigroaice. Era din ce în ce mai oșosit, dar nu îndrăznea să se plîngă. Într-o zi, complet epuizat după ore și ore de pîndă și alergătură, s-a întors fără nici o pradă și a zis încurcat:

- Cer iertare, dar azi n-am putut prinde nimic.

Logodnica, deși arăta la capătul răbdării, înghiți în sec și, fără să se supere, îl îmbrățișă pe lupul learcă de sudoare:

- Ce frumos din partea ta, dragă, că îți sacrifici viața pentru mine!

Lupul rămase cu gura căscată de atîta tandrețe, dar înainte de a mai apuca să răspundă ceva, tigresa îl sfișie, apoi îl devoră cu grație, pînă la ultimul oscior.

**Lü Dehua**

**Capra cu cornul rupt**

○ CĂPRIȚĂ care-și rupsesse un corn luptîndu-se cu lupul a stîrnit nemulțumirea suratelor ei:

- Atît de tînără, și e deja un element rău, a spus o capră. E foarte bine să lupți pentru supremație, dar trebuie să știi să-ți evaluezi adversarul. Ar fi avut ea puterea să-l înfrunte pe lup? Dacă și-a rupt cornul, a avut ce merita.

- A avut dreptate să se bată cu lupul, a zis alta. Problema e că n-a cerut sfatul celor mai vîrstnici. S-a aruncat în luptă fără nici o pregătire, ceea ce dovedește că-i orgolioasă și nu vrea să țină seama de experiența altora. Dacă și-a rupt cornul, cu atît mai rău pentru ea.

- Dacă tot voia să se măsoare cu lupul, trebuia s-o facă pe viață și pe moarte, a intervenit o a treia capră. Așa, n-a fost decît meci nul. Lupul a scăpat, iar ea a rămas cu cornul rupt. De fapt acest corn e o rușine ce pătează onoarea neamului nostru, mai bine ar fi fost ucisă de lup!

În acel moment, apăru din nou lupul. Căprița cu cornul rupt se așvîrli iarăși asupra lui, gata de luptă, în timp ce suratele ei cele bune de gură fugeau cît le țineau picioarele.

(Din „Littérature chinoise”, trim. III 1994)

În românește de **Adriana Bittel**



## Kateb Yacine

● ... unul dintre cei mai mari scriitori algerieni, a murit la Grenoble, în 1989. Poet, eseist, romancier și dramaturg, el a refuzat cu obstinție să aleagă între două modele la fel de detestate: înrolarea revoluționară și izolarea artistului. „În mine, spunea el, poetul combate militantul și militantul-poetul”. Recent, o expoziție și două cărți l-au readus în atenția publică pe autorul volumelor *Nedjma* (considerat textul fondator al literaturii algeriene moderne), *Poligonul instelat și Cadavrul încercuit*. E vorba de *Poetul ca un boxer* (convorbiri 1958-1989 cu Gilles Carpentier - Ed. du Seuil) și *Scînteii de memorie* - texte reunite de Olivier Corpet și apărute la Ed. IMEC.

## Memoriile lui Elțin



● O clădire enormă de pe malul drept al Moscovei, sediul Parlamentului rus, numită și Casa Albă, și două date: 19 august 1991 și 21 august 1993 - puciul împotriva lui Gorbaciov și decretul prezidențial nr. 1400, semnat de Elțin și consacrat dizolvării Parlamentului - acesta e cadrul în interiorul căruia se situează *Memoriile* lui Boris Elțin, redactate și traduse în mare grabă și publicate recent în Franța, la Ed. Albin Michel, sub titlul *Pe muche de cuțit*.

## Shirley MacLaine – sexagenară



● În filmul *Un finger păzitor pentru Tess* de Hugh Wilson (autorul spumoasei *Academii de poliție*) se reia subiectul uzat al bodyguard-ului, de data aceasta cea păzită fiind Shirley MacLaine în ipostază de văduvă a președintelui SUA, iar registrul - comic cu pasaje melodramatice. Filmul e cotelat în „Première” din august cu o singură steluță. Shirley MacLaine (în imagine), care împlinește anul acesta 60 de ani, a devenit adeptă new-age, are un guru în India și și-a descoperit calități de medium.

## Păsările de iarnă

● După moartea lui Erskine Caldwell, balada tragicomică a albului sărac din sudul Statelor Unite și-a pierdut vigoarea și verva satirică, proletariatul sudist fiind ocolit de romancierii. Jim Grimsley (în imagine), un prozator de 39 de ani, născut în Carolina de Nord și stabilit în Georgia, decun sudist sută la sută, reia tema în romanul *Păsările de iarnă*, narind istoria unei familii numeroase ce străbate SUA în căutare de lucru. Chiar dacă violența și alcoolul joacă un rol important în povestire, paralela cu *Drumul tutunului* al lui Caldwell scoate în evidență

absența burlescului la Grimsley: naratorul e unul din copiii familiei



rătăcitoare care, devenit adult, se adresează la persoana a doua copilului care a fost. Romanul e primul volum dintr-o trilogie.

## Disputa pentru clasici ieftini

● În Anglia, Editurile Wordsworth și Penguin își dispută piața „clasicilor de o liră”. În doi ani, vânzările acestor ediții populare din clasici - Wordsworth s-au cifrat la peste 20 de milioane de exemplare. Librăriile le rezervă raioane speciale iar cumpărătorii le iau în cantități mari, pentru a le citi sau doar pentru a-și mobila biblioteca - spune cu invidie reprezentantul Ed. Penguin, ale cărei ediții legate costă câte 25 de lire. O nouă lovitură: din această toamnă Wordsworth va scoate și ea o colecție de ediții legate, la prețul de 3.95 lire.

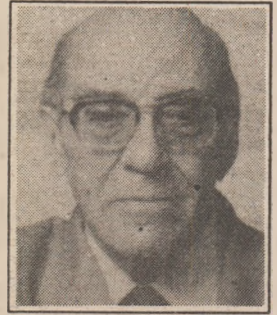
## Schimburi culturale

● O importantă pictură a lui Willem de Kooning a fost schimbată cu un manuscris iranian din secolul al XVI-lea în cadrul unor semnificative negocieri culturale. „Femeia copac” a lui Kooning, una dintr-o serie de șase picturi din 1953, care a fost achiziționată de Muzeul de Artă Contemporană din Teheran în anii '70, a fost predată agenților unei fundații care reprezintă familia Arthur Houghton. Simultan, fundația a predat agenților guvernului iranian un manuscris incomplet al Cărții Regilor (Shah Neme), împodobită cu miniaturi în atelierul regal din Tabriz pentru Shah Tahmasp (1524-1576).

## Cugetare

● Hollywood este ca un sandwich cu rahat - a declarat Mel Gibson în *The Hollywood Reporter*. Cu cât ai mai multă piine (*bread* înseamnă în engleza vorbită și bani), cu atât ai de mâncat mai puțin rahat.

## Omul întreg



● Un volum cu titlul *Erica*, cuprinzând cinci povestiri de Emmanuel Roblès (în imagine), a apărut la Ed. du Seuil. „Nimic altceva decât omul, dar omul întreg”. Această frază a lui Unamuno îl descrie pe fiecare dintre personajele principale ale celor cinci povestiri de Emmanuel Roblès - astfel prezenta Francois Benoit

chou cartea în „Le Magazine littéraire”.

## Speculații

● Un eseu exploziv apărut la New York, *Simone de Beauvoir și Jean-Paul Sartre: the remaking of a twentieth century legend* de Kate și Edward Fullbrook, se străduiește să demonstreze că în celebrul cuplu Simone de Beauvoir a fost adevăratul filosof, Sartre preluând marile concepte din *L'Être et le néant* din *L'Invitée*, apărută tot în 1943.

## „Familia omului”

● Acesta este titlul unei expoziții permanente care s-a deschis la Castelul Clerveaux din Luxemburg. Sunt expuse peste 500 de lucrări în alb-negru ale unor fotografii din 68 de țări. Fotografiiile au fost selectate dintre

cele 2 milioane deținute de Muzeul de Artă Modernă din New York și dăruite țării sale de baștină de către Edward J. Steichen, fost șef al Departamentului de Fotografii de la amintitul muzeu new-yorkez.

CENTRUL SOROS PENTRU ARTĂ CONTEMPORANĂ anunța programul



Programul se adresează artiștilor și administratorilor unor inițiative artistice care doresc să participe la schimburi culturale internaționale.

Instituțiile gazdă vor asigura pregătirea practică a bursierilor în dome-

artă vizuală; literatură; muzică; teatru; dans. Prin manageri culturali înțelegem persoane care se ocupă cu administrarea unor instituții, organizații sau programe artistice. Nu vor fi acceptați studenți sau amatori.

**ARTSLINK oferă 28 de burse care acoperă cheltuielile legate de o ședere de 5 săptămâni într-o instituție artistică americană (pentru tineri artiști și manageri culturali din Europa Centrală și de Est).**

niul lor de interes. Bursierii vor avea prilejul să participe direct la activitățile instituțiilor respective, ei vor putea de asemenea să intre în contact cu artiști și alte organizații din comunitatea respectivă.

Domeniile la care se referă programul sunt: arhitectură și design; artă decorativă; media (film, video, radio);

Înscrierea pentru participare la program se face pe formulare ARTSLINK. Candidații vor trebui de asemenea să prezinte un scurt proiect pe care ar dori să-l realizeze ca bursieri ARTSLINK.

**Termenul limită de înscriere: 30 noiembrie 1994.**

Formulare și informații suplimentare puteți obține la:

**CENTRUL SOROS PENTRU ARTĂ CONTEMPORANĂ**  
București, str. Știrbei Vodă nr. 1, C.P. 1-827

și la birourile  
**FUNDAȚIEI SOROS PENTRU**

**O SOCIETATE DESCHISĂ din:**  
● Timișoara, Piața Operei nr. 2, etaj 2, camera 137, tel: 096/910.804  
● Cluj Napoca, str. Galaxiei nr. 1A, C.P. 73, tel: 095/197.121 sau 095/150.160  
● Iași, Bld. Copou nr. 19, tel: 098/147.804 sau 098/147.100

ARTSLINK



# Revista revistelor

## Victorii ale democrației

Într-un interviu pe care Doina Jela i-l ia lui Mihai Ursachi, (cu întrebări uneori mai lungi decât răspunsurile), publicat în nr.8 al revistei *TOMIS*, se atinge în final o chestiune delicată, care ar merita o discuție aparte: are importanță de unde provin banii pentru întreprinderi culturale cu rezultate extrem de valoroase? În răspunsul său, poetul ocolește fondul etic al problemei: „D.J.: Vă cer părerea într-o problemă pe care, după știința mea, nimeni n-o discută, poate nesocotind-o pe cea a Iași funcționează o editură cu un program admirabil, susținută financiar de Iosif Constantin Drăgan. De ce trebuie să fie la noi atât de amestecate lucrurile și nu credeți că pe termen lung acest calcul din sfera adagiului cu scopul care «scuză mijloacele» este păgubos? M.U.: Editura Institutului European, ca și alte câteva instituții ieșene de mass-media au fost inițiate pe baza unor fonduri acordate de dl.I.C. Drăgan. Pot afirma în deplină cunoștință de cauză că din momentul când aceste instituții și-au luat startul, dl. Drăgan nu a mai avut și nu are nici un fel de imixtiune în funcționarea lor. În acest sens există și un document oficial, semnat de dl. Drăgan. Sper ca termenii contractului să fie respectați în continuare”. Acest subiect dilematic, *Scopul și mijloacele*, ar putea constitui tema unei dezbateri de tot interesul în *DILEMA* • Care, în numărul său 86, se ocupă de *faptul divers*, atât de atrăgător pentru condeiele sprintene ce umplu paginile, ilustrate foarte inspirat cu *limerick-uri* și desene de Edward Lear din Antologia lui Șerban Foartă, dar și cu bune selecții din chiar genul publicistic respectiv, de-a lungul presei românești dinainte, de după și iar de după, făcute de Eugen Istodor și - cu inteligente comentarii - de Tita Chiper. În chenarul lui (cu care începem totdeauna lectura *Dilemei*), Andrei Pleșu se ocupă de data aceasta de postul național de televiziune, sub titlul *Micul (și tristul) ecran*. Reproducem finalul articolului: „[T.V.R.] are toate motivele să fie îngrijorată de concurența noilor posturi independente: n-ar fi exclus ca, destul de curând, să o



vedem ieșind din cursă, pentru a ajunge o instituție desuetă, cu iradiere strict confidențială. Și totuși, nu toate șansele sînt pierdute. Cu un consiliu de administrație din care ar urma să facă parte Lucian Pintilie, Gabriel Liiceanu, Octavian Paler și N.C.Munteanu - adică cei propuși de sindicatele televiziunii, lucrurile s-ar putea îndrepta. Numai că pe cei patru candidați îi așteaptă audierile parlamentare. Cu alte cuvinte, afirmă nițeluş de dl. Adrian Păunescu ca totul să meargă bine. De cine? De Adrian Păunescu? Da. [...] De judecata lui Adrian Păunescu. E o glumă? La nici cinci ani de la revoluție, poetul de curte al dictatorului răsturnat, judecat și împuşcat, decide asupra televiziunii naționale? Nu, nu e o glumă. E o victorie a democrației, a socialismului, a sufragiului, a plebicistului, a nației noastre mîndre care nu înțelege să renunțe la faliții ei!” • Las' că și Antena 1, la care lumea se uită în draci din pricina filmelor (unele foarte bune) și a jurnalelor mai profesionist alcătuite, își arată cînd și cînd epoleții, ca în lungul interviu cu Jean, fiul lui Ion Gheorghe Maurer, prezentat ca un soi de victimă și lăsat să-și etaleze „suferințele” - cu o neruşinare neamendată nici o clipă de tînărul jurnalist cu care dialoga. „Taică-miu” în sus și-n jos, numai merite și curajuri, el, da, prieten bun cu Nicu Ceaușescu, doar au copilărit pe aceeași stradă și au jucat fotbal printre vile, au fost și colegi de facultate, dar „Familia” a considerat că are o influență proastă asupra lui Nicu, de unde persecuțiile care l-au obligat să fugă, noroc că tatăl său avusesse și curajul să-l dea la liceul german, astfel că s-a putut descurca. Un bun ziarist poate că ar fi scos din acest dialog un portret simptomatic al fiului de ștab comunist. Așa, sfidător de tendențioasă și pînă la urmă plicticoasă, convorbirea care a ocupat atîta spațiu de emisie ne-a arătat doi inși suficienți și o viziune mincinoasă • În *ATENEU*, revistă aerisită și frumos paginată, Paul Gîrghiu publică în serial amintiri despre viața din Radio, excelent scrise. Purtînd motto-ul „Radioul nu e al nostru, dar nici al lor” (Salariat anonim), rubrica *Viața ca un microfon*, conține în nr.7,

## Umor involuntar

„Babaca e statul nostru de drept și de fapt, cel jefuit cu sistemă și cu osârdie de câteva promoții de șmecheri care s-au privatizat la bec, au tras societăți peste societăți [...]. Babaca gâfăie tot mai tare, s-a ajuns pe fundul lăzii. Poate că el, în nemernicia lui, vorba tarabostesului Dinică, disperat c-o vede goală, se va apuca s-o umple la loc pentru ca, apoi, să vină iar șmecherii la încărcat. Șmecherii, adică gîndăceii corupției care s-au tot îngrășat, și-au tras vile, mașini și conturi în valută”.

Dan Frunteletă, în *Românul* din 22 august 1994

„Puterea se face că plouă. Convenția Democratică strănută. Virusul dihoniei își face de cap.”

Roxana Stancu, în *Flacăra* din 23 august 1994

„Timp de decenii, cinematograful american a produs capodopere prin care a făcut o educație civilă lumii întregi. Astăzi, existența acestor inspirații de morală și ideal a sucombat.”

În *Telegraf* (Constanța) din 12 august 1994

„Chiar dacă Luna vă influențează contrastant, nu aveți motive reale de îngrijorare.”

Idem

„Vând urgent cărucior de copil nou.”

Ibidem

„Vând sutien special cu proteză din silicon.”

Ibidem

portrete de „șobolani” din „perioada cenușie”, activiști din eșalonul doi ajunși șefi la Radiodifuziune. Despre unul din aceștia, Vasile Constantin, ni se spune că, primind la viză un material despre cartea lui Torquato Tasso *Ierusalimul eliberat*, l-a respins cu indignare și l-a muștruluit pe autor pentru motivul că Israelul se afla atunci în război cu țările arabe, prietenele României”.

## Un imnograf al epocii de aur cheamă la revanșă

Stau rău cu cadrele publicațiile puterii, în ciuda onorariilor grase pe care le oferă, din moment ce au ajuns să apeleze, cum o face *DIMINEAȚA* prezidențială, pînă și la serviciile bietului Ion Crînguleanu. Specialitatea acestui versificator de duzină era, pînă în decembrie 1989, oda la N. Ceaușescu și la soția acestuia, motiv pentru care presa epocii de aur îl întrebuița ori de cîte ori era vorba (și era, din nenorocire, mai tot timpul) să fie omagiat cuplul dictatorilor paranoici. În așteptarea unor comenzi de ode la noul președinte (oare cît vor întîrzia?), fostul imnograf ceaușist se dedică genului opus, adică pamphletului, înșirînd texte imunde pe care le îndreaptă, desigur, împotriva intelectualilor nealiniați puterii politice actuale. Neobrăzarea acestui nimeni, care numește „căcăreze culturale” personalități în preajma cărora unul ca el s-ar cuveni să păsească în virful picioarelor, neobrăzarea acestui avort literar trece însă dincolo de insulte. El proferează amenințări globale, el cheamă, în *Dimineața*, (v.nr. din 6 sept.), la revanșă: „În mod necesar și cît mai repede, țoala presei literare și culturale românești, dacă i se respectă rostul, adresa și tradiția națională și autohtonă, trebuie scuturată și bătută cu parul, la marginea orașului, nu cumva să intoxice cu praful și funinginea elitistă, biata viață. Tilharii care au confiscat editurile și revistele, cu sedii și patrimoniu cu tot, după 1989, vor trebui acționați în judecată, sau reconfiscați și dați afară ca niște șobolani...” Dar să nu uităm unde sînt lansate aceste chemări la revanșă: în foaia girată moral și politic de președintele Ion Iliescu, omul emanat de Revoluție... Sîntem pe drumul cel bun, după cinci ani, nu-i așa?

## Cine ține în viață ceaușismul

În ultimul număr din *ROMÂNIA MARE*, directorul general al Radio-ului, Eugen Preda, e atacat în termeni incalificabili. Și nu din pricină că nu-și cunoaște meseria, nici din pricină că e imoral, ci pur și simplu fiindcă e evreu. Asemenea atacuri au loc în timp ce partidul cu același nume cu cel al foii care le găzduiește se străduiește să obțină conducerea unor ministere. În ce scop? Ca să facă epurări etnice? Ca să-i oblige pe cei care nu-i plac lui C.V. Tudor să-și ia lumea în cap? Luîndu-și ca partener la guvernare PRM-ul, partidul dlor

Gherman și Năstase își asumă o greșală istorică, o greșală care ar putea duce România la conflicte interne asemănătoare aceluia care au loc în foșta Iugoslavie. Sînt, la această oră, desule semnale că dacă partidul inventat pe numele lui C.V. Tudor va intra efectiv la guvernare, se vor produce tulburări în țară. În afară de asta, e de așteptat ca credibilitatea externă a României să cunoască o scădere catastrofală. Asocierea fățișă la guvernare a PRM-ului e considerată și în țară drept un soi de întoarcere la momentul mineriadei din 13-15 iunie '90. Pe de altă parte, faptul că un partid condus de C. V. Tudor, considerat în cercurile politice internaționale drept un soi de Jirinovski de buzunar, ar putea reprezenta, fie și parțial, guvernul României, ne-ar putea duce înapoi, la starea de izolare din perioada ceaușistă. De altfel, nu întîmplător în numărul în care îl atacă pe Eugen Preda, oficiosul PRM-ului, îl laudă pe Ion Coman, deplîngînd faptul că acesta se află în închisoare. Practic, pentru oricine urmărește strategia acestui partid e limpede că el e împins de la spate de foștii sprijinitori ai contrarevoluției. Dacă Ceaușescu a murit, ceaușismul e menținut în viață în forme din ce în ce mai agresive. Iar acest ins, CVT, care se străduiește să țină ceaușismul în viață, nu joacă o carte serioasă politic, ci merge pe ideea de cacealma, încercînd să polarizeze felurile nemulțumiri în dreptul ideii că dictatura ceaușistă reprezenta un soi de perioadă de aur a României. Nici măcar pentru CVT, însă, ceaușismul n-a fost o epocă de aur. Căci acest lingău era ținut la margine, în ungherul destinat lingăilor. Nici măcar Ceaușescu nu-și permitea să defileze cu oricine, chiar dacă avea mari simpatii pentru curentul reprezentat de CVT și compania.

Cronicar

## SPORT

### Victoria din sala de reanimare

FĂRĂ Hagi, naționala noastră are ceva de pripas, chiar și atunci cînd cîștigă. Jocul cu azerii mi-a întărit această observație. Ai noștri au cîștigat jucînd mai mult la întîmplare. Ar mai fi putut da încă vreo trei goluri cu condiția să se fi putut recunoaște unul pe altul. Generalul avea dreptate cînd afirma că nu-i ajung trei zile ca să pună pe roate naționala. Ai noștri au jucat, tactic, de neînțeles, iar strategic așa cum a dat Dumnezeu. Mingile aruncate în careul azerilor m-au speriat. Mi s-au părut un soi de pariuri sinucigaș. Căci chiar la victorie, un asemenea joc ține de sala de reanimare, nu de vreo arenă sportivă. Ca scor, noi am cîștigat cu Azerbaidjanul. Ca atitudine pe teren, în schimb, lucrurile au mers înfiorător de prost. Jucătorii noștri au intrat în vria succesului. Sau trec prin alte griji decât cele provocate de un meci de calificare. O spaimă că și-ar putea strica micile lor reputații îi face pe jucătorii din țară să sufle în iaurtul propriei lor forțe de joc.

Din acest punct de vedere, meciul de săptămîna trecută împotriva acestei echipe, care nu voia altceva decât să se întoarcă onorabil acasă, mi s-a părut un soi de integramă pe tema neîncrederii în propriile tale forțe. O temă cu mingi aruncate „la bătaie” și cu goluri care-i fac de ris pe cei care le-au încasat. Cît despre Iordănescu, el e limpede nemulțumit de faptul că n-are la dispoziție pentru exercițiile pregătitoare decât un soi de bulibășeală patronată de F.R.F. În rest, om mai juca și om vedea.

Tușier

## Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundației „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care va rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În suma sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România  
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86.;  
650.33.69.; 659.35.42. (foto).

Abonamente: 3 luni - 5.200 lei; 6 luni - 10.400 lei; 1 an - 20.800 lei. ISSN 1220-6318.

24 pag. - 400 lei